Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

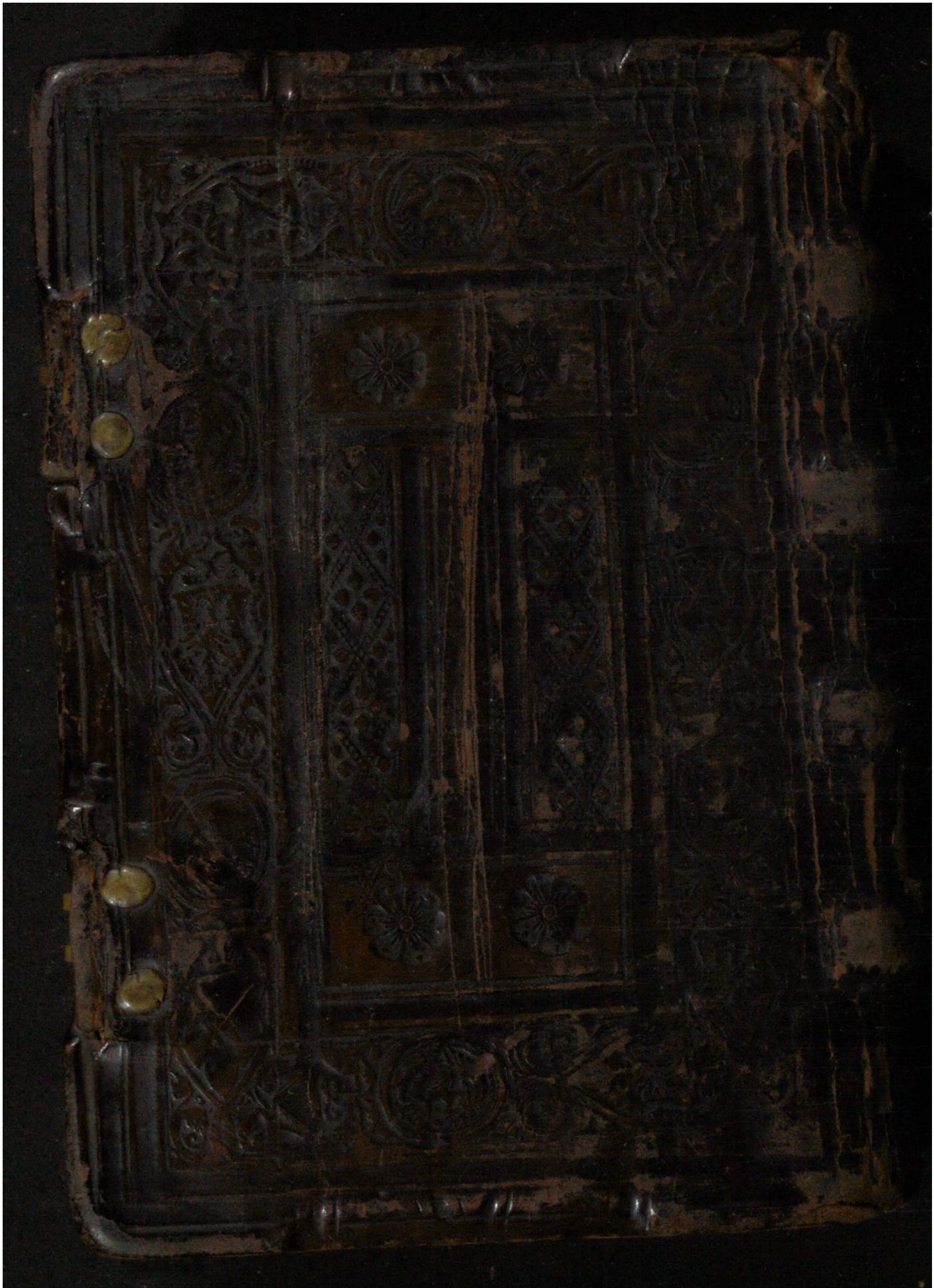

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

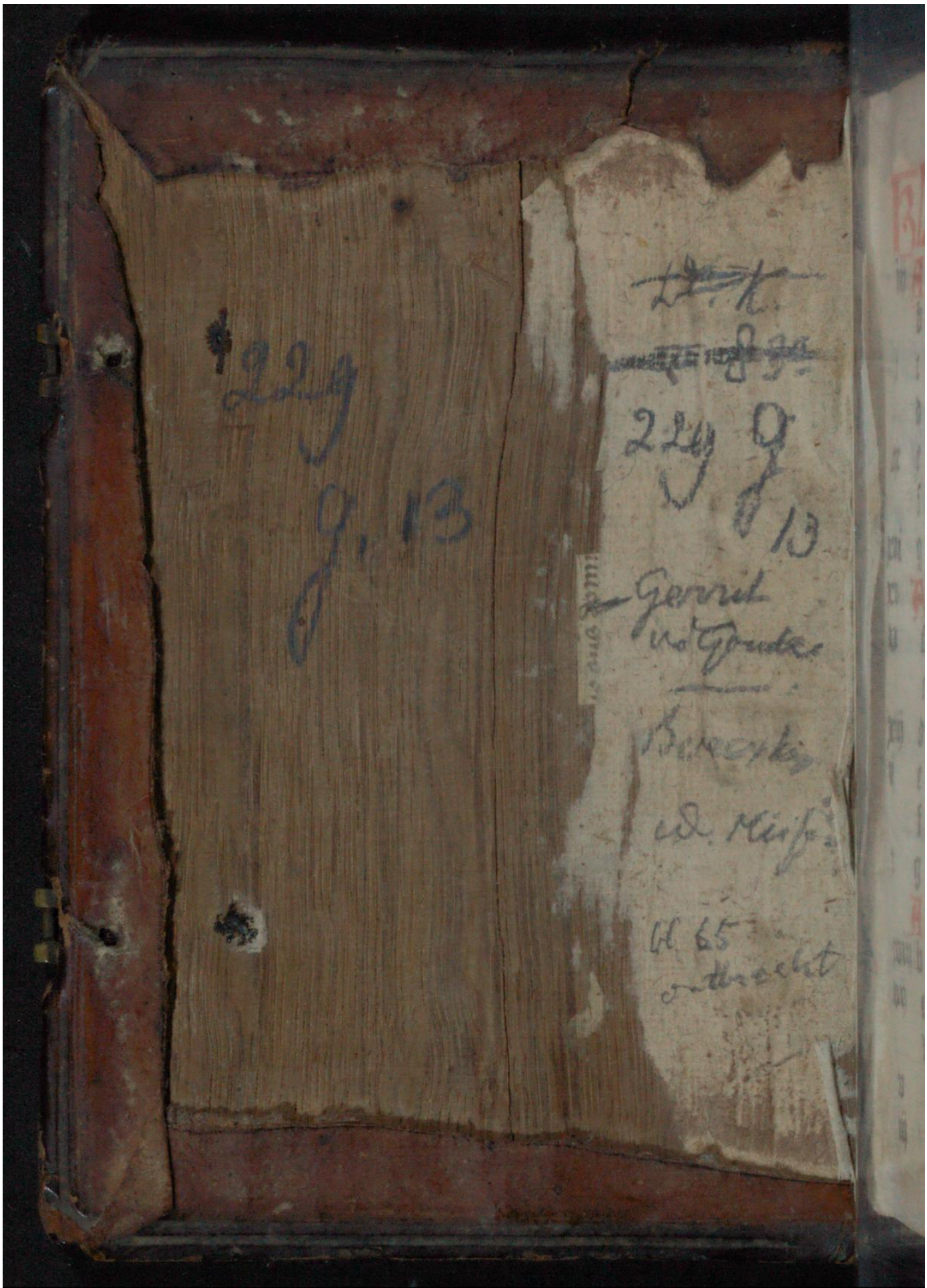

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

1520 25 N Kr 985

Januarius. Ioumaent heeft xxxi. daghen. Die maen. xxx.

iij	A	Ons heren besnidenisse
	b	Octaue sinte steuens
xi	c	Octaue siote ians euangelista
	d	Octaue alre kinderen
xix	e	Symon confessoor
	f	Dertien dach.
xvi	g	Ysidorus biscop
xv	A	Luciaen martelaer
v	b	Neeraert biscop
	c	Pauwels heremijt
xiij	d	Sabijn martelaer
ij	e	Jan paeus
	f	Octaue dertiendach
x	g	Ponciaen martelaer
	A	Maurus abt
xviij	b	Marcellus paeus eñ marte.
vij	c	Anthonis abt
	d	Prisca ioncfrouwe
xv	e	Mari ende martha
iiij	f	Sebastiaen martelaer

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

229 G 13

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

g Agnetis ioncfrouwe
xij A Vincentius dpaken
i b Emerentiana ioncfrouwe
c Thimotheus discipel
ix d Dauwels bekeringhe
e Policarpus biscop
xvij f Jan guldemont
vi g Octaue van sinte agniet
A Valerius biscop
xiiij b Sinte aldegont ioncfrouwe
iij c Ignacius biscop
KL Februarij. sporkel heeft xxviij dagben. Die maen. xxix.
d Brigide ioncfrouwe
xi e Onser vrouwen lichtmisse
xix f Sinte blasius biscop
viij g Phileus biscop
A Aechte ioncfrouwe
xvi b Vedastus confessoor
v c Augulius biscop
d Helena kepserinne
xij e Appollonia ioncfrouwe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ij	f	Scholastica ionckrouwe
	g	Desiderius biscop
x	A	Dorothea ionckrouwe
	b	Sinte steuen biscop.
xviij	c	Valentijn martelaer
vij	d	Faustine ionckrouwe.
	e	Juliana ionckrouwe
xv	f	Sinte policarpus biscop
iiij	g	Symon biscop.
	A	Sinte sabijn paeus
xij	b	Eucharius biscop
i	c	Lxxxviij. martelaren
	d	Pieter apostel.
ix	e	Vigilia.
	f	Mathijs apostel.
xvij	g	Sinte walburch ionckrou.
vi	A	Alexander biscop
	b	Leander biscop
iij	c	Sinte romaen martelaer.
K	D	Marcius Maerte heeft. xxxi dagben. Die mane. xxx.
ij	d	Sinte albijn biscop.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

e Lucius biſcop.
xi f Celidonius martelaer.
g Adriaen martelaer
xix A Focas martelaer.
viij b Victor ende victorijn
c Thomas van aquinen
xvi d Philomen martelaer
v e Veertich martelaren
f Claudius martelaer
xiij g Matrone ioncfrouwe
ij A Gregorius paeus
b Leo paeus
x c Innocentius paeus
d Longinus martelaer
xviij e Herenbrecht biſcop
vij f Sheertruyt ioncfrouwe
g Alexander biſcop
xv A Jan heremijt
iiij b Sudbertus biſchop
c Benedictus abt
xij d Pauwels biſcop.
i e Victoriaen martelaer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

f Pigmenius priester
ix g Onser vrouwen bootscap
A Ludgherus bischop.
xviij b Ons heeren verrisenisse
vi c Guntrannus confessoor.
d Eustachius abt
xiij e Quirinus martelaer
iij f Galbina ioncfrouwe

KL Aprilis. April heeft. xxx. dagē
Die maen. xxx.

g Theodora ioncfrouwe.
A Nicesius bisschop.
b Theodosia ioncfrouwe.
xix c Ambrosius bisschop
viij d Claudiaen martelaer
xvi e Firminus martelaer
v f Pellucius priester
g Celestijn paeus.
xij A Maria van egipten.
ij b Appollonius priester
c Leo paeus.
x d Senon martelaer.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

e Eufemia ionckrouwe
xviij f Tiburcius eñ valeriaen
vij g Olimphadis martelaer
A Calixtus paeus
xv b Peter confessoor
iiij c Eleutherius biscop
d Thymon dpaken
xij e Mamertijn priester
i f Mercellus biscop
g Gapus paeus
ix A Lotis ridder
b Pellucius confessoor
xvij c Marcus euangelist
vi d Cletus paeus
e Anchinus martelaer
xiij f Vitalis martelaer
iiij g Pieter martelaer
A Eutropius bischop
KL Hepe heeft xxxi. dagē. Die mane
xi b Philips eñ Jacob (xxx
c Anastasius biscop
xix d Heylich cruys vindinghe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

viij e Floriaen martelaer
f Ons heeren hemeluaert
xvi g Jan euangelist
v A Juuenalis martelaer
b Viero bischop
xiij c Nicolaus verheffinghe
ij d Gordiaen martelaer
e Mamertijn bisschop
x f Pancraes martelaer
g Seruaes biscop. sint. katheri.
xviij A Victor ende victorijn.
vij b Pisorus biscop
xv c Sixtus martelaer.
iiij d Marcus martelaer
iij e
f Potenciana ionckrouwe
xij g Basilia ionckrouwe
i A Valeriaen priester.
b Castus martelaer
ix c Desiderius bischop
d Deuociaen martelaer
xvij e Vrbanus paeus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

vi f Augustijn biscop
g Beda priester
xiij A Jan paeus. Germaen biscop
iij b Maximijn biscop
c Felix paeus
xi d Peternelle ioncfrouwe
K L Junius. Hopmaēt heeft xxx. daghen. Die maen. xix
e Nycodemus martelaer
xix f Marcellijn priester
viij g Erasmus martelaer
xvi A Quirijn martelaer
b
v c Vincentijn ende benigne
xiij d Pauwels bischop
ij e Medardus confessoor
f Primi ende feliciaen
x g Rogatus martelaer
A Barnabas discipel
xviij b Odulphus confessoor
viij c Anthonius minrebroeder
d Valerius martelaer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

xv e Vitus ende modestus
iiij f Basilius biscop.
g Alexius confessoor
xij A Marcus eñ marcelliaen
i b Seruaes ende prothaes
c Regina ioncfrouwe.
ix d Albanus martelaer
e Die thien dusent martelarẽ.
xvij f Eltrude ioncfrou Vigilie
vi g Ian baptisten gheboerte.
A Lebuyn confessoor
xiij b Jan ende pauwels
iij c Die seuen slapers
d Benignus marte. Vigilia.
xi e Sinte peter eñ pauwels
f Ghedẽckenis sinte pauwels
K Julius. wedemaẽt heeft. xxxi. dagben. Die mane. xxx.
xix g Octaue vã sint ian baptista.
viij A Onser vrouwen visitacie
b Thomas verheffinghe
xvi c Martyn bischop

v d Nicostratus martelaer
e Octa. sinte peter eñ pauwels
xiij f Willibaldus biscop
ij g Kiliaen martelaer
A Octaue onser lieuer vrouwen
x b Die seuen broeders
c Benedictus abt
xviij d Hermogenus biscop.
vij e Margriet ioncfrouwe
f Focas biscop
xv g Die scheidinghe der apostelen
iiij A Hilarius paeus
b Theodosia ioncfrouwe
xij c Fredericus martelaer
i d Arsenius confessoor.
e Sabijn martelaer
ix f Praxedis ioncfrouwe
g Maria magdalena
xvij A Appollinaris martelaer
vi b Cristine ioncfrou Vigilia
c Iacob apostel Cristoffel.
xij d Anna onser vrouwē moed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

iij e Sinte ermolaus priester
f Panthaleon martelaer
x g Felix ende simplicius
A Abdon eñ sennes
xix b Germaen bischop

KL August⁹. oostmaēt heeft xxxi. daghen. Die mane. xxx.

viij c Sinte pieters banden
d Steuen paeus martelaer
xvi e Sinte steuēs vindinghe
v f Sinte iustinus priester.
xiij g Dominicus confessoor
ij A Sixtus paeus eñ marte
b Die transfiguracie cristi
x c Cyriacus martelaer
d Vigilie
xviij e Sinte laurens martelaer
vij f Tiburcius martelaer
g Clare ioncfrouwe
xv A Ypolitus martelaer
iiij b Eusebius confes. Vigilie
c Onser vrouwē hemeluaert.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

xij	d	Arnulphus biscop.
i	e	Octaue sinte laurens
	f	Agapitus martelaer
ix	g	Magnus martelaer
	A	Bernardus abt
xvij	b	Priuatus biscop
vi	c	Octaue onser vrouwen.
	d	Appollinaris mar. Vigilia
xiiij	e	Bartholomeus apostel
iij	f	Gregorius bischop
	g	Anastasius martelaer
xi	A	Rufus martelaer
	b	Augustijn biscop
xix	c	Ian baptisten onthoofdinge
viij	d	Felix ende adauctus
	e	Paulinus biscop
KL		Septēber. Gherstmaent he-net.xxx.dagē. Die maen.xxx.
xvi	f	Gielis abt
v	g	Anthonius martelaer
	A	Remaclus biscop
xiij	b	Marcellus martelaer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

iij c Herculiaen martelaer
d Magnus confessoor
x e Regina ioncfrouwe
f Onser vrouwen ghevoerte.
xviij g Gorgonius martelaer.
vij A Hylarius paeus
b Prothus ende iacinctus
xv c Marcellyn biscop.
iiij d Philips biscop eñ martelaer
e Heylich cruys vheffinghe.
xij f Octaue onser vrouwen
i g Eufemia ioncfrouwe.
A Lambrecht bischop
ix b Tiburtius biscop
c Januarius martelaer
xij d Dyonisij eñ priuatus Vigi.
vi e Matheus apostel
f Mauricius metsyn geselle.
xiiij g Tecla ioncfrouwe
ij A Rubertus bischop
b Firmyn biscop
xi c Cipriaen martelaer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

d Cosmas ende damiaen
xix e Wenselaus coninck
viij f Michael archangel
g Jheroninus priester

KL October Ruselmaent heeft xxxi. dagen. Die mane. xxx.

xvi A Remigius ende bauo
v b Leodeger biscop
xiij c Twee ewalden
ij d Franciscus confessoor
e Appollinaer biscop
x f Romaen bisschop
g Marcus paeus
xviij A Ontcommer coninginne
vij b Dyonisius martelaer
c Victor martelaer
xv d Honesta ioncfrouwe
iiij e Cypriaen ende felix
f Theophilus biscop
xij g Calixtus paeus
i A CCC. lxxiij. martelaren
b Gallus confessoor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ix c Maximijn martelaer
d Lucas euangelist
xvij e Januarius martelaer
vi f Quirijn martelaer
g Elfduysent maechden
xiij A Severus bisscop
iij b Severijn bisscop
c Columbaen martelaer
xi d Crispijn ende crispiaen
e Amandus biscop
xix f Vigilie
vij g Symon eñ iudas apostelen.
A Narcisscus
xvi b Eusebius confessoor
v c Quintijn marte. Vigilie

KL Nouēber. Slachmaent heeft xxx. dagen. Die mane. xxx.

d Alre heyligen dach
xiij e Alre sielen dach
ij f Hubrecht bisschop
g Amandus confessoor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

x A Felix priester
b Leonardus dpaken
xviij c Willebroert biscop
vij d Die vier ghecroende
e Theodorus martelaer
xv f Martijn paeus
iiij g Martijn biscop
A Lebuijn confessoor
xij b Victius biscop
i c
d
ix e
f Amandus biscop
xvij g Octaue sinte martijn
vi A Elizabeth weduwe
b Ponciaen paeus
xiiij c
ij d Cecilia ioncfrouwe
e Clement paeus
xi f Grisogonus martelaer
g Katherina ioncfrouwe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

xix A Vinus paeus
viij b Vitalis ende agricola
c
xvi d Vigilie
v e Sinte Andries apostel
KL December. horemaent heeft
xxxi. daghen Die mane. xxx
f Sinte Ioy bisscop
xij g Longinus martelaer
ij A
x b Barbara ioncfrouwe
c
xviij d Niclaes bisscop
vij e Octaue sinte andries
f Onser vrouwē ontfanghen
xv g
iiij A Eulalia ioncfrouwe
b Damasius paeus
xij c Valerius confessoor
i d Lucia ioncfrouwe
e Nichasius bisscop

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ix	f	Octaue onser vrouwen	
	g	Die drie kinderen.	
xvij	A	Ignacius bisschop	
vi	b	Winibaldus biscop	
	c		
xiij	d	Anastasius biscop	Vigilie
iij	e	Thomas apostel	
	f		
xi	g	Victoria ioncfrouwe	
	A	Vigilie	
xix	b	Ons heeren gheboorte.	
viij	c	Steuen deerste martelaer	
	d	Sint ian euangeliste	
xvi	e	Alre onnoselre kinderkens.	
v	f	Thomas van cantelberch	
	g	Dauid coninck	
xiij	A	Siluester paeus	

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Prologhe.

Als scriftuer ōs bewiset eñ gregorius ons beschriuet so en is ond̄ alle die sacrificie eñ offerhāde gheē behaechliker diēst god dē hemelschē vad̄ dā liefte eñ minne tot salichz der sielē vā hē seluē eñ van andere mēschē. dat welcke alre meest wert gewrocht gesocht eñ vcreghē door dat li dē ons heren Jhū xpi des soens gods. in welcker vmaninghe eñ ghedachteniſſe wert ghedaē dat alre eerwaerdichſte sacrificie der missen als door dat heilige sacramēt Hier om wāt ic altemet in minē sermonē dair af gepreect heb so is mi dic wil vā veeldeuote mēschen ghebeden so geestelic so waerlick. Eñ bisonder vā die deuote broeders ter Goude tot die collacie broeders ghenoemt Dat ic doch wat soude willen ordineren ō deuotelic misse te horē eñ watter toebehoort eñ watmē

onō die misse lesen of denckē sal. twelc is
eē werc dat te bouē gaet alle vlāt bene-
dē god in hemel eñ aerde Nochtans also
veel als ōs die heylige gheest vtoont eñ
deuote doctorē beschriuē eñ dē mēsche be-
hoerlic is te wetē so veel sal ic in dit boec
kē vanō missen beschriuē: welc boeckē in
drie deelē is ghedeelt als hier na staet be
screuē op sijn plaetse Hierō die mz groter
vdienste wil misse horē die sal lesen dz ge
bet dat op elckē artikel staet. of en can hi
niet lesen so mach hi deuotelikē ouerdēc
kē dat leuē ōs herē eñ lesen op elckē arti-
kel een Pr̄ nr̄ eñ een Aue maria Eñ dan
so heeft die mēsche gelesen so menich Pr̄
nr̄ als ōs lieue heer iaer heeft geleeft op-
ter aerdē in dācbaerheit vā al sijn swarē
arbeyt. in wakē/ in vastē/ in biddē/ in pre
kē/ in zijn passie eñ pijn die hi geledē heeft
voor ōs arme sondige mēschē Eñ ick be
trouwe dz op die barmhertichept gods

dat die mēsche die hē daer deuotelickē in oefenten sal niet vlorē syn. Eñ waert sake dat yemāt sieck of cranc waer of reysde vā noots wegē achtlāde oft vroukēs in kindō bedde oft in andō sakē dat hi gheē misse en mach horē die sal hē oefenen eñ ouerlesen dit boecxkē vādō missen eñ offeren god also een goedē wille Dat welck dā voor god genoech is alsment niet anders beterē en mach Ic begheer ootmoedelict gebet vā aldē genē die dit boexken sullē ghebrukē Eñ ic make hē wederom deelachtich nae myn vermoghen myn crancke goede werckē tot allen tiden inder eewicheyt Amen

Hier begint die tafel vanden eerstē boecxken. Inden eersten Waerō dat die sacrificie des outaers in allen spraken is gheheetē die misse/ende anders niet Dat eerste capit. Waer om gheneenlickē die kerstē kerc-

ken staē int oost eñ west.eñ die misse wer
det int oosten ghelesen Dat.ij.ca.
Wie die eerste misse las ind werlt iij.ca.
Oft die eerste misse vāden priester beter
is dā die tweede oft derde Dat.iiij.ca.
Oft beter is ghehoort die misse vā enen
goedē priester of vā enē quadē Dat.v.ca
Oft alle missen al euen goet sijn gelesen
als vā Requiē.oft van onser vrouwē.of
vanden sacramente Dat.vi.ca.
Bā seuē missen die seer deuoet sijn/ende
profitelick ghelesen sijn Dat.vij.ca
Oft alle mēschē sculdich sijn een geheele
misse te horen Dat.viij.ca.
Oft ooc gebodēis des heiligē dages mis
se te horē als sondaechs.eñ oftmē des sō
dages pelgrimagie mach gaē.ix.eñ.x.c.
Oft een mēsche pet andś is sculdich des
sondaechs te doē dā misse te horē xi.ca
Hoe hē eē mēsce hebbē sal ond der missē
na ordinācie vād heiliger kerckē xij.ca.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Oft eē mēsch altȳt is sculdich misse te ho
rē vā sȳn ouerste eñ in sȳn kerc xiij.ca.
Oftmē wel misse mach lesen op ongewi
de plaetsen als binnēs huse Dat.xiij.ca
Oft eē mēsce des sondaechs onō der mis
sen wel mach lesen sȳn penitēcie xv.ca.
oft eē mēsch die coēt des sōdaechs te late
ter misse is sculdich eē anō te horē xvi.c.
Oft ooc vā noot is dz eē mēsce die woor-
dē vanō missen hoort eñ vstaet xvij.ca
Wat salichz eñ profȳt inō missen gelegē
is eñ wie daer salicheit af hebbē xviij.ca
Oftmē wel misse mach lesen oft doen le-
sen voor pemātom ghelt Dat.xix.ca.
Waer in mē merckē mach die hoochept
des sacraments inō missen Dat.xx.ca.
Wat eē mēsche smorgēs lesen sal als hy
op staet om misse te horen Dat.xxi.ca.
Wat eē mēsche lesen sal als hi coēt optē
kerchof voor alle gelouige sielē xxij.ca.
Hoe een mensche hem berepden sal om

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

vruchtbaerlicken eñ deuotelikē misse te horen Dat.xxiij.capittel
Watmē lesen sal alsmē coēt ind kercken voor dat heylige sacramēt dat.xxiij.ca
Wat eē mēsche lesen sal als hy coēt voor theylich cruys ons herē Dat.xxv.ca.
Watmē lesen sal alsmen coēt ind kerckē voor tbeelt vā onser vrouwē xxvi.ca.
Hoe hē die dienaer hebbē sal die wel wil ter missen dienē.eñ waerō eē pegelic mē sche sal gaern ter misse dienē.xxvij.xxviij.
Wat vruchtē hi ōtfanct bouē and mēscē die deuotelikē dient ter missen xxix.ca
Oft die vrouwen ooc wel mogē ter mis sen dienen inder noot Dat.xxx.ca.
Oft eē mēsche wel mach veel missen op een tijt te samen horen Dat.xxxi.ca.
Wat die ornamētē vād missen eñ tgeen datmē daer belicht beteket xxxij.ca.
Wat vruchtē een mēsche ōcrijcht die deuotelick misse hoort Dat.xxxiij.ca.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Hier beghint die tafel vandē twee-
den boecxken Inden eersten
Een gebet vā ōser vrouwē indē sonnen
daermē voor vdient xi.M.iaer aflaets
Een gebet ter eerē der geboertē ōs herē
om te dragē dz cruys d penitēciē dz.vij.ar
Een gebet ter erē d beslidenisse ōs herē
om beslnedē te zijn in die vijf sinnē iij.ar
Een gebet ter eerē vādē drie coninghē.ō
suuerhz der cōsciēciē te vcrigē dz.iiij.ar
Eē gebet ter eerē der pſentacie ōs herē.ō
dz die mēscheit xpi nz vloxē en si dz.v.ar
Een ghebet ter eeren dat ihesus vloet in
egipten.om alle veruolginghe paciente
lick te draghen Dat.vi.artikel
Een gebet dat ihūs was drie dagen ver
loxē om ihm̄ te soecken ꝛc. Dat.vij. ar.
Een gebet dat ihūs was geuōdē indē tē
pel.ō altijt gehoersaē te sijn god viij.ar.
Een gebet dat Jesus gedoopt was indē
iordaen.om gherepnicht te sijn vā allen

sonden. Dat.ix.artikel
Een gebet dat ihs heeft geuast.xl.dagē.
Om te vastē altyt vā allē sondē dz.x.ar.
Een gebet dat lazarus wert ẏwect.om
verwect te worden ꝛc. Dat.xi.arti.
Een gebet dat Jhūs reet op dē ezel optē
palm sondach.om ꝛc. Dat.xÿ.ar.
Een gebet ten tweedē vā sinte Gregori
us visioen.daermen voor verdient.xlvi.
dupsent iaer aflaets.
Een gebet dat ihūs heeft ghehoudē sÿn
auontmael Dat.xiÿ.artikel
Een ghebet dat Jesus sweete water eñ
bloet. Dat.xiiÿ.artikel
Een gebet dat iesus was gheuāgen eñ
gebondē Om vlost te sÿn van die bāden
der vianden Dat.xv.artikel
Een gebet dat Jhesus was gelept voor
den rechters.om willich te verdraghen
bespottinghe Dat.xvi.ar.
Een gebet dat ihūs gebracht wert voor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

pilatus. Om npemãt te veroordelen dã
hẽ seluen Dat. xvij. artikel.
Een ghebet dat ihũs was verwesen ter
doot Om willich te leuẽ ꝛc. Dat. xviij. ar
Een gebet dat ihs was gecruyst Om al
le dinc te vsmadẽ opter aerdẽ Dat. xix. ar
Een gebet dat ihũs was gherect aendẽ
cruce. Om alle leden ꝛc. Dat. xx. ar.
Een gebet dat ihũs was bespot aenden
cruce Om altijt ꝛc. Dat. xxi. artikel.
Een gebet dat ihs seuẽ woordẽ sprac aẽ-
dẽ cruce Om vgiffenisse ꝛc. Dat. xxij. ar.
Een gebet dat in ihũs doot die sonne liet
haer schinẽ Om medeliden te hebbẽ vã-
der passien Dat. xxiij. artikel.
Een gebet dat ihũs be keerde aẽdẽ cruce
Om een salich vre in die vre des doots.
Dat. xxiiij. artikel
Een gebet dat ihũs bekeerde aendẽ cru
ce dierhãde mẽschẽ. om bekẽnisse vã on
wetẽ sondẽ te vercrighẽ Dat. xxv. ar.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Een ghebet dat ihs is neder gedaelt ter
hellen.om verlossinghe der sielen wten
veghenier Dat.xxvi.artikel
Een ghebet dat iesus was vandē cruce
ghedaē.om altijt voort te gaen in doech-
den Dat.xxvij.artikel
Een gebet dat ihūs was begrauē vā io-
seph.om te vcrighen vā god een heilich
leuen Dat.xxviij.artikel
Ten derden een ghebet vā die glorioese
verrisenisse ons herē daer ghi in vdient
lxxx.dusent iaer aflaets
Een gebet dat ihūs verrees vand doot.
om ooc te verrisen vanden doot sonden.
Dat.xxix.artikel
Een gebet dat ihs hē heeft geopēbaert
nader verrisenisse.om gespijst te werdē
inden sacramente Dat.xxx.artikel
Een gebet dat ihs heeft getoont sijn vijf
wondē.om bewaringhe der vijf sinnen
van temptacie Dat.xxxi.artikel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Een ghebet dat ihesus sijn apostelē sende wt preken.om te vercrighen van gode een vast gheloef Dat.xxxij.arti.
Een ghebet dat ihesus is op geclommē inden hemel.om altijt mitter hertē indē hemel te sijn Dat.xxxiij.arti.
Die.xij.vruchten die een mensche vercrijcht in deuoet ouerdencken des lidēs ons heeren ihesu cristi.

HIer beghint die tafel vanden verden boecxken.

Wat eē mēsche vā node is die waerdich wil ontfanghē dat heylighe sacrament

Dat eerste capittel

Hoe een mēsche mach gaen ten heyligē sacramente in drie manierē in doot sonden Dat tweede capittel

Oft eenich mensche mach qualiken ten sacramēte gaen of verdoemt werdē om eenich doot sondē verghetē Dat.iij.ca

Waer bi eē goet mēsche mach hopē dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

hi waerdich heeft ontfangē dat Sacra.

Dat.iiij.capittel

Oft een mēsche in enighe saken sculdich is meer dan eens des iaers te biechten.

Dat.v.capittel

Waer in eñ hoe een goet mensche hē onderfoecken sal die begeert te ontfaen dat sacrament Dat.vi.ca.

Hoemē biechtē sal vādē.xij.articulē des heyligh̄ kersten geloefs Dat.vij.ca.

Hoemē biechtē sal vādē.xij.doechdē des heyligē gheests Dat.viij.capittel

Hoemē biechtē sal vādē.xi.hooft sondē: diemē heet Criminael sondē Dat.ix.ca

Hoemen biechten sal vādē tien gebodē ons liefs heren iesu cristi. Dat.x.ca

Hoemē biechten sal vāden.ix.vreemde sonden die een mensche selver npet ghedaen en heeft Dat.xi.capittel.

Hoemē biechtē sal corteliic vā die acht salicheden der sielen Dat.xij.capit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Hoemē biechtē sal vā die seuē gauē des
heyligheu gheests Dat.xiij.ca.
Hoemē biechtē sal vā die seuē sacramen
ten der heyliger kercken Dat.xiiij.ca.
Hoemē biechtē sal vā die seuen dootlike
sondē teghē god misdaen Dat.xv.ca.
Hoemē biechtē sal vādē seuē werckē der
barmhertichz lichamelikē. Dat.xvi.ca.
Hoemē biechtē sal vāden seuē wercken
der ontbarmhertichept gheestelijcken.
Dat.xvij.capittel.
Hoemē biechtē sal vāden ses sondē indē
heyligheu gheest Dat.xviij.capit.
Hoemen biechtē sal vādē vijf sinnē. Eñ
vā allen anderē leden Dat.xix.cap.
Hoemē biechtē sal vāden vier roepēde
sonden die wraeck roepen inden hemel.
Dat.xx.capittel
Hoemē biechtē sal vādē vier duechden
diemen hiet duechden cardinael.
Dat.xxi.capittel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Hoemē biechten sal vāden drien prin
paeldiemē hiet duechden theologicae.

Dat.xxij.capittel.

Hoemen biechtē sal vā die twee gebodē
daer alle die andē in beslotē sijn. ca.xxiij.
Hoemē ooc biechtē sal vādē sondigē ge-
dachten die een mensch ghehadt heeft.

Dat.xxiiij.capittel.

Hoemē biechtē sal tē lestē ooc vā alle da-
ghelixe sondē int gemeen Dat.xxv.ca.
Wat eē goet mēsce ontfanget die waer-
dich ten sacramente gaet. Dat.xxvi.ca
Van vierrehāde mēschē die dat heilige
sacramēt alleen lichamelikē ontfanghē

Dat.xxvij.capittel.

Wat groter sonde dat si doen die dat hei
lighe sacramēt onwaerdich ontfanghē

Dat.xxviij.capittel

Wat mēschē tsacramēt ontfangē geeste
liken in haerre sielen. Dat.xxix.ca.
Wat een mensche lesen eñ biddē sal dpe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

gheestelikē ontfaen heeft dat sacramēt

Dat.xxx.capittel

Vāden ghenē die dat heylige sacramēt noch geestelic noch lichamelic ontfangē

Dat.xxxi.capittel

Vandē ghenē die dat sacramēt in graci en ontfanghen waer bi datment weet.

Dat.xxxij.capittel

Vā die.xij.vruchtē die eē mēsche ontfaet die waerdich ten sacramente gaet.

Dat.xxxiij.capittel

Een gebet datmen sal lesen gaende ten heiligē sacramente. Noch een ghebet datmen lesen sal opten selfden dach. Noch een ander opten selfden tijt

Een gebet alsmē geweest heeft tē sacra.

Noch eē datmē lesen sal optē selfden tijt

Noch een ander opten selfden tijt.

Eē gebet des sondaechs tot allē heiligē

Een ghebet des maendaechs tot allē ar changelen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Een gebet des dinrdaechs tot allen patriarcken. Een ghebet des woensdaechs tot allen apostelen. Een ghebet des donredaechs tot allen martelaren Een ghebet des vridaechs tot allen confessoren Een gebet des saterdaechs tot allen heiligen maechden

Hier neemt epnde die tafel vã alle dat ghene dz in dese drie boexkẽs staet beschreuen elcke boeck ghedeylt in.xxxiij.capittelen Ter eeren des heiligẽ ghebenedide leuẽs ons herẽ ihũ xpi dat was.xxxiij iaren opter aerden

Hier begint dat eerste boexken indẽ welckẽ werdẽ geleert profitelike leerige dienẽde totter missen gedeilt in xxxiij.ca

Dat eerste capitel is waer om die misse in allen spraken is geheetẽ Missa/eñ anders niet.

In allen spraken.als in latine/in he

breus. in griecx. in engels. eñ anderē ver
scheidē talen so is dat ghebenedide sacri
ficie geheeten te wesen een misse Eñ dat
als doctoren beschriuen om drie saecken.
¶ Tē eerstē. Missio in latine is te seggen
als ouerghesondē Wāt dat kerstē volk
sendet ouer den hemelschen vader door
des priesters handē die daer is een mid-
delaer tusschen god den vadere ende dē
sondighen menschē een offerhande bid-
dēde daer door die vcrighē gracie ind sie
len ende verghiffenisse vā allen sonden.
¶ Ten tweedē. Missio is noch te seggen
als een offerhāde ons gesondē wten he-
mel vanden hemelschen vader door die
woordē der consecracien vāden priester
indē welcken die soon gods neder daelt
inden lichaē vereenicht metter godheit
dat welcke die priester ōtfanget tot salic
heit vā allen kersten mēschen leuendich
ende doden staende in staet vā gracien.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ten derdē Missio is ooc te seggē als
wtghesondē Want int beginsel vander
heiligher kercken so wordē alle die ghe-
ne die niet gedoept en warē als dat eñā-
geli gesongē was vanden diaken wter
kercken gesondē. Eñ dat hietmē Cate-
cumini in latijn. te wetē menschen vādē
priester ghesegēt ofte belesen mair noch
niet ghedoopt daerom en warē si noch
niet waerdich dat heylige sacrament te
aensien inder missen.

Dat. ij. ca. Waerō ghemeenlick die ker-
sten kerckē staen oost eñ west eñ die mis-
se wert int oesten ghelesen.

Alle goede kersten menschen sullen
haer gebet storten tot gode den he-
melschen vad also verde alst mogelijckē
is wesende mettē aenschijn int oest dair
die sonne op gaet meer dan int west sul
den oste noorden. want na dordinancie
vāder heiligher kerckē so wert die missi

ghelesen meer int oest dā west suden oft noerden. eñ dat om vier saecken. ¶ Ten eersten op dat wi niet en souden schijnē na te volghen die iodē eñ den saracenē ofte den turckē ofte ander onghelouige menschen. want die ioden bidden inden westen. die saracenen bidden inden suyden. eñ die turcken ende ander onghelouighe biddē eñ wonē indē noerden. Eñ daer om lesen wi teghen hem indē noerdē daer ōs alle quaet wt coemt eñ comē sal dat heilich euangelium inder missen ¶ Ten anderē so bidden wi inden oestē want al daer staet dat eertsche paradijs daer wi te huys horē. eñ daer wi wt verdreuen sijn ouermits ons misdaet. Eñ op dat wi doch soudē weder moghē comē in ons lant wt dit dal der tranē daer wi maer in en sijn als ballingē die haer lant niet ghebruken en moghen so keerē wi ons derwaerts al begherende eñ

biddende dat wi soudē moghē dair wed
comē ¶ Ten derdē want onse lieue here
die soon gods heeft gehangē aendē cru
ce mettē aenschijn int west eñ mittē rug
ghe int oest Daerō als wi biddē int oest
so staē wi mettē aenschijn voor dz crups
siende int aenschijn ōs herē ihū xpi Op
dat wi doch door sijn bitter passie soudē
moghē salich werdē so kerē wi ons aen
schijn tot hē als dat beghērēde Anders
soudē wi mittē rugge tot hē gekeert sijn
¶ Tē vierdē wāt doe onse here op clam
ten hemel so stōt hi indē oestē.eñ al daer
aenbadē hē die apostelē Daer sal hi ooc
sittē ten ioncrstē dage ten oordel.eñ dat
betekēt dat wi nader doot wordē begra
uē mettē hoofde int west eñ mittē voetē
int oest.wāt als wi ten ioncrsten dagen
sullē verwect werdē vand doot so sullen
wi opstaen als wi liggē eñ gaen sonder
om keerē ten oordel gods sittēde int oest

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat.iij.ca. Wie dat alder eerst misse ge-
lesen heuet op der werelt eñ wiese aldus
voertaen geordineert eñ gemaect heeft.
Ghelijc als ons die heilige scriftuere
bescrijft so heeft die soon gods in dz
leste auontmael dat hi ghedaen heeft in
sijn leuē met sinē apostelē ingeset dz hey
lighe sacramēt. eñ heeft alleen ghelesen
die woordē vanđ cōsecracien als een wa
rachtich priester nađ ordināciē van mel
chisedech In welckē auontmael onse he
re als een opperste biscop heuet alle sine
apostelē priesters geordineert beuelēde
hē eñ alle priesters die na comē soude dz
si dier gelike soudē doē in sijn gedachte-
nisse ¶ Daer na lasen die apostelē misse
seggēde die woordē die xp̄s sprack ouer
dz broot met eenē pr̄ nr̄ so was die misse
gedaē. eñ aldus dede sinte Peter deerste
misse vier iaer lanc in orientē daer hi bis
scop was. daer na wert hi biscop ī āthio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

chien eñ daer so las hi tottē pr̄ nr̄ drie ge
bekēs ¶ Sint Jacob die minder las die
eerste misse te hierusalē eer dat hi daer
biscop worde Sinte marcus euangelist
las die eerste misse in alexandrien En so
voertal dand apostelē op alle hoeckē vā
der werelt. daer na ordineerde die heili-
kercke noch die epistel eñ dz heilige euā-
geliū dair toe te lesen ¶ Tē lestē so sijn ge
comē heylige pausen eñ bisscoppē door
ingheuē des heiligen gheests. Als sinte
Gregorius Blasius Celestinus Ambro
sius Augustinus eñ hebbēt gestelt eñ ge
ordineert als nv is eñ blijuen sal.

Dat. iiij. ca. Oft de eerste misse vā eenē
nieuwē priester beter is dā die anderde
ofte derde oft vā eenē anderen priester.

OAt heilige sacramēt vāden priester
gecōsacreert is in allē missen eñvā
alle priesters al gelijc crachtich eñ mach
tich angaēde dat eerwaerdich sacramēt

Nochtãs so is gemeenlic de eerste misse
vãden priester profiteliker eñ v̇dienstlij
ker gehoort dã die anḋ ofte derde eñ dat
om vier sakẽ ¶ Die eerste sake is wãt in
der eerstẽ missen ghesciet veel solẽnitept
eñ eerwaerdicheit die op anderẽ tidẽ nz
en gesciet als vã offerẽ vã spelẽ vã behã
gen met bestekẽ mit groen te bestroeyẽ
ende dier ghelijc die alte samen een mẽ-
sche beweghẽ tot deuocien eñ ontsteken
tot vuerighen ghebedẽ ¶ Die.ij.saecke
is wãt inder eerster missen so wordẽ die
sonden oueruloedelijcker af gewasschẽ
ouermits sonderlinghe aflaten eñ par-
doenen die dair toe ghegheuen werden
die verdienen die die eerste misse hoort.
¶ Die derde sake is.want totter eerster
missen so plegẽ hẽ die priesters meer de-
uotelikẽ te bereiden dan op anderẽ tidẽ.
Ende daer õ so is sijn ghebet vuerigher
deuoter eñ crachtiger te biddẽ voor den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ghenē die sÿn eerste misse horē dat si gra
cie moghē vercrighen ¶ Die.iiij. sake is
wāt ind eerster missen soe worden somi
ghe sielē vloost vtē vegenier die god dair
toe geordineert heeft om dan verlost te
worden eñ niet in anderē missen Alsmē
leest vā sinte Gregorius dat doē hi dede
sÿn eerste misse also veel sielē verlost als
meenich mēsche sÿn eerste misse hoorde
Ende dier exempelen sÿn seer veel.
Dat.v.capit. Ofte saliger eñ vruchtba
reliker is dat eē mēsche misse hoort van
eenen deuoten priester oft vā eenen roe
keloſen sondighe priester
HIer op antwoordē deuote doctorē
eñ seggen dat vāder missen mogē
wi sprekē in drie manieren Ten eersten
als aengaende dat heilige waerdige sa
cramēt des ghebeneoide lichaems ons
herē icsu xpi. dz welcke is dat principael
vāder missen so is die misse also goet vā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

den quaetstē priester als vandē goeden
Wāt dat heylige sacramēt en wert niet
geargert door dē quadē priester noch nz
gebetert door den goedē priester/nochtā
ontfanget die sondige tot sijn verdome-
nisse. ¶Ten tweetstē machmen merckē
in wat persoen dat die misse gedaē wert
wāt doet hi die misse als eē parrochiaen
eñ pastoer oft als een cappellaen eñ een
diender der heiliger kerckē voor andere
mēschē eñ niet voor hē seluē so is die mis
se noch al euē goet vādē goedē eñ quadē
priester. ¶Ten derdē machmē spreken
vandē missen. als dat gebet eñ orationes
die hi leset ondē der missen/so ist alte veel
beter misse gelesen eñ gehoort vā eenen
deuoten goeden priester dan van eenen
sondighen ende roekeloosen gheselle.
Dat. vi. ca. oft alle missen al euen goet
sijn gheleesen Als van Requiem ofte van
onser vrouwē: ofte vāden sacramēte ꝛc.

welck dat ist beste.

¶ Onder tijt der missē mogē wi spre-
kē in twe manierē als ōs beschriuē
die geestelike rechtē. ¶ Ten eerstē so sijn-
der somige heilige dagē die welcke heb-
bē haer eyghen proper officie eñ dienst.
Als paesdach/pinxterē/ascensie/kersmis
se/alle vrouwē daghē eñ gheneenlickē
sondagē eñ noch andere dagē. Op dese
hoge dagē en ist nz behoerlic noch goet
dan wt noodsakē datmen ander missen
lesen sal ende laten achter die misse van
thoochtijt. dair ō en sullen wi menschen
op sulcke dagē gheen ander missen doē
lesen dan vanden daghe des hoechtijts.
¶ Ten anderēso sijn somighe andere da
ghen binnen der weeken die gheen pro
per eygē officie en hebbē eñ dā ist beter
die misse ghelesen daer die priester ende
die mēschē meer deuocie toe hebbē Als
vā Requiē. ofte vā onser vrouwē visita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

cie.annũciatie.assumsi.Eñ also sỹn som
mige missen geordineert vã enige deuo
te personẽ ofte door opẽbaringe die seer
goet sỹn gelesen eñ profitelicken voor eẽ
mẽsche leuẽdich oft doot.als bonifacius
papa heeft gheordineert vỹf missen ter
eeren vã die vỹf wonden ons heren die
seer deuoet eñ salich sỹn gelesen. Alsus
hebbe ic gheuondẽ metter waerheit be-
screuẽ datter ooc sỹn seuẽ missen die wel
ke geheetẽ sỹn die guldẽ missen die welc
ke ghedaen vã een deuoet priester seuẽ
daghẽ lanc/elckẽ dach in dier ghedachte
nis alsoor hier na staet bescreuẽ seer wõ
derlỹckẽ crachtich eñ profitelic sỹn ghe-
lesen õ gheringhe te verlossen die arme
ellendighe sielkẽs die noch nader recht-
naerdicheit gods langhe soudẽ moeten
bernen inden vegheuier. Wãt wi lesen
vã eenen deuoten priester die binnẽ een
re missen vloste.C.sielẽ.Een ander sach

onder missen die vliegē wten vegenier
als die voncken wt een groot vier.
Dat.vij.ca.hoemē de.vij.missē lesen sal
TEn eerstē salmē lesen des maenda
ges die eerste misse.ter eerē eñ dāc-
baerheit dat onsen lieuē here Jhūs xps
was gheuangē int hoefkē Eñ biddē dā
onsen lieuē here dat hi die arme geuāgē
siel wil vlossen wt die geuanckenis des
vegenuiers. ¶ Tē tweedē des dinxdages
so salmē lesen ter eerē dat onse lieue here
swaerlikē eñ wreedeliken was ghebon
den aender calomne.eñ bidden god dat
hi doch de siele wil ontbindē vādē bādē
des scults eñ der pinē. ¶ Ten derdē des
woēsdaechs so salmē lesen die derde mis
se ter eerē eñ dācbaerheit vā dat onrech-
te oordel dat pylatus heuet ghegheuen
ouer ihm̄ onsen here dat onnosel lā. Eñ
dā biddet hē dat hi doch de siel verlossen
vā dat rechte oerdel gods dat ouer hen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

of siecke kindkēs hebbē die hi ter wilen
alleen ofte bi pemant niet en mach latē
oft en machse niet mede dragen van sor
ghe van qualick varen. Ten derden als
in somighe landē die manier is dat wā-
neer pemāt van sijn alre naeste ghestor-
uen is so bliuē si een tijt lanc binnen hu-
se sitten eñ gaen niet wt. So sullen noch
tās die rijcke misse doen doen binnens
huse met oerlof Eñ dier gelike ist te ver
staen vā die maechdē die trouwē sullen
daert die maniere is. Ten vierdē. waer
een stadt of een slot in vresen vandē viā-
den eñ waer die mensche daer niet/daer
soude perikel ghescheen/oft quaet wt co
men. Ten vijften. alle dat ghene dat na
god eñ na rechter cōsciencien een godlij-
ke eñ een eerlike sake is om ghene misse
te moghē horen daer vā is een mensche
onschuldicht voor god ende voor die hei
lighe kercke Nochtās sal alsulcken men

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

sche wat goets anders daer voor doen
op diē of des anderē daechs Daer ō als
een mēsche niet ter kerckē en mach gaē
so mach hi lesen in desen boecxken.
¶ Dat.ix.ca. Oft ooc gebodē is des heili
ghē daechs misse te horē als sondaechs
INdē geestelikē rechtē hebbē wi be
screuē. dz waer alleens redē is dair
is alleens recht Die redē waer ō datter
ghebodē is des sondaechs misse te horē
is om dz die mēsche hē dā becōmerē sou
de mit gode. dat welck niet bat en mach
gheschiē dā misse te horē eñ nz becōmert
te sijn mit wtwēdich werck datwelc ooc
om die selfde redē des heylighē daechs
v̄bodē is. nochtās als doctorē bescriuēso
sijn somighe cleen heylige daghē vandē
bisscop toe gelatē alsmē misse ghehoort
heeft een weynich voor een and̄ eñ niet
voor hē seluē te werckē: eñ dat in vier sa-
ken sonder sonde Ten eersten wanneer

dattet is een clepn wert dat een mẽsche
daer door niet en wert vstropt of vmopt
inder hertẽ ofte ontstelt inden lichaem.
Ten tweeden. wãneer dattet vã node is
eñ dattet niet vtoeuẽ en mach tot des an
derẽ daechs õ dat perikel datter of comẽ
mochte. Als dat coern staet opt velt eñ
dat onweder oft reghen ofte die viãden
in oorloch verwachtẽde is. so machmẽ
dat coern oft hoy in voerẽ sonder sonde.
Als ooc die vleeschouds eñ backers mo
ghẽ vcopẽ daer dat ghemeẽ volc gebrec
bi soude hebbẽ eñ en mach op ghenẽ an
derẽ dach ghedaẽ sijn Ten derden wan-
neer dattet is voor tghemeen profyt vã
der stadt of vãdẽ dorpe Als ghemeẽ we-
ghẽ/ghemeen bruggẽ oft kerckẽ te ma-
kẽ eñ dier ghelijc. Ten vierdẽ wanneer
dattet geschiet om gods willẽ. als voor
arme liedẽ of geestelike personen die hẽ
seluẽ niet helpẽ en kõnẽ voor hẽ te map-

en oft ploegē/of geeſtelijke liedē hout of
pet anders om gods willē te voerē dat
machmen doen ſonder ſonde:nochtans
ſalmen miſſe horen altijt.

¶ Dat.x.ca.ofmen wel mach pelgrima
gie gaen op een ſondach of heilich dach
Eñ oft die maechdē of knapen oock ſcul
dich ſijn tſondaechs miſſe te horen

Sinte hieronimus ſeit het is dē hei
ligē geeſt niet behaechlijc wat een
mēſche doet als hi achter laet dat hi ſcul
dich is vā doē Pelgrimagie te gaē ſondᵈ
dat ſeer grotelicken vā node is optē ſon
dach oft op hoge daghē biſondᵈ eer miſſe
gehoort is dats onbehoorlic Hoe veel te
meer die dā repſen hair comēſcap te doē
eñ latē miſſe te horē ſondᵈ noot. Iſt dz die
ouerſte beueelt dē onderſaet te repſen of
te werckē eñ het noot is ſo en doet gheē
vā beide ſonde Eñ en iſt nz ſo ſeer vā no-
de ſo ſondicht die ouerſte Doghet die on

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

derlaet wt hẽselue̅ of hi mocht wel misse
hore̅ wonde hi daer naerstich toe zy̅ des
morgẽs een wepnich vroeger op te staẽ
so is die ouerste of de meester eñ vrouwe
ontsculdich. eñ die maecht of knechte sal
daer alleen reden voor gheuen.

¶ Dat. xi. ca. Oft dã genoech is dz eẽ mẽ
sche eẽ misse gehoort heeft/ eñ laet voort
alle dẽ dach sermoen eñ vesper varen.

NAe dat ghebot ons heren so is een
menssche sculdich dẽ heiligen dach
met goede werckẽ heilich te makẽ. Dat
en is niet alleen met een goet werck als
alleen misse te horen: mer oock met veel
goede wercken te doene. Want men sal
ooc sermoen horen macht een menssche
gheboerẽ Daerom seggen die doctoren
Een mẽssche die dz derde gebot ons liefs
heren wil voldoen als den sondach hey-
lich te makẽ die sal ses dinghen op dien
dach volbrenghen na syn vermoghen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ten eerstē so sal die mensche misse horē
alst voor gheseyt is. Ten tweeden so sal
die mēsche ooc sermoē horē macht hē ge
boerē. wāt liet die mēsche dz wt vlsmaet-
heit of wt gewoente hi soude swaerlikē
sondigē. Eñ en can die mēsche gheē ser-
moen horē so sal hi wat goets ands dair
voor lesen. Ten derdē so sal die mensche
ooc op diē dach eenich aelmissen gheuē
dē armē heeft hi anders die macht. Eñ
en ist nz so mach hi mit eenē goedē wille
voldoen. Ten vierdē so sal een mensche
op diē dach bisondē biddē voor sÿn hooch
ste salichept. Ten vÿften so sal een men-
sche op dien dach ouerleggē die welda
den eñ duechdē die de mēsche vā god he
uet ontfaen. bisondē dat hē god heuet ge-
scapē ghemaect eñ gheroepē tottē heyli
ghē kerstē gheloue eñ vloest met sÿn dier
baer bloet. Eñ daer door sal een mēsche
comē daer toe god lief te hebbē wt al ge

heelder herten op dien dach. Ten sesten so is een mēsche ooc sculdich dat hi vā alle doot sondē die hi ghedaē heeft sint sijn re laetste biechte sal makē eē generael of ghemeēbiechte eñ berouwe tusschē god eñ sijnre cōsciencie. wāt dat gebot gods den sondach heilich te makē en can nemāt ghedoen oft volbrenghen die noch staet in doot sondē. nochtās en is die mēsche dat niet sculdich dā te biechtē dā op sijn tijt daer toe gheordineert vanō heyliger kerckē dā in seker sakē als hier na int derde boecrkē int vijfte capittel staet beschreuē. Nochtā is die mēsche sculdich op dien dach vā alle sijn doot sondē een ghemeen beron te hebbē ende een opset niet meer dootliken te sondighen.

¶ Dat. xij. capittel. Hoe een mensche hē hebben sal na ordinancie vander heyligher kercken eñ naden gheestelikē rechten onder der missen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Inden gheestelikē rechtē vindē wij
bescreuē in v̇scheyden plaetsen dat
onse moeder die heylige kercke heeft ge
ordineert neghenrehāde ordinanciē oft
manieren vāder missen die ooc alle goe-
de kerstē mēschē ter hertē nemen sullen
Ten eersten soo sal een mensche al heuet
hi een misse ghehoort nochtans so sal hi
misse horē vādē dage als de hoochmisse
ten waer als voor gheseit is die mēsche
ontschuldicht waer van nootsakē. Ten
anderen so sal die mēsche oock misse ho-
rē in sijn parrochie ende en latē dat niet
wt v̇smaetheit als int capittel naest ghe
screuen staet ghedeclareert Ten derden
so sullen die ghene die misse wilt hooren
haer voghelen ende haer hondē thuys
laten buyten der kercken. Ten vierden
so en sullen die waerlicke menschen niet
staen bidē hoghen outaer oft gardinen
bisonder ter wijlē datmē misse doet. Eñ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

bouen al ſullen die vrouwen vandē ou-
taer bliuen Ten vÿften ſo ſullē alle men
ſchē onder den godlicken dienſte biſondē
onder die miſſen ſondē ſpreken oft eenich
gheluit te makē weſen biddēde god mit
vuerigher begheerten. Ten ſeſten ſo ſal
een peghelic menſche alſmē dat heplich
euāgeli leeſt recht op ſtaen als berept te
weſen om te beſchermē mitten lÿue dat
heplich kerſtē geloue dat god inden hei
ligē euangelie ghеſproken heuet. Ten
ſeuēde ſo ſullen alle menſchen die teghē
woordich ſÿn alſmē noemt dē ſoeten na-
me ihūs inder miſſen haer knien neder
bupghen oft mit ſinen hooſde nepghen
in een tepken van reuerencie. want alſo
dicwils als een menſche dat doet ſo ver-
dient hi vā twee pauſen tſeſtich daghen
aflaets. Ten achſten mael. ſoo ſullen al-
le goede kerſten menſchen alſmē onſen
lieuen heer op heft inder miſſe op bepde

haer knien dz heilige sacramēt aenbedē
met groter eerwaerdicheit. Ten neghē-
sten so sal eē yeghelic kerstē mēsche ond̄
der missen wat offerē. wāt indē oudē te-
stamente spreect god segghēde. Ghi en
sult in mijn tegēwoordicheyt niet comē
ydel oft ledich. dats te v̄staen dat te min
stē sal eē mēsche god offeren een vuerich
ghebet Eñ daert die gewoēte is daer sal
men onder der missen ooc offeren tijtlic
goet eñ offerhāde. Eñ daer toe en is nye
māt v̄bōdē tē waer datter hoechtidē vā-
dē iaer alst gewoenlic is in dier plaetsen
Dat. xiij. ca. of een mēsche is altijt scul-
dich misse te horē vā sijn eighē parrochi
aen in sijn hooftkerck daer hi ond̄ staet.
Ons staet bescreuē indē gheestelikē
rechtē dat de gheen die v̄smaet sijn
eyghē parochiaē of pastoer eñ sijn eygē
kercke eñ gaet tot and̄ kerckē om misse
te horē die salmē wt dier kerckē v̄driuen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

eñ senden hẽ weder tot sÿn kerck dair hi onder ghesetẽ is Dit ghebot heuet onse moed̃ die heilige kercke ghegeuẽ om te bedwingẽ dẽ genẽ die rebel eñ wedspã nich sÿn harẽ ouerstẽ vãder kercken eñ vsmadẽ also haer parrochiaens eñ hair pastoers eñ haer moed̃ der heiliger kerc ke op dz si soudẽ comẽ totsubiectie eñ oet moedicheit Waert noctã dz pemãt ginge tottẽ godlikẽ dienst in anderẽ kerckẽ niet wt vsmaethz mer wãt hi dair meer der deuociẽ heeft oft beter plaets. oft hi hoort dair sermoen eñ and̃ dienstẽ die hi niet en hoort in sÿn kercke: oft õ eenighe and̃ rechtueerdige sakẽ die en doet ghẽẽ sonde. also verre als sÿn biscop of pemãt vã sinẽ tweghẽ dat niet vbodẽ en heeft.

Oat. xiiij. ca. of mẽ wel misse mach lesen butẽ gewide plaetsen als binnẽs hupse.

Also verre alst wesen mach segghẽ geestelike rechtẽ so en salmẽ ghẽẽ

misse doē butē ghewide plaetsen bisonc
in die scepē die ligghen inder zee om des
perikels wille Beter ist ghedaē opt lant
onder dē blauwē hemel op eē ghewide
steen beslotē in een houten casse daer op
ghelept twee dwalē of eē gedobbelleert
xc. In gheen hupse oft camerē en mach-
men misse lesen ten si met oorlof vāden
bisscop. behaluen die broeders vādē pre
dicaers eñ die minre broeders oordē. die
welck hebben priuilegien eñ oorlof te le-
sen binnēs hupse alst van node is. maer
dat sacramēt en moghē si npemāt ghe-
uen optē pepn vāden ban sonder oorlof
vanden parochiaen oft pastoer.

¶ Dat. xv. ca. Oft een mēsche des sonda
ges ond der missen wel mach sijn peni-
tēcie lesen. eñ een priester sijn ghetiden.

SOmighe doctoren die seggh̄ē dat
men des sondaechs alsmē mer eē
misse en hoort dat mē onder dier missen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

slaen alsmen onsen heere op heft inder
missen wt ootmoedicheit eñ laten hē sel-
uen duncken dat hi niet waerdich en is
met sinē sondighē oghen aen te sien dat
heylighe waerdighe sacrament.
¶ Dat.xviij.capit. Wat salicheit eñ pro-
fijt inder missen gheleghen is. ende wat
menschen dat ghebruycken.
Onder missen so geschiet glorie eñ
eere eñ salichept god almachtich
den enghelē/den sancten ende den men-
schen. ¶ Ten eersten. vander missen ont
staet glorie ende eere die waerde heylige
nieuuldicheit tot wiens eer ende glorie
die misse ghedaen wert ende is daer sel-
ver teghenwoordich ¶ Ten tweeden. so
verhogen ende verbliden hem vander
missen die heylige engelen ende ooc die
santen ende santinnē ende al dat inden
hemel is hebben daer vā een toevallen
de loon ende blijscap. want si verblijden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

hē in al dat opter werelt geſciet ter eerē
gods biſondē als dat gheeert wort door
haer of in haer ¶ Ten derdē ſo coemt die
miſſe te hulpe dē dodē die legghē int ve
geuier wāt ghēē gebet noch duechdē en
is hē ſo profitelic als miſſe voor haer ge
daē want dair door wert haer vghenen
dootlike ſondē gebiecht eñ vgetē eñ oo
dagelixeſondē eñ dz ouermits dz heilig
ſacramēt dat geoffert wert indē gedach
teniſſe des lidēs ons herē ihū xpi ¶ Te
vierdē ſo coēt noch te hulpē die miſſe d
leuēdē wāt daer door werdē die mēſch
dicwil vloſt vā veel perikelē des lichaē
Als vclaert ſtaet hier na int.xxiij.capi
in die leſte condicie of trappe eñ int.xxi
capittel daer na. ¶ Ten vijftē vcrijcht e
mēſce ooc opter aerdē door de miſſe ver
giffeniſſe vā veel daghelixe ſondē die
hi alle dē dach door doet eñ ſijn hem le
Eñ dz onderder miſſen in.vij.manier

¶Ten eerstē alle die mettē priester lesen Confiteor. ¶Ten tweedē die sÿn knien buget eñ reuerētie doet alsmē noēt den soetē naem ihūs. ¶Ten derdē die opter aerdē knielt alsmē in credo seit Et homo factus est ¶Ten vierdē die met deuotiē aensiet dat heilige sacramēt alst de priester op heft ¶Ten vÿfsten die met berouwe vā sondē voor sÿn borst slaet als dye priester seit indē pr̄ nr̄ Et dimitte nobis debita nostra Of die mensche mach pr̄ nr̄ bi hē seluē lesen mettē priester Eñ als hi leest. Et dimitte nobis debita nr̄a. so mach hi dier gelike doen ¶Ten sestē die vādē priester ontfanget met ootmoedicheit die benedictie int leste vāder misse. ¶Ten seuēsten die nader missen vandē priester of bi hē seluē ontfanget met leet wesen der dagelicser sondē dat ghebñdi de wiwater. Eñ na grooth̄ der deuotiē in dese seuē puntē voornoemt so werden

veel of luttel dē menſche vergheuen vā
ſijn dagelixe ſondē Daer om die veel de
uocie heeft wert veel vergeuē eñ die lut-
tel heeft wert ooc luttel vergheuen.
¶ Dat.xix.ca. Ghinen wel mach ſonder
ſonde miſſe leſen of doen leſen om ghelt
Ander heiliger ſcriftuerē hebbē wi
beſcreuē. dz ſimonie is wāneer mē
vcoopt dat gode geheilicht is eñ dat die
gheē diet vercoopt vā god voor niet ont
fangē heeft dat hi vcoopt. Eñ alſo doē ſi
bepde diet vercopē eñ copen eē dootlike
ſonde wāt het is teghē alle rechtē als te-
gen dat godlike recht. teghē tgheeſtelic
recht eñ teghē dz recht der naturē Daer
om wāneer die prieſter ſijn meninge is
principalikē op dat ghelt eñ maect daer
om eē comēſcap af. Eñ die ghene die di
miſſe laten doē nemē voor hem voer ſe
veel gelts die miſſe te copē ſo doen ſi bep
de te gader ſimonie eñ is eē dootlike ſon

de Daer om als eē mēsche wil misse ge-
daen hebbē voor hē seluē of voor syn ou-
ders so sal hi seggen tottē priester. Heer
wi en mogh hē gheē comēscap makē vā-
der missen. mer ic begheer leest also veel
missen daer voor ic sal v wel voorsien eñ
uwē arbeit lonē/ of ick sal v so veel voor
uwen arbeit bestellē Mer wat ghi doet
en maect gheen comenscap seggende Ic
wil so veel hebbē oft ic sal so veel gheuē
wildijt daer om doē of dier ghelike. Eñ
dan suldi ooc dē priester wel versien also
veel dat hi een dach syn leuen ende staet
daer eerliken mach op draghen. Want
als paulus die apostel sept. So wie den
outaer dient die sal ooc vandē outaer le-
uen. wāt die priester en mach maer een
misse sonder nootsake des daechs doen
ende gheen ander ambocht en can hi

Dat. xx. ca. Waer in mē mach merckē
die hoochept eñ eerwerdichz der missen

Die eerwaerdicheit eñ heylichz der
ghebñdider missen machmē merc
ken wt vijf sakē ¶ Ten eerstē. wāt daer
wert geoffert dat selfde gebenedide vlei
sche dz maria die moeder gods heeft ōt-
fangen eñ dat duerbaer bloet dat wt ge
stort was optē goedē vridach aēdē heili-
gen cruce. Eñ daer om seyt crisostomus
dat aengaē dat heilige sacramēt des ou-
taers so en is niet min die offerhāde der
missen optē outaer dā de doot xp̄i aendē
cruce voor des menschē salicheit. Want
gelijc als die doot ons heerē dē menschē
v̇lost heeft vandē ewigē doot. Also wert
ooc dē genē die v̇lost sijn door der missen
ghegeuē dat ewich leuen ¶ Ten tweedē
so machmē merken die eerwaerdicheit
der missen want daer is altijt tegēwoor
dich al dat hemelsche geselscap te weten
die heilige drieuoudichz maria die moe-
der gods mz alle heilige engelē eñ santē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

eñ ſanctinnē aenſiende eñ aenbiddende dat heilige eñ gebñdide ſacramēt want als ſinte Gregorius beſcrijt. wie ſoude daer aen twifelē mogē. dat gelikē als de hemelē werdē opē gedaē inde vre als de prieſter tſacramēt cōſacreert eñ die ſone gods als eē coninc der glorīē daelt neder opt outaer. daer coēt ooc mz hē eē groot geſelſcap vā heiligē engelē wāt eē mach tich coninc of prince als hi vertonē wil ſijn maieſteit ſo neemt hi met hē ſijn ede len eñ ſijn ridds eñ ooc ſijn dieners Dou de dan alleē neder comen die coninc der glorien dat en gelooft niet. ¶ Ten derdē ſo ſuldi noch merckē wāt ſondᵈ barnēde licht en machmē gheē miſſe doē al ſche nen ooc optē outaer hondᵈt ſonnē eñ du ſent manē eñ hondᵈt duſent ſterrē. Eñ dz betekēt dat in ons ſal bernē die liefte go des eñ vaſt geloof. Item die ornamentē vandᵈ miſſen moetē ooc ghewijt ſijn Item

daer toe moet wesen ghewÿt. kelc corpo
rael/dwalē ghedobbelleert/boeckē ende
ander ghereetscap. anders en machmē
gheen misse doen. Itē die die misse doen
sal moetē wesen eē priester getōsacreert
eñ gewÿt anders ooc niet al wair hi ooc
also heilich als maria die moeder gods
wāt alle die heyligheē indē hemel met al
den engelē en soudē npet moghē onder
hē allen een misse doen. ¶ Ten vierdē so
merct dat alle tgheē dz inder missen ghe
daen wert heeft eē sondlinghe misteriū
of deuocie in hem also dat die priester en
leest niet een woort of en roert npet een
hāt indē missen het en betekēt wat vā dz
leuē ons heerē. wāt als aureolus sept in
cōpēdio theologie int. vi. boec int. xviij.
ca. dat die misse in eē manier vā spreken
is also vol godlike misterien eñ deuociē
als die zee is vol dropelē waters. de son-
ne vol stofs is, den hemel vol sterren es

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Eñ dat eewich leuẽ vol enghelen is. Eñ ooc mede so hebbẽ alle kerstẽ menschen hier opter aerdẽ eñ die int vegeuier sijn ende alle heyligen inden hemel een sonderlinge blischap ende vroechde vander missen. Eñ somige doctoren gheuoelen dat nẽmermeer misse en wert gedaẽ opter aerdẽ oft daer en wert een siele vlost wten vegheuier of eenich sondich menschе bekeert of eẽ rechtuaerdich mẽschе bewaert die repse dat hi niet en valle in des bosen viãts temptacie ¶ Ten vijftẽ moechdi merckẽ de hoocheit der missen want si wert verchiert met menigerhãde lof eñ spraec. Ten eersten hebreeusch als Amen Allelupa Sabaoth Osanna. Itẽ griecx als Kyrieleyson Xpeleyson. Itẽ latijn. als Dominus vobiscũ Pax tecum Itẽ hoordi die stẽme ons herẽ indẽ euangelio dat welc alle menschẽ horen sullẽ mit deuocien niet sittẽde niet knie-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

lende mer recht op staēde als bereit sijn
te vechtē totter doot toe voor dat euāge
lie eñ dat heilighe kerstē gheloue eñ oft
ghi god selue die woordē hoorde preken
Jtē daer hoordi die stem der engelē. als
in Gloria in excelsis Jtē die stemme der
apostelē eñ prophetē. als indē epistelē eñ
prophecien. Jtē die stēme vādē sondigē
menschē. als indē cōfiteor Jtē ghi hoort
ooc die stēme der rechtueerdiger mēschē
als inden gradael/allelupa/offertorium
cōmupn Hier om sal een mēsche deuote
liken met vieriger hertē misse horen eñ
met groter eerwaerdichz hē daer hebbē
gelijc of hi stont optē berch vā caluarien
eñ saech daer onsen here hangē aenden
cruce Och met wat groter deuociē sou-
den wi staen indē missen eñouerdencken
dat gebenedide bitter lidē ons herē dat
welc voor ons inder missen wert gepre-
senteert ende ghetoont.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Dat.xxi.ca. Wat eē mēsche smorghēs lesen sal als hi op staet vandē bedde om misse te horen. ¶ Ghebet.

O Here ihū xpe Ic ghebenedie eñ ick danc v dattu mi gespaert hebste in deser nacht vādē haestighē eñ onuerlienen doot eñ also vāder ewiger v̊doemenisse daer nochtā veel mēschē vā v moetē v̊scheidē syn eñ eewelic verdoemt die niet so veel sondē gedaē en hebbē als ick doe op dz ic also mÿn sondich leuē soude beterē Daer om so bidde ic v o lieue here door dÿn grondelose barmhertigheit eñ door de v̊dienste dÿnre alder gebñdÿtste moed maria eñ alle lieue heiligē dat ghi mi doch desen dach bewarē wilt vā alle doetlike sondē eñ vā alle pdel gedachtē vā pdel woordē eñ vā alle ōuruchtbaer werkē also veel alst mogelikē is op dz ic also met eē suuer cōsciēcie mach ingaen dÿn heilighē tēpel eñ daer in vindē dÿn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

grote barmhertícheit Door welc ick sal weerdich sijn te wesen eē tempel eñ een woonstadt des heyligh̄ geest daer ghi in begheert te wonē. op dat ic also mach comen indē opperstē tēpel van iherusalem. eñ v daer louen ende danckē inder eewichept met allen heyligheen Amen.

¶ Dat. xxij. ca. Wat een mēsche lesen sal als hi coemt opten kerchof voor alle gelouighe sielen.

¶ Ghebet.

WEest gegroet alle ghelouige sielen wiens lichaē hier eñ op allē ghebñdide plaetsen begrauē sijn in cristo indē aerden. xp̄s ihūs die v verlost heuet met sinen duerbarē bloede wil hem seluē gheuen v te verlossen vā die swaer pine des vegeuiers eñ te veenighē met ten choirē der enghelē Eñ daer wilt ons doch ghedachtich sijn eñ ootmoedelijck voor ons biddē dat wi mit v vergadert

eñ ghecroont moetē wesen indē hemel
inder eewicheit Amē Pater noster Aue.
¶ Dat.xxiij.ca. Hoe een mensche hē be-
reyden sal om misse te horen beteykent
biden trappen vander kercken.

Die gheen die deuotelic eñ verdien-
stelic misse hooren wil inden tem-
pel gods die sal opclimmen ses trappen
Dat is hi sal in hem hebbē ses duechdē
die welcke ons ghefigureert sijn in salo
mons tempel die ooc had ses trappē op
gaende. ¶ Die eerste trappe of condicie
is vliticheit tottē godliken dienst. dat is
also geringe als ghi hoort dat eerste tey
ken vand̄ missen luden so suldi alle dinc
vter hant werpē eñ gaē tottē dienste go
des Exēpel nemende aen die drie conin-
ghen die lietē alle dinc staen eñ quamen
wten oosten soeckende dat cleen kint in
bethleem mit dat eerste teykē der sterrē
daer om wat eē mēsche toecoemt gaen

de ter kerkē eñ dat hi mit eerē mach ver
bigaen dat sal hi latē wesen tot op eē an
der tijt Maer dat hi met schande niet en
mach verbi gaē dz sal hi mit cortē woor
dē berechtē. gelijc als de propheet dauí
spreect Here ghi hebbet mijn voetē sne
eñ rasch ghemaect ghelijc als een hert
Dair op seit gregorius dz wāneer eē he
te op loopt enē hogē berge so sprinct h
ouer al dz hē te gemoet coemt Also sull
wi ooc doē wāt die bose viāt soect dicw
veel manierē om eē mēsche te trecke v
den godlikē dienst. als misse sermoō v
per of wat anders goet te doen Ofte e
cans die viant niet al belettē so belet h
eē deel also veel als hi mach Also dat v
le mēschē bliuē staē clappē onōwegē t
dat den dienst gods half of bicant is g
daē Daerō verboot ihūs sijn discipule
dat si niemāt bidē wege en soudē groe
of toespreken. Daer om ist goet dat ee

mẽsche smorgẽs vroech gaet ter eersten
missen eer hẽ pemãt hinderẽ mach. wãt
als Job spreect die god vroech soeckt die
sal hẽ vindẽ. wãt dan so heuet eẽ mẽsche
meer deuocien dã indẽ daghe als die sin
nẽ becommert sijn ¶ Die anderde trap
pe ofte cõdicie is ootmoedicheit Also dat
eẽ mẽsche coẽt indẽ tẽpel gods niet met
houerdicheit oft põperie ghelikẽ als die
phariseus dede so god beterẽ moet. veel
menschẽ gaen ter kerckẽ meer om gesiẽ
te wesen vãden mẽschẽ oft om and̃ men
schẽ al daer te sien dã om deuocie te ver-
crigẽ tot salicheit haerder sielẽ die welc-
ke õsen lieuẽ heere also welcoem sijn als
die houerdige duuel lucifer was indẽ he
mel eñ adã indẽ paradise Daerõ sal een
mẽsce comẽ ind̃ kerckẽ in ootmoedichz
gelikẽ als die publicaẽ dede eñ slaẽ voor
sijn borst seggẽde O here ontfermt mi
arme sondige mẽsche dat verhoort onse

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

lieuē here eñ die mēschē wordē verheuē
indē hemel. wāt sinte bernardus spreect
eē notabel woort dair op seggheēde Een
menschе die hē opter aerdē veroetmoe-
dicht also diep als hi mach die sal god in
dē hemel also hoech vheffē als hi mach
Eñ die hē opter aerdē so hoch vheft als
hi can/die sal god also diep ind hellē ver-
ootmoedighē als hi can Och lieue here
hoe diep sullē somige menschē dalē ind
hellē die hē scamē wt groter houerdien
te vootmoedighē voor god almachtich
also als si misse horen so gaen die somi-
ghe tredē door die kercke. die sommige
sittē plats neder. die somige knielen op
een knie/hebbēde die bonette opt hooft
also die iodē knieldē doen si onsen heere
bespottē. O wat luttel kenniſſe liefte eñ
vrese hebbē die mēschē vā god. want die
heilige engelē der potestatē staen eñ be-
uē voert aenschyn gods. eñ die houaer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

dighe stinckēde mēschē staen daer op ge
blasen sonder vrese Ghi siet alsmen een
mīsdadich mēsce rechtē sal mettē swaer
de so knielt hi voor dē scerpē rechter op
beide sijn knīē eñ leit beide sijn handē te
samē/eñ die sondige mēschē scamen hē
voor god almachtich te vootmoedighē
Hoort wat de soete here iesus spreect vā
dē ludē Die hē mijns scaēt te dienē voor
de mēschē ic sal sijns wedscamē voor mi
nē hemelscē vad. daerō sal eē mēsche ter
stōt als hi coēt inder kerckē ned vallē in
groter ootmoedichz des hertē op beyde
sijn knīē eñ sprekē also sijn ghebrekē segg
gēde O heere ōtfermit mi arme sondige
mēsche eñdier gelijc also ghi vindet hier
na beschreuē int. xxxiij. ca. wāt alsulkē ge
betvhoort god ooc vā eēsōdich mēsce eñ
climt op door alle de hemelēvoortaēsijn
gods eñ en sceit niet vā dair ten vcriget
alle dattet begeert tot salicheit der sielē.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Die derde trap oft cōdicie om deuote-
like misse te horē is bāgicheyt oft berou
vā allen dootsondē die ic ghedaen mach
hebbē. Also als ic mi teghē god v̇oetmoe
dicht hebbe so sal ic mi v̇soenen mit god
tē al ḋ eerstē eer ic yet biddē wil: wāt god
die haet eñ en mach niet sien dē sondigē
mensche die haer sonden niet leet en sijn
vter hertē. dairō sprect door dē propheet
ysayas eñ seit. wāneer ghi coēt inḋ kerc
kē eñ stect v hādē op tot mi ic sal mij̄ ogē
vā v keerē. eñ als ghi mi aēroept eñ bid-
det ic en sal v niet verhorē: wāt v hāden
sijn vol bloets dz is ghi sijt vol dootlicke
sondē Hier af moechdi nemē eē exēpele
wāt wil ic wat groets biddē vā eenē gro
tē here eñ ic bē in sijnre grāscap also dat
hi mi haet eñ en mach mi nz sien/so sal
ic eerst toe gaē eñ stellē hē te vredē eñ ma
kē mijn pays mit hē eñ dā sal ic hē eerst
biddē. wāt anḋs als sinte gregorius seit

so soude ic sinē grāmē moet ẏweckē tot meerder grāscap Daerō als Johannes gerson cācelier beschrÿft so soude mẏ rechte een yeghelic mensche eens daechs dit nauolgēde gebet sprekē met aendachticheit. want al waert ooc dat een sondich mēsche binnē dien dage ofte binnē dien nacht haestelikē eñ onuersiēs stoue hy en soude nēmermeer verdoemt ofte vā gods aensciÿn beroeft syn Also verde als hi dat spreect wter herten eñ met berouwe van sonden.

Ghebet.

O Goedtierē eñ barmhertighe ihesu xpe ic bekēne dat ic swaerlikē tegē uwer goetheit gesondicht heb bouē dat getal der sterrē dat welcke mi is leet wt grōde mÿns hertē Eñ het is mi leet dat tet mi noch hondtwerf niet leeder en is daerō o goedtierē here so neme ic voort aē voor mi al mocht ic noch hōdert iaer leuē mit uwer gracien so salic mi wach

tē voor alle doot sondē Eñ ooc mede o al
machtige hemelsche vaḍ so hebbe ic als
nv eenē goedē vastē wille al mijn sondē
te biechtē op tidē eñ stondē vāder hepli-
gher kerckē daer toe geordineert. Eñ ic
wil ooc mede warachtige penitētie doē
voor alle mijn sondē na rade vā mijnen
biechtvaḍ ¶ Die vierde trappe oft cōdi-
cie is aendachticheit also dat eē mēsche
inder kercken wesende sal alle tijtlike be
cōmerniſſen also veel alst mogelijckē is
wt sijnḍ hertē stellē. eñ becōmeren hē al-
leen met gode eñ met dz ghene dat hi le-
set oft biddet. op dat hi also met Dauid
mach seggē Ohere ic hebbe v toe geroe
pen al wt geheelder hertē. eñ dat is dair
toe dat ons die priester vermaent inder
missen seggēde Surſū corda Dat is heft
v hertken op tot god Eñ dan spreect die
diender indē naem van alle den ghenē
die de misse horē Habemus ad dominū

Dat is te seggē wi hebbē allegader on-
se herte tot god Och oft god gaue dattet
altijt so waer. wāt badē wi als wi soudē
wi soudē wel crighē al dat wi woudē. eñ
daerō vraghet god niet na onse woordē
die wi sprekē in ons ghebet maer hi be-
gheert dat herte vā enen menschē Daer
om seghet ysidorus dat een ghebet ghe-
sprokē met den monde sonder aendach-
te is also veel ofter een aexter clapte ofte
een koe bleette Daerō suldi als ghi wat
lesen wilt oft gode biddē om sijn gracie
seggheñ aldus O lieue heere gheeft mi
doch dijn godlike gracie aendachtelikē
eñ deuotelikē te lesen mijn gebet op dat
ic also vā v mach vhoort wordē. Eñ wat
mi andś te vorē coēt dat weder roepe ic
als nv voor dan eñ dā voor nv. Dit ghe
daen sijnde als sinte Thomas beschriuet
so salt onse lieue here al voor goet ōtfan
ghē. Ende daer omme so sal een mēsche

arbeydē niet om seer veel te lesen gelikē
als somige mēschē doē die hebbē grote
boecsackē volboeckē. Eñ grote lāge pr̄
nosters al soudē si alle dē dach ind kerc-
kē wesen. nochtās willē sy̍t al ouerlesen
binnen eender missen eñ en siet niet aen
hoe oft wat si lesen. maer een mēsche sal
aensien wt wat hertē dat hi bidet oft le
set: wāt dat gebet sal sy̍n vuerich deuoet
eñ cort vā woordē als ōse here selue leert
int euāgeli. daerō seit Jheronimus dat-
tet beter eñ profiteliker is gelesen eē pr̄
noster met deuociē eñ andachtelickē dā
hōdert gelesen mit verstroepder herten
Die. v. trappe of cōdicie is stilheit. dat
een mēsce hē bewarē sal dat hi doch ind
kerckē niet vele en spreke als somige so
mannē so vrouwē ionck eñ out cleen eñ
groot sittē al dair en clappē al satē si op-
ter stratē Eñ somighe gaen al daer wā-
delē eñ vtredē hē eñ latē hē sien al warē

si opter marct eñ belettē also ander mē
schē vā haer deuocie gelijkē als si seluer
ghēē en hebbē daer die bose viāt dicwil
mede speelt die welcke haer tonge roert
tot clappē lachē eñ boertē Ja god betert
dicwil tot oneerlicke sakē die te vtellē eñ
en achtē gods tēpel niet meer dan oft eē
caetspel ofte tauerne en ware. Och nv
wort vnult dat Dauid spreect vādē hep-
denē aldus Deus venerūt gētes id ē gē
tiliter viuētes ꝛc. Dat is O here die hep
denē dat sijn die kerstē mēscē die daer le-
uē als hepdenē die sijn daer ghecomē in
dijn erf als int kerstē geloue eñ hebbē be
smet dinē hepligē tēpel Jc segge v voor-
waer dz die iodē hebbē meer eerwaerdic
heit tot harē sinagogē dā veel kerstē mē
schen hebbē tottē tēpel gods daer noch-
tans god selue is indē sacramēte die aen
siet eñ hoort alle v ghedachtē eñ woordē
Daerom als ghi indē tēpel gods coēt so

keert v oghē vāden mēschē eñ ouerdēct
v sondē oft die passie ons heeren eñ leest
wat goets ¶Die.vi.trappe ofte cōdicie
die eē mēsche sal hebbē om deuotelicken
misse te horen is volstādichept Also dat
ghi die misse al geheel wt hoort vā begī-
sel totten epnde toe eñ en gaen niet vter
kerckē voor dat die misse al wt is eñ die
priester heeft ghegeuē de benedictie ten
ware vā grote noots weghē bisondē des
sondages oft des heyligen daechs Wāt
also wertet gebodē indē geestelikē rech-
tē Daer tegē doē somige mēschē die gaē
wāderen opten kerchof al clappende eñ
alsmen onsen here heft so lopen si inder
kerckē als die hont in die coeckē ende si
scieten ter stont weder wt Ick seggh edi
voorwaer dat die ghene die dat doet wt
ghewoenten eñ en achten also dat ghe-
bodt vāder heiligher kercken niet si doē
tellyckē repsen een doot sonde ¶Och lie

ue here wat clepnd deuocie liefte eñ vre-
se hebbē die menschen van gode het ver
driet hē een vre misse te horen god te die-
nen eñ die siel te spisen die eewelikē leuē
moet/maer ten ydriet hem niet drie ofte
vier vren te sittē ouer tafel eñ brassen eñ
drinckē om dat lichaē te spysen dat noch
verrotten sal eñ vāden wormē noch sal
wordē ghetē ✠ mēsche gedenct doch vā
wat crachtē dat die benedictien vanden
priester ghegheuē nader missen is: wāt
sijn handē hebbē inden outaer ghehan
delt dat ghebenedide lichaem ons herē
Jhū xpi metter godheit vereenicht met
ter sielen des soon gods. Heeft god indē
ouden testamēte die kinderē gebenedijt
om datse vā haer ouders warē gebene-
dijt Als abrahā benedide ysaac sinē soō.
Ysaac benedide iacob sinen soon. Jacob
weder om alle sijn kinderē vanden twa
lef geslachten vā israhel daer door datse

god dicwil vloste vã veel perikelen des
doots eñ vã plagẽ. Hoe veel te meer sal
god ons genadich syn eñ bewarẽ voor
dẽ onuersienigẽ doot ist dat wi met oot-
moedichz ōtfangẽ des priesters benedic
tie wãt syn hãdẽ syn heiliger dã de hãdẽ
warẽ vãdẽ oudẽ vaders Eñ oot door die
benedictie vãdẽ priester wordẽ wi waer
dich de bñdictie ōs herẽ indẽ hemel dair
ō als die priester die bñdictie geeft nader
missen so suldi neð vallẽ op beide v knieẽ
met blotẽ geneychdẽ hoofde suldi ōtfan
gẽ Vãdẽ welckẽ wi hebbẽ veel scoonder
exẽpelen die te lanc waren te scriuen vã-
den welckẽ ic int corte nochtãs twee scri
uẽ sal ¶ Exempel. Wi lesen dattet was
een decker die stont bouẽ op eẽ hups eñ
decte eñ viel onuersiens van bouen neð
ongequetst eñ sonð smerte Dat volc dat
siende liepẽ tot hẽ eñ waenden dat hi al
doot geweest hadde eñ vōdẽ hẽ noch ge

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

sont.doe sprakē si tot hē eñ seidē Ghi sijt op desen dach wel gesegēt geweest Doe seide hi wedom.het is doch waer.wāt nader missen so was ic ghesegēt vā des priesters handē die dat gebenedidelich aem ons herē gehādelt hebbē.Eñ mijn gheloue was dat ic nader benedictiē die ic altijt nader missen ootmoedelikē ontfangē heb niet haestelikē sonder biechte sterue en soude als ghi nv sien moghet met uwen oghen. ¶ Exempel lesen wi noch vā twee gesellē die ginghē te samē om nerinck te doē.die eē nā altijt die benedictie vāden priester die ander en achter niet op.so quamē si op een tijt opten weghe also datter quā eē groot onweer vā donder eñ blixē indē welckē die ghene die gheen benedictie vāden priester ghenomē en hadde wert haestelikē doot geslagē.eñ dandē die die benedictie ontfangē hadde die bleefte lāge sonder quetsen

Dat.xxiiij.ca. Watmen lesen sal alsmē eerst coemt voor dat heilige sacrament.

Ghebet.

OGhebenedide ontfermhertighe eñ goedertierē here ihū xpe Jn tegen woordicheit dijns heiligē lichaem beue le ic huden ende tot allen tiden mijn siel eñ mijn lijf door die cracht dijns hepligē geboorte dijns ghebñdide cruce: bittere passie eñ gloriose verrisenisse O vad̄ in der ewicheit almachtich god ghi sijt dz begin eñ dz eynde vā allē creatuerē ghi sijt die wech eñ die waerheit eñ ald̄ men schē salicheit Sonderlinge so aēroep ic di vader inder eewicheit tot mijnre hul pen bider cracht des heiligē sacramēts op dat ghi mi wilt bescermē van alle dz ghene dat mijn siel mach scadelic wesen Al ist o hemelsche vader dat ic beswaert ben met groten sondē nochtā ben ic ym mer dijn onvaerdich creatuer mz dijns

soens heiligē bloede verlost. Eñ ic ghelo
ue volcomelic in di daerom o lieue here
wilt mi tot allen tidē beschermē vā alle
lagen eñ strickē mijnre viandē sienlick
eñ onsienlic. eñ van alle fenijne in spijse
oft in drancke vā scaemte eñ schande eñ
vāden haestighen doot door die crachte
des heiligē sacraments daer ick in sette
alle mijn betrouwē hope eñ gheloue O
heplige waerdige sacramēt inden welc
kē vereenicht is inder godheit de vader
de soon eñ die heilige gheest. ghi sijt dye
daer verhoort alle sondige menschē die
v aenropē eñ in v gelouē verhoort toch
als nv bisonderlinge in alle tgene dz mi
salich is Op dz ic nv eñ tot allē tidē mach
volbrenghē dinen godliken wille.

Dat. xxv. ca. wat eē mēsche lesen sal als
hi coemt voor theilige cruys ons heerē

O here ihū xpe Ic bid v door dz ghe-
bet dat ghi storte in groter bangic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

heit dijns hertē onder dē berch vā olíue
ten doē ghi wt vreese des doots sweette
oueruloedelikē droppelē bloets lopēde
opter aerdē/wilt doch thonē eñ offerē dz
dinē hemelschen vad tegē veelheit mijn
re sondē eñ vloſſe mi in de vre des doots
vā alle vrese die ick verdient hebbe voor
alle mijn sonden P̄r nr̄. Aue maria.
O here ihū xp̄e die voor mi arme sondi
ghe mēsche gestoruē sijt aendē cruce. Ic
bidde v dz alle die bitterhz dijnre passien
indē cruce bisonder wāneer dijn heilige
uel vā dijn gebñdide lichaē is gescepdē.
wilt doch tonē god dē hemelschē vader
dat teghē veelheit mijnre sondē Eñ ver
loſſen mi in die vre des doots vā allē pi-
nen die ic verdient hebbe voor veelhept
mijnre sonden P̄r nr̄. Aue maria.
O here ihū xp̄e ic bid v door die onspre-
kelicke liefte die v vādē hemel tot opter
aerdē heeft doē dalē/eñ heeft v gebondē

aenden cruce om aldaer te sterue dē bit-
tere dood voor mi arme sondige mēsche
wilt doch dz thone eñ offere dine hemel-
sche vad tege veelheit mijnre sonde Eñ
na dit leue wilt mi op doe de poorte des
hemels Amen Pr nr Aue Maria.
Dat.xxvi.ca. Wat ee mēsce lesen sal als
hi coemt voor tbeelt vā de moeder gods
OAlder goedtiere ste Maria ghi sijt
een dochter des hemelsche vaders
een moeder des soens gods eñ ee bruyt
des heiligē geests Ic bidde v o sco Ma
ria dz gelike die hemelsche vad na sijnre
groter almachticheit v siel mit he heeft
verheue inde ald hoochste thoo der cho
re der engele Op dat ghi also ald naeste
soude wesen die he ald hoochste is inde
hemel eñ inder eerde Also bidde ic v O al
re barmhertichste moed Maria dat ghi
mi eñ alle mijn vriede bi sta wilt eñ be-
sterme vā alle quade tēptacie eñ stricke

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

des viants Amen Aue maria.
O alder ootmedichſte moeder Jſhū xpi
Maria ghi ſyt eē paradys vā genoech-
tē Eñ eē vborgē ſcat der vholentheit go
des Jſc bidde v dat ghelike die ſoen gods
vāder macht ſynd onbegripeliker wyſ-
heit die heuet vuult eñverchiert dat ghi
bouē alle heiligē dat aēſcyn der heiliger
drieuuldicheit ſoudet alder naeſt eñ ald
volcomelicſte gebruk ēAlſo bidde ic v O
alder ſuuerſte maget Maria dat ghi bi
mi eñ alle myn vriēdē weſen wilt inder
leſter vrē onſer doot. inſtortēde in onſer
ſielen dat licht des heilighē kerſtē ghelo
ues Op dat dā onſe geloue niet en wer-
de becommert mit onwetēheit ofte mit
eenigher dwalinghe Amē. Aue Maria
O alder ſoetſte maria ſchoōheit der en-
ghelen eñ bloeme der patriarkē. een be-
gheerte der propheten eē meeſterſe der
apoſtelē een moet der martiriē eē ſoete

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

fontein der cõfessoré een eer eñ genoechte der maechdé een troost eñ toeuerlaet vã allé sondaré Ic bidde v dat gelikē die heilige geest v heeft ingestort soetichept sijnre godlicker graciē. Op dat ghi also alder naest gode soudet sijn die alre ontfermhertichste Also bidde ic v O alō heilichste onbeulecte iōcfrouwe Maria dat ghi doch bi mi eñ alle wijn vrienden wesen wilt nae dē tijt ons leuēs instortende onser sielē soetichz der godliker minnen Also dat wi met v eñ met allen lieuē heiligheen inder eewicheit ons moeten verblijden Amen Aue maria.

Dat. xxvij ca. Hoe hē de diender hebbē sal die den priester dient ter missen.

TEn eersten So sal hem die diender wachtē dat hi dē priester nemmermeer int aensicht en sie. Item ten anderen wat hi den priester gheuet dat sal hi met beyden handen gheuen Item

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ten derdē so sal hi nerstich wesen te proe
uen eñ te onderscheidē water ende wyn
¶ Itē tē vierdē so sal de diēder hē wach-
tē vā veel hoestēs eñ spuwēs oft eenich
rumoer te maken bisondē als de priester
staet in syn stille of memēto. ¶ Item ten
vyftē so en sal die diendē ondē der missen
niet veel lesen mer sal seer nauwe toe siē
dz dē priester niet en gebreect eñ kerē die
hōden eñ de beestē vādē outaer. ¶ Hier
ten sestē so en sal die diender niet knielē
tusschē den gardyn eñ dē outaer. eñ sien
also wat dpe priester opten outaer doet
Noch hi en sal ooc niet sculen achter die
gardyn mer hi sal knielē recht besien ach
ter dē priester oft rechtopstaen eñ nz leg-
gen alheel opter bankē ¶ Itē tē seuendē
so sal die diender naerstich wesen dat hi
tot allē woordē vandē priester volcome-
likē antwoort dz hi die wasse keerste te ti
de onsteke. te weten eer die priester leset

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Cõfiteor. Eñ dat hise weder wt doe als die priester nader missen geuet die benedictie Als die priester wt heeft sijn eerste stille oft memẽto so sal hẽ die diender gereet makẽ die toortse keerse te onstekẽ te tide eñ clinkẽ de belle als die priester sijn handẽ op heft optẽ outaer Jtẽ tẽ achtẽ so sal die diender wachtẽ dat hi suuer eñ repn vã binnẽ inder cõsciẽciẽ si te weten berou vã alle sijn sondẽ hebbẽde Eñ ooc rein vã butẽ indẽ lichaẽ indẽ handẽ also dat hi niet vuil en make of onrepn boec dwael ornamẽte oft anders pet Ooc sal hi hem wachtẽ dat hi niet en raecke den kelc pateen oft corporael. Want al wertet onuerhoets gedaẽ het is nochtãs eẽ dagelixe sonde. Jtẽ ten negẽsten so sal die diender nader missen die ornamẽtẽ eerlikẽ eñ betamelikẽ voudẽ eñ leggẽse optẽ outaer oft leggẽ een pegelic op sijn plaets properlikẽ inder kistẽ Dit aldus

doēde mach die diēder alte veel ůdienen
Dat.xxviij.capittel Hoe dat een peghe
lic mēsche sal gaern ter missen dienē vā
gods weghen om ses redenen.

OJse eerste reden is Want den dienst
die wi onder der missen dē priester
doē die sal god ons lonē of wise hē selvē
in persoō ghedaē haddē wāt die priester
aendē outaer en staet daer niet als heer
iā oft heer peter mer hi staet dair in dier
ghelikē als die soen gods heuet gehan-
ghē aendē cruce. Die twede redē is wāt
om gode te dienen so sȳn vā hē alle men
schen ghemaect Eñ daer om hoor ic hoe
edel eñ hoe machtich dat eē mēsche is hi
en sal hē niet schamē gode te dienē wāt
ihūs xps spreect selue eñ seit die mȳnder
staemt te dienē ic sal weder hē schamen
voor minē hemelschē vader O hoe liefli
kē eñ hoe naerstelikē soudē wi dienē die
ons blint wesende weder hadde doē slē

berooft vã handẽ eñ van voetẽ die wed
ghegeuẽ hadde. doot weſende wed ver-
wect had. Och alte veel meer heeft god
ghedaẽ ons ¶ Die derde reden is want
om dat wi gode dienen ſouden ſo heuet
hi beuolen den enghelẽ indẽ hemel dat
ſi ons dienẽ ſoudẽ eñ bewarẽ op dat wi
ſouden comen inden hemel daer õs die
ſone gods ſelue weder om dienen ſal.
¶ Die vierde redẽ is want daer om dat
wi verbondẽ te meer ſoudẽ ſijn hẽ te die
nen ſo is hi mẽſche ghewordẽ eñ heuet
ons gedient. xxxiij. iaer lãc in groter ar-
moedẽ eñ ongheuallicheit ſeluer in per-
ſoon. Daerõ voor allen rechtẽ ſo ſijn wi
ſculdich weder omme god te dienẽ wãt
hi noch daer toe ſijn bloet gheſtort heeft
eñ den doot gheſtouẽ op dat wi hier na
maels ſouden regnerẽ. ¶ Die vijfſte re-
den is. wãt om ons te dienẽ ſo heeft god
gemaect al dat is indẽ hemel als die en-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

gelen aenden hemel als sonne eñ mane
eñ dat firmamēt Onder dē hemel inder
lucht die vogelē opter aerdē als beesten
eñ creaturē Jndē water als die vischen
Op dz wi hier door vermaēt soudē wor
den hē wed̄ om te dienē Die seste redē is
wāt god sal dē genē die gaerne ter missē
dient eē sonderlinge loon gheuē inden
hemel bouē dē anderē die die misse horē
gheliken hier staet beschreuen.

Dat.xxix.capittel Wat vruchtē dat hi
vā gode ontfanget die gaern eñ deuote-
liken ter missen dient.

Dje eerste vrucht is. dat god nēmer
meer diē mēsch en laet vallē in son
dē also diep als hi en heftē eer op vter sō
dē door warachtich penitētie dā eē and̄
die niet en dient ¶ Die tweede vrucht is
dat die mēsch nz alleen en wert bewaert
gelikē ander mēschē vā sinē eygē engel
mer ooc veel ander enghelē sijn bi hē eñ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

dienē hē eñ biddē voor hem ¶ Die derde
vrucht is dz die goede werckē vā diē mē
sche die hi doet sijn gode behaechliker dē
mēsce saliger eñ dē leuēdē eñ dodē profi
teliker dā vā anderē mēscē die ter misse
niet en dienē. Die vierde vrucht is dat
die mēsce die ter missen dient sal in sijne
sakē eñ nerīge wiser eñ profiteliker we-
sen dā sijns gelike ofte and mensce. Die
vijfste vrucht is dat die barmhertigheit
gods en sal diē mēsche nemmermeer la
ten in sijn wterste noot hi ensal hē te hul
pe comē als hijt ald meeste te doē heuet.
¶ Die seste vrucht is dz die gene die neer
stelikē eñ deuotelikē ter missen dient die
sal god eē sonderlinge gracie genē hier
opter aerdē eñoueruloedelic loon inden
hemel als hi seluersait indē euāgelio die
ghene die mi dient opter aerdē diesal ge
eert worden vā mijnē hemelschē vader
indē hemel Wāt misse te dienē is alleen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

een officie dat dē heiligh̄ enghelē toebe
hoort nochtās wil god vandē menschē
ghediēt sijn opter aerdē. Eñ daer ō sou-
de eē pegelic menschē gaerne ter missen
dienē wāt het en is gheen schande mer
grote eer god te dienē Die ouders soudē
ooc haer kinderkēs dair toe houden dat
si ter missen diendē. wāt gheē mēschē en
sal god dienē indē hemel die h̄ē niet en
heuet ghedient eñ ghelooft opter aerdē
Dat. xxx. ca. of die vrouwē ooc wel mo-
ghen ter missen dienen.

Indē gheesteliken rechtē wort vbo-
den alle vrouwē te prekē opēbaer
wie rooc te geuē aendē outaer eñ te han
delē of te rakē dē kelc ofte pateen eñ dat
corporael Eñ daerō en sullē gheen vrou-
wen dat corporael of kelc doeckē wasschē
ten si eerst wt ghewasschen vā priesters
Dat si niet en moghen te missen dienen
en hebbē wi niet so groten ghebot indē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

rechtē. wāt die heylighe kercke laet toe dat geestelike personē eñ maechden ind̄ noot ter misse dienē dat si niet en sullen doen als daer enich mās persoon is die ter missen dienē can Daer om sullen die maechdē die ter missen dienen ind̄ noot altijt voor haer siē ootmoedelikē eñ niet in des priesters aēsicht sien mer staē eerwaerdich achter dē priester eñ en comē den priester of den outaer nyet te bi om der eerwaerdicheit wille des heilighen Sacraments.

Dat. xxxi. ca. Oft die diender mach een misse dienen eñ horē te samen Eñ of een mensche wel veel missen te samē horen mach met alsulke verdienst gelijc oft hi een yghelijc hoorde bisonder.

Als ons bescriuē doctoors so is dat leuē vā allē goedē rechtuaerdighē menschē gelijc als eē gheselscap vā coop ludē. daer in wat die een wint dat deylt

die ander mede Ho ist ooc mede met allē
dē ghenē die daer staē inder liefte eñ in
gratiē gods inder heiliger kerckē. Also
dat si deelachtich werdē niet alleē de mis
se die si mettē oghen tegēwoordich sien.
Mer ooc mede also lāge als die mēsche
staet indē staet vā gratiē eñ inder liefte
gods. so wert hi deelachtich alle dz goet
dat inder heiligher kerkē alle die werelt
doet wert ghedaē vā allen goedē recht-
uaerdigē menschē. Eñ cōtrarie is vādē
ghenē die staen in doetsondē die niet en
verdienē voor hē seluē eenich loon indē
hemel wāt si sijn doet voor god almach
tich eñ haer goede werken dier gelijcke
Och oft die sondighe mēschē dat ter her
tē namē hoe wel waer hem ghesciet.
Dat. xxxij. ca. Wat die ornamentē van
den priester aenden outaer beteekenen.
Ten eerstē diē outaer daer die priest
ter aen staet betekēt dat cruce ons

heerē. Item die priestere aendē outaer be-
tekēt onsen lieuē here aendē cruce Item
die kelc die voor dē priester staet betekēt
dat graf dair onse here in ghelegē heeft.
Item dat corporael beteikent dz cleet daer
onse heer in ghewōdē was indē graue
Item dat kelc doecrkē beteekēt dat sweet
cledekē dat indē graue op sijn aensichte
lach Item de pateen vāder kelken betekēt
die steen daer dz graf mede was gedect.
Item dat cleet dat die priester op sijn ho-
uet slaet betekēt dat cleet dat die iodē bō
den voor ons herē oghē doē si hē bespot
ten Item die albe dat wit eñ lanc is betee-
kent dat langhe witte cleet dat herodes
onsen here antrac in bespottinge. Item
die lācste stool die de priester om sinē hal
se slaet betekēt dat seel dat die ioden om
ons heren hals worpen ende voort om
sijn lijf doē si hē vinghē int hoofken. Item
die manipel oft die corte stool die de prie

ſter heuet aen ſijn ſlincker of luchter hãt
betekẽt dat ſeel daer ons liefs herẽ gebñ
dide handẽ mede gebõdẽ warẽ. wãt als
ſi hẽ ontbondẽ ſo lietẽ ſi dat ſeel hãgẽ aẽ
die ſlincker of lufter hant Item die coor-
de daer de prieſter mede geſcort wert be-
tekẽt dat ſeel daer ihũs aẽ die calõne me
de ghebondẽ was. Itẽ die caſuffel vãdẽ
prieſter die voor eñ achter toe is eñ ſondẽ
fautſoẽ aen beide ſidẽ open beteekẽt dat
purper cleet dz pilatus onſen lieuẽ here
aẽ dede doe hi hẽ beſpottede Itẽ dz cruis
dat dair ſtaet op de caſuffel op die ſcoude
ren vãdẽ prieſter eñ achter neder ter aer
den beteken dat ſwaer cruys ons herẽ
dat. xv. voetẽ lanc was dz welc hi droech
op ſijn ſcouderẽ optẽ berch vã caluariẽ.
Itẽ die crune vãdẽ prieſter bouẽ op ſijn
hooft betekẽt de doorne crone õs herẽdi
hi op ſijn hooft hadde Itẽ de lappẽ opter
albe op des prieſters handẽ. Eñ die lap-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

pen hangẽde ooc opte albe voor eñ achter op des priesters voetẽ betekẽt de plõpe nagelẽ die door ons herẽ voetẽ eñ hãden geslaghẽ waren aendẽ cruce. Item tbroot datter gecõsacreert wort betekẽt eñ is warachtelikẽ dat gebñdide lichaẽ ons herẽ aendẽ cruce. Eñ de wijn nader consecracien betekẽt dat duerbaer bloet õs herẽ ouervloedelickẽ wt gestort indẽ cruce Dit mach eẽsimpel mẽsche die niet lesen en cã aldus ouerdenckẽ onder der missen eñ also hẽ becõmerẽ metter passien ons heren Jhesu cristi.

Dat.xxxiij.ca. Wat vruchten gheleghẽ sijn deuotelic misse te horẽ welcke vruchten sijn twalefderhande.

Die eerste vruchte is also sommige doctorẽ beschriuẽ Dat een mensche meer verdient dier wilẽ dat hi deuotelikken misse hoort dan oft hi also veel lãts gaue om gods wil als hi soude moghẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ouergaen ter wilē dat hi misse hoort. O
wat verdiēt hi dā die alle dage. iij. of. iiij.
missen hoort Eñ och lacē wat versumet
hi al goets eñ wat redē sal hi voor gode
gheuen indē vtersten oordel die so veel
nz te doē en hebbē si en mochtē wel alle
daghe te minstē een misse horē Och hoe
leet salt v noch wesē datter ghi so veel v̄-
sumet hebbet Dit suldi v̄staē nad groot
heit nad weerdichz der missen ¶ Die an
derde vruchte is dz die heilige engelkēs
alte gaern bi die mēschē sijn eñ bewarē
hē seer nauwe als hi misse gehoort heeft
Als dauid spreect God beual sinen enge
len dat si v soudē bewarē in allen dinen
wegē ¶ Die derde vruchte is dat eē men
sche aensiende met deuociē eñ reuerēciē
ind̄ missen dz heilige Sacramēt Als au
gustinus seit So v̄leent god diē mēsche
binnen dien daghe sijn nootdruftichеit
des lichaems Item pdel woordē wordē

vergheuē.onbehudē eet wert wt gedaē
die onuersien doot wert vhoet Also lan-
ghe alsmen misse hoort so en verliestmē
gheen tijt Alle die voetstappē gaende ter
missen eñ comende worden getelt vādē
heyligē engel.al waert dat pemant stor-
ue in dien dage dat hi misse gehoort had
de sonē sacramēt god salt hē rekenē als
gheesteliken ontfaen. Die vierde vrucht-
e is.dat een sondich mēsche dicwil'onē
der missen door tegēwoordichept eñ pre
sencie des heilighē sacraments van god
vercrijcht een goet insprekē dat hi vā dier
tijt af bekeert vā sondē. Als de moordena
re aendē cruce.maria magdalena voor
die voetē ons heeren hadden si niet bidē
here tegēwoordich gheweest si en haddē
machschien niet ghecregen vghiffenisse
vā harē sonden Die vijfste vrucht is.dat
eē mensche deuotelic misse horende ont-
faet geesteliken dat heylighe sacrament

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

also verre als hi dat deuotelikē begeert.
Ēn also mach comē dat een mensche ho
rēde deuotelikē misse vā gode meer gra-
cien sal vercrighē dan die priester selue
die de misse doet Want die priester en is
altijt niet al euen wel gestelt. Also mach
een mensche gheestelickē alle daghe ten
heilighen sacramente gaen. ¶ Die seste
vrucht is dat een mēsche horēde misse eñ
staende indē staet vā gracien wort daer
door deelachtich alle die missen die al die
werelt door ghedaē wordē. Ēn dat meer
of min na dat die mēsche staet ind̄ liefden
gods. wāt dat is een vanden twalef arti
culen des heyligen kerstē gheloue. Als
in ghemeenscap der heyligher kercken.
¶ Die seuende vruchte is. want dat ghe-
bet vanden ghenē die misse horen wert
veel eer vhoort ond̄ der missen dā op an-
deren tiden. want dan so helpt v bidden
die priester ende die heylige enghelkens

die altijt onder der missen omtrent dē ou
taer sijn. ¶ Die achste vruchte is Dat die
sielen inden vegheuier hebben ter wilē
dat een mensche misse hoort ende voor
hem bidt een sonderlinge laefnisse daer
af. wāt gheen goet en helpt hē eer wter
pinen dan voor hem misse te lesen of ho-
ren met deuocie. ¶ Die neghēste vrucht-
te is. dattet beter is in deser tijt een misse
gehoort dan ofter hōdert nae onser doot
ghehoort waren. Ende dier gheliken so
ist oock beter dat een mēsche nv in sijn le
uen voor hē laet lesen een misse dan hon
dert nad doot. Die reden is dese. wāt nv
mach een mēsche alte veel vdienen met
eender missen. mer nae der doot nyet dā
alleen vint hi dat hi verdient heeft indē
leuē. Hondert dusent missen die nv nae
ghedaen wordē en moghē eē oghenblic
glorie mi niet vermeerderē na deser tijt.
Mer eē misse die ic hore mach mi groot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

loen verctrighē dat hi int veghenier niet
en coemt. Nader doot so wert hi door die
misse alleen vloſt. Iſt nv niet beter indē
veghenier niet te comē dan alsmen daer
leit moet wachten om verloſteñ ghehol
pen te werden. ¶ Die. x. vrucht is. Dat
een vroukē die deuotelicken misse hoort
ist dattet gheboert dat si indē selfdē dach
baert: si sal sonder twisel veel lichteliker
baren. want die heyligh e enghelen heb-
ben een sonderlinghe sorghe eñ naerstic
heyt voor hē beyden. Daer om sullen al
le vrouwen die beurucht sijn also verre
alst moghelijc is alle daghe misse horen
wāt daer door wert die vrucht van god
ghebenedijt ende bewaert. Ende dan sul
len si haer betrouwen setten inden heili
ghen sacramēte ende in maria die moe-
der gods: ende niet in briefkens ofin an-
derē quaden manierē die beter ghelswe-
ghē sijn dā gescreuē. ¶ Die. xi. vrucht is

Wat een mēsche doet oft en handen treet
ket nae dat hi eē misse gehoort heeft dat
sal te bat voortgaen in voorspoede ende
coemt tot een beteren eynde. Ende wat
een mensche eet ofte druct daer nae dat
becomt hem bat tot behoef der naturen
¶ Die. xij. vruchte der missen is. Waer
dat een mensche storue op dien dach dat
hi misse ghehoort hadde god sal hem eē
sonderlinge gracie gheuē die hi anders
npet ghecreghen en soude hebben. Te
weten dat god seluer ofte syn enghelen
in die leste vre des doots bistaē ende ver-
troesten sullen ghelijckē als die mensche
gode bi ghestaen heeft inder missen Als
hi ons spreect inden heyligē euangelio
Met alsulcker matē als ghi mi in meet
so sal ick v weder wt meten inder eewic-
hept Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Prologhe.

Hier beghint dat anderde boecxkē vā-
der missen ghedeelt in drie deelen. gheli-
kē als dat leuē ons herē wert ooc gedeilt
in drie verscheydē tiden. eñ die drie tiden
werdē beslotē in xxxiij. iarē also wort ooc
die misse in drie delen/eñ die drie delen in
xxxiij. articulen ghedeylt. ¶ Die eersten
tijt is vā sijnd̄ menscheyt tot sijnd̄ passiē
toe. eñ dat wert beteykent vā tbeginsele
der missen tot dat canon oft Sāctus toe.
¶ Die anderde tijt is van sijnder passien
tot sijnder v̄risenisse toe. Eñ dat wert be
wesen vā Sāctus toe tot dat die priester
dat sacrament ghenutticht heeft. ¶ Die
derde tijt is vā dier tijt of tot dz die misse
ghedaē is. ende daer wert ghefigureert
die v̄risenisse ons herē tot dat hi indē he
mel voer. Op elcken tijt staet een ghebet
daermē warachtich aflaet mach verdie-
nē Als vā onser vrouwen. xi. dusent iaer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ter eeren sijnre menscheit Van sinte gregorius. xlvi. dusent iaer. ter eeren van sijn passie. van sijn verrisenisse ter eeren. lxxx. dupsent iaer. Summa. C. M. ende xxxvij. dupsent iaer. Ende tot elcke artikel staet een vuerich ghebet als van god eenich duecht te vercrighē oft eenich sonde te schuwen.

Die heylighe vader die paeus Sixtus die vierde heeft gegeuē. xi. dusent iarē af laets so dicwijls alsmē in state vā graciē met deuocie lesende is voor onser lieuer vrouwē beelde indō sonnē dese nauolghē de oracie Jn welke oracie men merckelic verstaē mach. als dat Maria die heylichste moedō ons herē ihū xpi suuer eñ repn ontfanghē is sonder eenighe vlecke der erfsondē. dat welc in dese oracie claerlijc geroert wert dair dat staet. ghi sondō sonde ontfanghen Ende inder stat vā Coelen is hier van een schoon bulle.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

O Hegnuet sÿt alder heilichste maria moeder gods/coninginne des hemels/poorte des paradÿs. vrouwe der werelt. Ghi sÿt een sonderlinghe suuer maghet sonder sonde ontfanghen. Ghi hebt voort ghebracht den scepper ende behouder der werelt in welck ick niet en twifel. Bidt voor mÿn sonden ende verloost mi van allen quaden Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat eerste artikel vāder missen is.
Hoe dat hem die priester bereit in die sa
cristie ō misse te doē/dair toe helpē hē die
diakē eñ subdiakē:mer die priester trect
alleen dat cleet aen Dat bewijst ons hoe
dat xps aen heeft ghedaē dz cleet der mē-
schelijker naturē.eñ is ōtfangē in die sa-
cristie des ghebñdide lichaēs vā maria
daer toe hebbē gheholpen die vad eñ die
heylige gheest Die dienaer vanō missen
betekent die heyligh engel Gabriel.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Ghebet. Pater noster. Aue maria.

O ghebñdide here ihũ xp̄e. Ic dãc v wãt ghi sijt door die wille dijns hemelscẽ vaders vanden heyligen geest ontfanghẽ in dat gebenedide lichaem vand̃ maget maria in ald̃ suuerheyt eñ reynicheyt Ic bid v o lieue here door de verdienste dijn re lieuer moed̃ dat ic die daer ontfanghẽ ben in boeshedẽ ghereynicht mach werden van alle mijn sonden Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat tweede artikel der missen is
Hoe dat die priester gaet wter sacristie
nae den outaer mitten dpaken ende sub
diaken eñ daer blijft hi staen tusschen hẽ
beyden. Dat bewijst ons hoe dat ihesus
was geboren tusschen ioseph eñ maria
eñ ghelept tusschen den os eñ den ezel.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Ghebet. Pater noster. Aue maria.

O ghebenedide heere ihū xp̄e Ic danc v want ghi sijt nader menscheliker natue ren gheboren vāder reynder maget ma ria in deser werelt om onser sondē wille welcke sonden ghi namaels hebt ghe draghen aenden cruce in dijn heylighen lichaem. Ick bid v o lieue here v̄leent mi dat cruce der penitēcien also te draghen hier opter aerdē voor mijn sondē/dat ic mach werdē herborē indē hemel Amen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Dat derde artikel der miſſen is.

Hoe dat die prieſter ſtaende aldus tuſſchen hem beyden ſpreect met grooter ootmoedichept Confiteor. Ende beſchuldicht hem ſelven als een ſondich menſche. nochtans is hy te voren ghebiecht van allen doot ſonden. Dat bewÿſt ons hoe dat onnoſel kindeken Jheſus hem ſelven heeft laten beſnÿden als een ſuuer repn ſpieghel ſonder eenich ſmette

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet. Pater noster. Aue maria.

O gebñdide here ihū xp̄e Ic danc v wāt ghi v selven hebt latē besnidē opten ach sten dach mit eenen steenē messe om also af te doē die wrake onser sondē. Eñ hebt benolē dat v heilige naem soude gehetē sijn ihūs Ic bid v o lieue heere vleent mi v godlike gracie mi seluē te besnidē met dat mes dijnre godliker vresen van allē quadē tēptacien dat ic dinen naem ihūs ind ewichept moet ghebenedien Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat vierde artikel der missen is.

Hoe dat die priester als Confiteor wt is so gaet hi opten outaer met groter reuerencien ende seer laech hem buyghende aenbedet hi god almachtich Dat bewijst ons hoe dat die heilighe drie coninghen met grooter reuerencien ende deuocien dat soete kindeken iheſus hebbē aengebeden ende haer offerhande hē ootmoedelick ghegeuen Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Gebet. Pater noster. Aue maria.

O gebenedide here ihū xp̄e· Ic dāc v dat ghi v seluē ootmoedelic eñ gehoorsaemlikē hebt latē presenterē indē tēpel dē opperstē priester op dz wi indē hemel dijnē hemelscē vad̄ soudē werdē gepresenteert Daer ō o hemelsce vad̄ also verre als ict weerdich bē so offer ic hudē ī deser missē indē heiligē sacramēte ihm̄ xp̄z dinē eenighē sone voor al mij̄ sondē. Eñ ic bid v dz

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

dese offerhande aen my noch aen gheen
mensche verloren en si Amen.

Dat seste artikel der missen is.

Hoe dat die priester die diakē eñ subdia
kē gaen vandē outaer eñ latē dē outaer
leech eñ alleē staē. Die priester eñ die dia-
kē gaē sittē in die gestoelte. die subdyakē
singet die epistel. Dat bewÿst ōs hoe dat
ihs maria eñ ioseph hebbē geuloē voert
aēschÿ vā herodes wt haer eygē lāt daer
si thuys hoordē int vreemde verre lāt vā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

egiptē daer ioseph arbeide voor hē beidē

Ghebet. Pater noster. Aue maria.
O ghebenedide heere ihū xpe. Ic danc v
wāt ghy noch ionc wesende hebste voor
herodes wt dynen landen moetē vlyen
in egipten onder dat heydensche volc. Ic
bid v o lieue here dat ghi mi arme son di-
ghe mensche wilt gheuē gracie dat ic al-
le veruolghinghe/tribulacie/achterclap
vā mi gheloghē pacientliken moet ver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

smaden dat ic hier namaels een warach tich pelgrim van iherusalem moet wor- den gheuonden Amen.

Dat seuenste artikel der missen is.

Hoe dat die priester weder gaet aendē outaer vā daer hy eerst geuloen was eñ daer so leest hi voert dat heilich euangeli seer naerstich. Dat bewijst ons hoe dat ihs maria eñ ioseph sijn weder gecomē ut egiptē in haer lāt daer si wt geulodē warē door tbeuel vandē hepligē enghel.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet. Pater noster. Aue maria.
O ghebenedide heere ihū xpe. Ic danc v
wāt na dat ghi seuē iaer sijt gheweest in
egyptē sijt weder gecomē te nazareth in
v stadt. Ic bid v o lieue heere verleent mi
arme sondige mēsche weder te keerē vā
sondē. eñ v opter aerdē also moet soeckē
vindē eñ behoudē dat ic vā v eñ ghi van
mi o lieue here niet verscepdē en moecht
syn nv ende inder eewichept Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat achste artikel der missen is.

Hoe dat die priester nae dat hi dat euangelie ghehoort eñ ghelesen heeft so gaet hi int middel vandē outaer ende singhet met luder blijder stemmē. Credo in vnū deū. Dat bewijst ons hoe dat maria met groter blijschap harē lieuē sone ihm̄ weder heeft gheuondē indē tempel int middel vandē doctoren. Eñ is met hem ghegaen tot nazareth.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Gebet. Pr̃ nr̃. Aue ma. Credo in deũ.
O gebenedide here ihũ xp̃e. Ic dãc v dat
ghy v bedroefde moeder maria verblijt
hebt eñ sijt met haer te nazareth ghegaẽ
eñ hebt haer altijt onderdanich geweest
Ic bid v o lieue here wilt doch mi altijt re
geren dat ic nae dijn godlike ghebodẽ eñ
nader gebodẽ der heiligher kerckẽ altijt
mach leuẽ. op dat ic so leuende min noch
meer en mach gelouẽ dã een goet kerstẽ
mẽsce sculdich is te gelouẽ. Daer ic in be

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

geer te leuē eñ te sterue̅ ind̄ ewicheit Am̄

Dat.ix.artikel vander missen is.

Hoe dat die priester heymelic stille staē-
de sond̄ enich gelupt berept eñ offert dat
sacrificie. Eñ daer na gaet hi totte̅ hoeck
vāde̅ outaer eñ wast zijn hāde̅. Dz bewijst
ōs hoe dat xps vā sijn xij. iare̅ tot sijn xxx.
iare̅ nz int opēbaer heeft gedaen daerme̅
pet af beuint beschreue̅/nochtans en was
hi niet ledich. Mer tot sijn. xxx. iare̅. so is
hi ghegaē totter iordaen ō daer gedoopt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

te sijn van sinte Jan baptista.

O gebñdide here ¶ Gebet. pr̄ nr̄ Aue.
ihū xp̄e Jc danc v dat ghi wesende god al
machtich bistgegaē indō mēschz totter ior
danē ō daer gedoopt te zÿ op dz ōs doop-
sel daer door ingeset eñ geheilicht sout zÿ
Jc bid v o lieue here vleēt mi arm zōdige
mēsce dz ic mi seluē also moet repnigē in
dz doopsel mÿre biechtē ī bloot belÿnge
eñ opēbaringe mÿ selfs gebrekē eñ zōdē
Dat door dÿ ootmoedige doopsel al mÿ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

sondē vergheuē moeten sȳn inder eewic
heyt Amen.

¶ Dat.x.artikel vander missen is.

Hoe dat die priester gaet int middel vā
dē outaer biddēde al dz indē hemel is dat
si voor hē willē biddē. Eñ dā keert hy hē
om tottē volcke begerēde dat si ooc voor
hē biddē willē. Dat bewȳst ons hoe dat
xps voor ōs heeft gebedē inder woestinē
doe hi vaste.xl.daghē eñ.xl.nachtē. daer
na werde hy getēpteert vādē bosen viāt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Ghebet. Pater nr̄. Aue maria.

O ghebn̄dide here ihū xp̄e Ic danc v dat ghi door ingeuē des heiligē geests sijt ge leyt inder woestinē daer ghi geuast hebt xl. dagē eñ. xl. nachtē eñ daer na hongerē de hebdi ooc dy̅ tempteerder verwonnē. Ic bid v o lieue here v̊leent mi die duecht der abstinenciē te vastē altijt vā sondē eñ te dorstē die duecht der rechtuaerdicheyt op dat ic also alle my̅ viandē die mi temp

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

terē. door dȳ tēptacie mach v̇winnē Am̄.

¶ Dat. xi. capittel vander missen is.

Hoe dat die priester staende int midden vandē outaer heft op mit luder stēmē eñ singt die prefacie. Per oīa fecula seculoꝝ. Dat bewijst ons hoe dat onse lieue heere heeft tot sinen. xxx. iaren den volcke ghepreect dat heylige kerstē geloue vastmakende die mit wonderlikē miraculen tot glorie ende eer syns hemelschen vaders

Ghebet. Pater noster. Aue maria.

O ghebenedide heere ihū xp̄e. Ic danc v
ā die grote minne eñ liefte die ghi hebt
gehadt tot onser alder salicheit eñ totten
gheliḡē kerstē geloue dat ghi seluer hebt
geleert eñ met mirakelen vast gemaect.
Ic bid v o lieue here wilt mi doch verlenē
te volbrenghen dat ghi hebt gheleert eñ
vast te ghelouē dat ghy hebt gedaen. op
dat ic also mach leuē in dīn ghebodē eñ
steruen in dīn heylighe geloue Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat.xij.artikel vander missen is Hoe dat die priester als die prefacie wt is so singtmen Sanctus Sctūs Sctūs. Benedict⁹ qui venit in noīe dñi. Dat bewijst ons hoe dat die ootmoedighe ihūs optē palmsondach is gecomē ootmoedelijc te iheruſalē sittēde op een ezelkē daer die iodē hē inhaeldē mit groter eerwaerdicheit. Eñ die kinderkens songhen Benedictus qui venit Osanna in excelsis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet. Pater noster. Aue maria.
O ghebenedide heere ihū xp̄e. Ic danc v
dat ghi ghewillichliken lijt ghecomē te
iherusalem tot dijnre passien sittēde oot-
moedeliken op een ezel. Ic bid v ootmoe-
delick o lieue heere. wilt doch also comen
tot mijn arme sondighe mēsche ende vi-
senteren mi met dijn godlike gracie. Op
dat ic v met lijf ende met siel in allen din-
ghen als een goet beestken mach onder

13

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

danich sijn dat ghi mi doch altijt moech
regeren te gaen ende te staen/te spreken
ende te swighē dat v godlike wille beha
gheliken is Amen.

Dat tweede deel der missen int welcke
wert vermaent dat liden ons herē iheſu
cristi. Eñ ghi sult lesen dese gebeckens eñ
ghi verdient.xlvi.dupsent iaer aflaets.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

A ij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

O heere ihesu criste ic aenbede di han
ghende inden cruce eñ een doornen
croone op v hooft dragende. Jc bidde dy
dat dyn cruce mi verlossen moet vanden
slaendē engel Amen. Pr̄ nr̄. Aue ma.
O heere ihesu criste ic aenbede dy inden
cruce ghewont met galle ende edick ghe
laeft. Jc bidde di dat dyn wondē moeten
syn een medecyn myner sielen Amen.
Pater noster Aue maria.
O here ihū criste ic aenbede di indē gra-
ue ghelept met mirren eñ welriekende
salue ghesalft. Jck bidde di laet dyn doot
syn myn leuen Amē. Pr̄ nr̄. Aue ma.
O here ihesu criste ick aenbede di neder
dalende ter hellē verlossende die gheuan
ghen. Jck bidde dy dattu mi daer niet en
lates comen Amen. Pr̄ nr̄. Aue ma.
O heere ihesu criste ick aenbede di verri
sende vander doot opclimmende inden
hemel eñ sittende ter rechterhant dyns

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

vaders. Ick bidde di ontfermt v mÿnre.
Amen. Pater noster. Aue maria.
O here ihū xp̄e goede harder. den rechт
uaerdighē behoede. eñ den sondarē ma-
ket rechtuaerdich. eñ alle ghelouighe sie
len ōtfermt. eñ mi arm sondaer wes ghe
nadich Amen. Pater noster. Aue ma.
O here iheſu criſte ic aenbede dp om die
bitterheit dÿnre paſſien die du gheleden
hebſte inden cruce. ende alder meeſt doe
dÿn alder edelſte ſiel verſchepde van dÿ-
nen hepligheн lichaem. ontfermet mÿn
ſiele in haer verſchepden Amen.
Pater noster Aue maria.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat.xiij.artikel vander missen is.

Hoe dat nae sanctus begint die priester dat Canon heymelic met beslotē gardynē op dat die priester nyt gestoert en soude werdē. Daer na so neycht hē die priester seer neer. Dat bewijst ons hoe dat ihūs met besloten dorē met sijn discipulen dat paeslam heeft ghegetē. Daer na heeft hi hē seluē seer neder geneycht totter aerdē toe wassende die voetē vā sijn apostelen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet. Pater noster. Aue maria.
O ghebenedide heere ihū xp̄e. Ick danc
v want ghi in v leste auontmael hebt in-
gheset dīn heilighe lichaem ons tot een
re spise. eñ dīn duerbaer bloet tot eenen
dranck. op dat wi dīnre alsoo altijt ghe-
dachtich soudē sijn. Ic bidde v o lieue he-
re willet doch mīn herte ontsteken met
dīnre godlīcker liefden. op dat ic niet en
mach begerē dat mi tot sonde mach tret
ken. Mer dat alle dinc mi bitter si sonder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

alleen te ouerdēckē dat gebñdide swaer lyden mȳns heren ihesu cristi Amen.

Dat.xiiij.artikel vander missen is. Hoe dat dpe priester nae dat sȳn eerste Memento of stille wt is. so maect hi drie crucē ouer die kelc sprekende heymelike woordē Dat bewȳst ons hoe dat ons lieue here driewerf heeft ghebedē int hoofken sinen hemelschen vader alleen heymeliken in die stille vander nacht.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

O gebñdide here ¶Gebet. pr̃ nr̃. Aue.
ihū xp̃e Ick dāc v dz ghi voor õs arme son-
dige mēschē hebt willē sweetē water eñ
bloet wt vresen des doots. Ick bid v o lie
ue here door die grote bangicheit daer v
herte dier tijt mede was beuaē. wilt ons
vlossen vā allen bangicheit des hertē eñ
maect ons gesont aen siel eñ lijf. in tribu
lacie hulp. in veruolginghe cōsolacie eñ
troost. vā voorledē sondē genade. vā tegē
woordighe beteringe eñ vā toecomende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

beſcerminghe. op dat ymmer dȳn bloe-
dighe ſweet aen ōs niet verlorē en ſi. Am̄

Dat. xv. artikel vander miſſen is.

Hoe dz die prieſter ſtaet in ſȳn eerſte Re
mento oft ſtille. Eñ dā ſo bidt hi voor ſȳn
vriēdekēs leuēdich datſe god gracie wil
geuē eñ ſparē in doechdē Dat bewȳſt ōs
hoe ihs wert geuangē int hoefkē int hei
melicſte of in deerſte ſtilheit vāder nacht
Eñ doe bad hi ooc dē iodē voor zȳ diſcipu
lēdz ſi hē doch wildē ſparē eñ niet miſdoē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet. Pater noster. Aue maria.

O gebñdide here ihū criſte Ic dāc v wāt ghi v ſelue vandē valſchē iodē hebt latē wredelikē vangē eñ bindē eñ alſo tot annas huys leidē. op dat ghi daer doot ſoudet brekē die bādē des doots eñ ōſer ſondē. Ic bid v o lieue here wilt mi doch verloſſen vā die bādē mȳre viandē ſienlic eñ onſienlic. eñ wilt voort ōtbindē die bādē mȳre cōſciēcie. op dz ic alſo vloſt weſende di mach louē eñ dācke ind eewicheit Amē

Dat.xvi.artikel vander missen is.
Hoe dat die priester maect vijf cruycen
ouer die hostie eer hijse consacreert int sa
crament. Dat bewijst ons dat die eerste
drie crucē betekenē datter warē drie prin
cipael rechters die ihm̄ examineerdē tot
ter doot.als annas cayphas eñ pilatus.
Die ander twee crucē betekenē die twee
principael bloetstortinghe ons herē. als
doen hi ghegheesselt was eñ ghecroont

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

O gebñdide here ¶ Gebet. pr̃ nr̃. Aue.
ieſu criſte Ic danc v dat ghi te priem tijt v
ſelue̅ hebt gebonde̅ laten lepde̅ inde̅ raet
vande̅ iode̅ voor ãnas cayphas eñ ppla-
tus daer ſi v hebbe̅ beſpot vſmaet eñ als
een ſot gheacht. Ic bid v o lieue here wilt
mi doch door dat lide̅ dat ghi oorleet ver
lene̅ alle beſpottinghe vſmaetheit eñ on
recht dat mi geſchiet vãde̅ mẽſche dat ic
dat patiẽtelic eñ vreduldelic õ dij̃ heyligẽ
gebenedide̅ nae̅ mach leere̅ vdragẽ Amẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat.xvij.artikel vander missen is. Hoe dat die priester sijn handē voor hē al geheel strijct opten outaer als suueren de. Dat bewijst ōs hoe dat pilat? voor dē ioden sijn handen heeft ghewasschē als hem ontschuldich kennende vandē onnoselen doot ons heren. daer hem die ioden noch toe brachten ouermits vreese sijnre officie te verliesen eñ des keysers vrient niet te wesen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

O gebñdide here ¶ Gebet. pr̄ nr̄ Aue.
ihū xp̄e Ic danc v want ghi sijt die daer v
seluē hebt latē brengē als een misdadich
mēsche in die vierscaer vā pylat⁹ eñ daer
vā hē onnosel eñ onbesmet sijt gheweest
Ic bid v o lieue here wilt mi doch lerē op
climmē die vierscaer mijre cōsciēcie op dz
ic daer mach v̇oerdelē mij selfs gebrekē.
eñ niet die gebrekē vā mij euē kerstē mē-
sche. Dz ic ooc niet en mach achtē dz v̇oer
delen der mēschē. mer dat ic voor dij ogē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

alleē mach werdē geuōdē onſculdich aā

Dat.xviij.artikel vander miſſen is.

Hoe dz die prieſter neēt die hoſtie in ſijn hāteñ die dienaer leit die carſoffel op ſijn ſcouderē eñ alſo bereit hē die prieſter ō te cōſacrerē eñ te offerē dz heylige ſacramēt eñ lichaē ōs herē. Dat bewijſt ōs hoe dat nader ſentēcie vā pilat? ihūs hē ſelue hē uet bereit totter doot r?mēde dat ſwaer cruys op ſijn gebenedijde ſcouderē eñ al ſo is hi gegaen totte berch vā caluarien

Ghebet. Pater noster. Aue maria.
O gebñdide here ihū xp̄e. Ic dāc v dz ghi
nader sentēcie des doots die ouer v ghe-
geuē heeft pilat? sȳt geladē geweest met
ten swarē cruce berepdēde v willichlikē
totter doot. Ic bid v o liene heere wilt mi
doch verlenē als mȳ tȳt sal comē dz ic mi
willichlic mach ouer geuē in dȳnē handē
te leuē eñ te sterue op dat ic daer door eñ
door dȳ bitter lydē mach werdē vlost vā-
den eewighē doot Amē.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat.xix.artikel vander miſſen is.

Hoe dat die prieſter als hi dat heylige ſacrament geconſacreert heeft. ſo heffet hi dat lichaem ons heren hooch op voor allen menſchē tuſſchē beyde ſyn handē als een middelaer tuſſchē god den vader eñ den mēſchē. Dat bewÿſt ons hoe dat die ſone gods op is geheuē vandē iodē ghenagelt aendē cruce tuſſchen twee moordenaers. Eñ vā twederhande volcke als vanden ioden eñ heydenen beſpot.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet. Pater noster. Aue maria.

O gebñdide here ihū xp̄e. ic dāc v wāt na veel pȳnē eñ arbeit die ghi gheledē hebt opter aerdē/ten lesten gecruȳst sȳnde sȳt op geheuē mittē cruce vāder aerdē inder lucht in groter pȳnen. Ic bid v o lieue here wilt doch mȳ hertkē op hessen tot hemelschē dinghē eñ af keren vā allen aertschē dingē die tot mȳder salicheit niet vā node en sȳn. op dat ic mȳn geest also crucē mach tusschē dat vleesch eñ die werelt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

dat ic met begeertē in di mach rustē Amē.

Dat.xx.artikel vander missen is.

Hoe dat die priester na dat hi dat ghebe
nedide lichaem ōs herē op geheuē heeft
so heft hi op den kelc mittē dierbarē bloe
de ōs herē Dat bewijst ōs hoe dz als onse
lieuē here mettē cruce was op geheuē so
lietē die iodē tcruce mettē lichaē so swaer
likē inuallē dat alle die wōdē/eñ bisonder
die vijf wondē worden oueruloedeliken
bloedende als een fontepn opter aerden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet. Pater nōster. Aue maria.
O gebenedide here ihū xpe. Ic dāc v wāt
ghi v seluē hebt latē reckē eñ nagelē aen
den cruce datmē alle dȳ ledē heeft mogē
tellen. daer wt gheulodē is dyn eerwaer
dich heilich bloet oueruloedelic tot opter
aerden Ic bid v o lieue here wilt mi doch
verlenē alle mȳ crachtē te gebruikē in dȳ-
nen dienst eñ tot dȳre eerē eñ niet tot son
den. Op dat alle mȳn ledē dy mogē louē
eñ danckē nv eñ inder eewichept Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

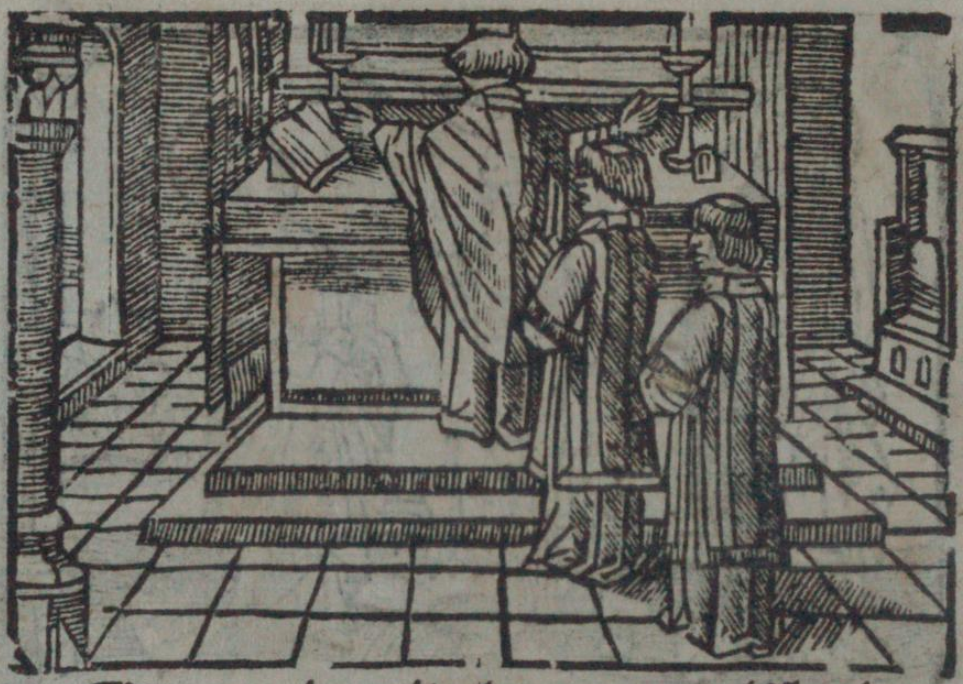

Dat.xxi.artikel vander missen is.
Hoe dz die priester nader eleuacien staet metten armē wt gherect cruyswijs biddende voor den volcke. Dat bewijst ons hoe dat onse heere aenden cruce wert beghect eñ bespot vandē ioden eñ den heydenen die hē niet en bekendē. nochtans so heeft hy ghebedē voor den gheenē die hem den doot aen deden. als voor simpel volck eñ den heydenē die niet en wisten wat si deden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Ghebet. Pater noster. Aue maria.

O ghebñdide heere ihũ xp̄e. Ic dãc v dat ghy õ mijnẽ wille begect eñ bespot hebt willẽwesen op dat ic indẽ hemel gheeert eñ verheuẽ soude sijn. Ic bid v o lieue here wilt mi doch verlenẽ door dij godlike gracie dz ic niet en mach dolẽ door enich tẽptacie vã butẽ oft vã binnẽ vã dz cruys der penitenciẽ dat ic nv begeer aen te nemẽ voor mij sondẽ totter tijt toe dat mij siel vãdẽ lichaẽ sal sijn ghescheydẽ Amẽ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat.xxij̄.artikel vander missen is.
Hoe dz de priester daer na maect.vij̄.cru
cē ouer theilich sacramēt Dat bewijst ōs
hoe dz onse here andē cruce hāgēde heeft
gesprokē die.vij̄.woordē in groter pijnē
eñ bāgichz des hertē. Deerste was. Vad
ógeeft hē wāt si en wetē niet watsedoen.
Dat and woort Hudē suldi mz mi wesen
int paradijs Dat.iij̄.is. Moeder siet hier
dijn kint. Eñ tottē discipel. Siet daer dij̄
moeder Dat.iiij̄. Mij̄ heer mij̄ god waer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

hebdi mi gelatē Dat.v.mi dorſt.Dat.vi.
Het is vuult.Dat.vij.Vad in dijn hā.ꝛc.

O gebñdide here ¶ Gebet.pr̄ mr̄.Aue.
ihū xp̄e Ic danc v vā die seuē woordē die
ghi in groc̄ pijnē tot mijre salicheit andē
cruce hebt gesprokē op dat ic dijns altijt
soude gedachtich sijn. Ic bid v daer door
o liene here dz ghi mi wilt vgeuē al tghe-
ne dat ic gesondicht heb binnē alle mijn
leuē in eenich vandē seuen dootsondē te
wetē in houerdicheit.in giericheit.in nij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

dicheit/in gulsicheit/in traechept/in grã
scap/in haet eñ in nijt/eñ daer af begeer
ic ghenade inder eewichept Amen.

Dat.xxiij.artikel vander missen is.

Doe dat die priester staet in sijn anderde
Memento oft stille.daer hi bidt voor die
dodẽ gelouige sielẽ indẽ vegeuier.Dz be
wijst õs die grote duysternisse eñ stilheit
die was al die werelt door tusschẽ dz onse
here sprac aendẽ cruce eer hi sterf den bit
terẽ doot voor õs arme sondige mẽschẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Ghebet. Pater noster. Aue maria.

O gebñdide here ihũ xp̄e Ic danc v wãt
te sester vrẽ totter negender vrẽ toe in dÿ
passie so heeft die sonne haer schÿnẽ gela
ten/eñ die werelt is verduystert geweest
Ic bidde v o lieue here wilt doch in mÿn
herte instortẽ uiedelidẽ dÿnre bitter pas-
sie. Op dat ic alle hoecheyt eñ ghenuech
te deser werelt eñ van alle creatueren mi
duyster/bitter/eñ mishaghelikẽ moghẽ
sÿn inder eewicheyt Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Dat.xxiiij.artikel vander missen is
Hoe dat die priester nae syn stille syn stē
me opheft eñ singt mit luder stēmē tott
hemelscē vader Pr̄ nr̄ qui es in celis Da
bewijst ōs hoedz ōs lieue here aēdē cruc
hē bereydēde tot steruē heeft geroepē m
luder stēmē/met geneychdē hoofde/me
gebrokē ogē/met blekē aēsichte/met we
nender stēmē tegē natuer. O hemelsch
vad̄ in dijnē handē beueel ic mijnē geest

O gebñdide here ¶ Gebet. pr̄ nr̄. Aue.
ihū xp̄e Ic danc v wāt ghi dē bitterē doot
voor mi arme sondige mēsche sijt gestor-
uē aēdē houte des cruys op dz ghi mi sou
det v̇lossen vandē eewigē doot Ic bid v o
lieue here door dz bitter lidē dz ghi geledē
hebt aendē cruce. eñ bisonḋ inder vrē doe
v heylige siel scheyde wt v gebñdide lich
aem wilt mi v̇leenē dat ic mi alleē in alle
druc eñ lidē tot v mach kerē eñ wilt doch
mȳ siel genadich zȳ in die vre des doots.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Dat.xxv.artikel vander missen is.
Hoe dat die priester dz heilige sacramen
breect in drie delen. Ende seit driewerue
Agnꝰ dei qui tollis pctã mundi miserer
nobis. Dat bewijst õs hoe dat ons lieu
here aenden cruce hanghende heeft ont
fermt eñ bekeert drierhande menschẽ. t
wetẽ dẽ moordenaer aen die rechterhãt
Longinũ die dat herte ons heren metter
lancien doorstac eñ veel vandẽ ghemee
nen volcke die daer omtrent waren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet. Pater noster. Aue maria.

O ghebenedide heere ihū xp̄e. Ic danc v wāt ghi noch hāgende aendē cruce hebt neder latē dalē optē sondigē mēschē wt groter lieften daer dīn godlike herte me de was ontsteken dīn grondelose barm hertigheit. Ic bid v o lieue here wilt doch neder latē dalen op die veelheit eñ onwe tenheit mīre sondē dīn grote barmher tigheit. Op dat mīn siel mach wesen een bequaē plaets dīre godliker graciē hier

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

opter aerdē eñ namaels inder glorie Amē

Dat.xxvi. artikel vander missen is.

Hoe dat die priester brekende dat sacrament een deel laet neder dalē indē kelcke Dat bewijst ons hoe dat onse lieue heere als sijn herte aenden cruce is ghebroken gheweest. so is hi neder gedaelt int voorbrucht der hellen eñ heeft die helle gebroken ende daer wt verlost die patriarchē/ propheten/ eñ den oudē vaders die daer gheuanghen laghen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

O gebñdide here ¶ Gebet. pr̃ nr̃. Aue. ihū xp̃e. Ic dāc v wāt ter slōt na dat v siel wtē lichaē gescepdē is sidi neder gedaelt ter hellē verlossende daer wt dē oudē vaders die daer gheuangē warē. Ic bid v o lieue heere wilt doch door dñ grondelose barmhertichept neder dalē eñ verlossen wtē veghenier die sielē vā mÿn vader eñ moeder. eñ vā alle mÿn vriendekens. oft daer ic ooc sculdich bē voor te biddē. Op

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

dat ſi met õs eñ wi met hẽ di mogẽ louẽ
eñ dancken inder eewicheyt Amen.

¶ Dat. xxvij. artikel der miſſen is.

Hoe dat die prieſter neemt die paps eñ hout dat ſacrament een wepnich in ſijn hant eñ dan ſo lept hijt weder neder Dat bewijſt ons hoe dat xps eẽ wepnich tijts na ſijn doot was pacientelick vandẽ cru ce ghedaen. ende wert ghelept voor dpe ſchoot maria ſijnder ghebenedider moe der die daer ſeer bedruct was.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet. Pater noster Aue maria.

O gebñdide here ihū xp̄e Ic danc v wāt ghi te vespertijt vā ioseph in sinē armen vandē cruce sijt ghedaē eñ in teghēwoot dicheit dijnre lieuer moed voor haer ghe lept. Ic bidde v o lieue here wilt mi doch vleenē alle dage op te climmē die trappē der doechdē eñ die sondē dair om ghi sijt ghecrupst gheweest niet meer te doē. op dat ic v also mach beuaē in mū armē der liefte. dat ghi v wilt ghewaerdigē te blij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

uen met mi eñ ic mit v ind eewicheit Amñ

Dat.xxviij.artikel vander missen is.

Hoe dat die priester dat heylighe sacrament neemt in beyde sijn handē eñ nutticht oft ontfaet dat eerwaerdelikē. Dat bewijst ons hoe dat xps ihūs tusschē die handē vā ioseph eñ nycodemꝰ wert eerwaerdelikē indē graue ghelept nae veel druck eñ rouwe die maria eñ die andere vriendekens daer ghetoont hebbē eer si hem hebben laten van hem schepden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet. Pater noster. Aue maria.
O ghebenedide heere ihū xpe. Ic danc v want ghi v seluē te compleet tijt hebt laten begrauē eñ in een suuer linnen cleet winden eñ met costeliken balsem saluen Ic bidde v o lieue here wilt mi verlenē v te saluē door des heplich leuē eñ vuerich ghebeden. Te windē in een schoon cleet door suuer ende repn ghedachten te draghen in mijnen armen door goede wert

ken ende ootmoedichept Ende te begra
uen in mynre herten door gestadich ghe
dachten dyns bitteren lyden: op dat ick
mach verrisen in glorie Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Hier beginnt dat derde deel der miſſen
vãder glorioſer verriſeniſſe ons herẽ ihe
ſu criſti ¶n welcker verriſeniſſe die gebe-
nedide ſiel ons herẽ is veruult gheweeſt
met groter ghenuechte ende vrolicheyt
ende oock mede maria die moeder gods
¶Want alſo ons deuote doctoren beſcriuẽ
ſo was ſi alſo vermoeyt opten goeden
vridach van dat ſwaer lyden haers lieſs
ſoons dat ſi wert te huys gebracht voor
half doot Dus heeft ſi verwacht die ver-
riſeniſſe haers gebenedidẽ ſoons biddẽ
de aldus. O hemelſche vader. ¶ck weet
wel dat den tyt vanden propheten voor
ſeyt is nv aenſtaende dat hi ſoude verri-
ſen. daer om wilt hem als nv verweckẽ
vander doot. O myn alderlieffſte ſone ic
heb v corts gheſien al doorwont. och oft
ic v nv mochte ſien verriſen vãder doot
eñ gheglorificeert indẽ lichaem O myn
gheminde ſone ghi hebt mi ſo dicwil ge

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

seit dat ghi des derdē daghes sondet ver
risen. ende nu begint den derden dach te
comē. Aldus dit maria biddende als des
sondaechs te middernacht is haer lieue
sone verresen eñ heeft sijn moeder alder
eerst vblijt. Daer om leest haer ter eeren
dit nauolghende ghebet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Die dit ghebet lesen met berouwe vã sonden die verdient tachtich duysent iaren aflaets.

Here ihũ criste leuende gods sone. Ic bidde v door die liefte der bl̃yscap die v alder liefste moeder heeft gehadt doe ghi haer openbaerde inden alre heylichsten nacht van paesschen. Ende door die bl̃yscap die si hadde doen si v sach gheglorificeert metter godl̃ycker claerheit dat ghi mi doch wilt verlichten mettẽ seuen gauen des heyligẽ gheests. op dat ic mach alle daghe m̃yns leuens volbrenghẽ d̃yn en godliken wille. Die daer leues ende regneers inder eewicheyt Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat.xix.artikel vander missen is.

Hoe dat die priester neemt alle dat indē kelcke is. ende maect den kelck ledich en de laetse open staen. Dat bewijst ōs hoe dat onse lieue heere is verresen des derden daghes vander doot ende heuet dat graflaten open ende ydel staen Ende heuet alder eerst gheopenbaert sijn bedruchte moedere. ende daer na den anderen vriendekens.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet. Pater noster. Aue maria.

O ghebenedide heere ihū xp̄e Ic danc v dat ghi hebt ghebroken die banden des doots eñ dijn heplige lichaē vrisende vā der doot hebdi geglorificeert mettē vier duechdē der claerheyt Ic bid v o lieue he re wilt mi doch vleenē te vrisen eñ op te staen inder sielē vandē doot der sondē op dat ic voort aen mach wanderē dē wech des gheests eñ des redens dat ic anders

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

niet en ſoecke noch en ſmake dã dat indẽ hemel duerẽ ſal inder eewicheit Amen.

Dat.xxx.artikel vander miſſen is.

Hoe dat die prieſter comt metten kelck aenden hoeck vanden outaer eñ daer ſo neemt hi wijn totter abſolucien. Dat bewijſt ons hoe dat onſe lieue heer nae dat hi verreſen was heeft hem ſeluen gheopenbaert den diſcipulen eñ heeft met hẽ gheghetẽ gebradẽ viſſchẽ die ſi gheuanghen hadden doer tbeuel ons liefs herẽ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet. Pater noster. Aue maria.
O gebenedide here ihū xp̄e. Ic dāc v wāt
ghi v seluē nae dīn verriseniſſe lichame-
liken hebste geopenbaert dīn discipulē
eñ hebste met hē gegetē natuerlike spise
Ic bidde v o lieue here wilt mi doch hier
opter aerdē voedē met dat broot des hep
lige scriftuer. Op dat ic na deser tīt deel-
achtich mach sīn dīn hemelschen wer-
schap inder eewichept Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Dat.xxxi.artikel der missen is.

Hoe dat die priester staende int midden vandē outaer keert hem om doende sijn handen van een eñ seyt Dñs vobiscum. Dat bewijst ōs hoe dat xp̄s iesus na dat hi verresen was vand̄ doot so heefthi hē sijn discipulē vertoent staēde int middel vā hē seggēde. Pax vobis. dat is Vrede si met v' Eñ met dien so toende hi sijn hā den ende voetē die waren doorwont.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Ghebet. Pater noster Aue maria.

O ghebenedide here ihũ xp̄e Ic danck v wãt ghi v seluẽ hebt geopẽbaert dijn discipulẽ daer si satẽ met beslotẽ doren staẽde int middel eñ hebt hẽ ghetoent v vijff wondẽ Ic bid v o lieue here wilt doch besluten die slotẽ mijnre vijf sinnẽ/van binnen eñ van buten van allen temptacien op dat ic van binnen mach werden verlicht met dat licht dijnre godlijcker gracien inder eewicheyt Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat.xxxij.artikel vander missen is.

Hoe dat hē die priester om keert eñ sept Ite missa est. Dats te vstaē in eē manier Gaet/dat misteriū der missen is gedaen of volbracht. Dat bewijst ōs hoe dat onse lieue here eer hi indē hemel voir beual sijn discipulē dat si soudē prekē seggende Gaet al die werelt door ende predict dat euangelij allē creaturē. Eñ die gheē die ghelooft eñ gedoopt is sal salich werden

hi sidt aen die rechterhant sijns vaders.

O gebenedide here Gebet. pr̃ nr̃ Aue
ihū xp̃e Ic dāc v wāt doe ghi opter aerdē
volbracht hadt die wil dijns hemelschē
vaders int werc̄ser salichz sijt op geclō-
mē indē hemel Ic bid v o lieue here wilt
doch mijn herte treckē tot v indē hemel
op dz ic alleen v hertelic mach beminnē
eñ soeckē opter aerdē. eñ dat ick hier we
sende mz v altijt indēhemel mach wesen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

metter begeerte. Dat wil mi gonne ihe-
sus xps die sone gods sittede aen der rech
ter hant sijns vaders Amen.
Hier eyndet dat anderde boecxke vand
missen tractede vā dz leue vand passie
eñ vand vrisenisse ōs here ihū xpi Daer
in een goet kersten mensche in sijn deuo
cien mede sal becōmert sijn eñ bisond on
der der missen. Wāt als die doctoren be-
screuen so syn int ouerdenckē des leuens
eñ passie ons herē ghelegē. xij. vruchten.
¶ Die eerste vrucht is dat ee sondich mē
sche dair door dicwil bekeert wort vā sijn
sondich leuen tot een heylich leuen also
dat hē god verleent berou vā sondē wa-
rachtich biechte ende penitēcie voor sijn
doot ¶ Die andde vrucht is dattet ouer-
denckē des lidens ons herē is een mede-
cijn teghē alle temptaciē bisond des bo-
se viāts Wāt hoe swaer dat die tempta-
cie is/ ouerdenct hi dat lidē ons herē her

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

telick eñ keert sijn oghen deuotelickē op
tcruys ons herē hi sal v̇lost wordē vanḋ
temptacien. ¶ Die derde vruchte is. dat
onse lieue heer wil tusschen dien sondich
mēsche eñ sijn hemelsche vader/eē vaste
pays makē ¶ Die vierde vruchte is. dat
alle tribulacie siecte ongenoechte eñ tēp
tacie sal eē mēsche soet eñ licht werdē om
te dragē die ouerdenct dat lidē ons herē.
Daer om seyt sinte gregori⁹. Daer en is
gheen ongenuecht so swaer wi en sullēt
wel lichtelic verwinnē ist dat wi deuote-
lic ouerdenckē dat lidē ons heren ¶ Die
vijfste vruchte is. dat alsulckē mēsche he-
uet meer kēnisse vā gode dā ander men-
schen wat die wille gods is te doen eñ te
latē ¶ Die seste vruchte is. dat onse lieue
heer wil dien mensche deuocie gheuē eñ
verhorē daer toe sijn gebet Eñ daerō als
eē mēsche dorre eñ flau is in sijn deuocie
so sal hi hē keerē totter passie ons heren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

daer mach hi puttē soeticheit eñ deuocie
oueruloedich. Eñ ooc mede als pemant
wat hertelicx vā onsen heere biddē wil
het si voor hem seluē oft voor een ander
doot of leuēdich. so sal hi hē eerst becom-
merē met eē artikel der passie ons herē
daer hi meeste deuocie in heeft ende also
in die deuote ghedachtē sal hi biddē. Eñ
sonder twyfel ist dattet dien mensche sa-
lich is soo salt hem god verlenen dat hy
bidt oft eē beter daer voor. ¶ Die seuēste
vrucht is. dat als bernardus sept god al
te gaern is bi die mēste die sȳn lidē ouer-
denct. Ende also dicwil als een mensche
sȳn aemt verhaelt eñ weder vanō lucht
ontfaet: so dicwil ontfaet hi eē sonderlin
ghe gracie in sȳnder sielē. ¶ Die achtste
vruchte is. dat een mensche in dat ouer-
peynsen des lidens ons heren stadelickē
so mach een mēsche van gode meer gra
cie vertrigē dan oft alle die heylige kerc

ke ende alle die mẽschen vander werelt
voor hẽ baden ¶ Die neghende vruchte
is. dat het ouerpepnsen des lijdens ons
heren gaet bouen allen anderẽ lichame
licken werckẽ ende oeffeninghe ende is
god bouen al behagelic na dat die men-
sche warachtich penitẽcie ghedaẽ heeft
voor sijn sondẽ. Wãt als albertus mag-
nus beschrijft so ist beter een puntkẽ des
lidens ons liefs heeren ouer ghepepnst
dan ofte een mensche vaste een gheheel
iaer te water ende te brode Oft hi ooc hẽ
selven alle daghe gheesselde totten bloe-
de toe. Ende dat hi ooc noch alle dage la-
se eenẽ gheheelen souter. ¶ Die thienste
vruchte is. dat stadelijcken ouerpepnsen
des lijdens ons liefs heeren is een men-
sche profitelijker dan oft maria die moe-
der gods met allen lieuen heyligheyn in
den hemel voor dien mẽsche baden Dat
salmen verstaen nader waerdicheit des

lidens ons heren Wãt in dat ghebet vã
den sancten en is principalikẽ onse salic
heyt niet ghelegẽ als inder passien ons
liefs heren. ¶ Die.xi.vruchte is. Dat eẽ
mensche die syn ionghe tijt qualijckẽ eñ
roekelose heeft ouer gebracht die macht
al verhalẽ dat hi versuymt eñ verlet he-
uet ist dat hi hem seluẽ dan hertelijcken
ende deuotelijckẽ becommert met dat li-
den ons heren Also mach hi binnen cor-
ten tiden also veel loons vercrighen als
eẽ ander in lange tijt die hẽ niet met dat
lijden ons heeren becommert en heuet.
¶ Die twalefste vruchte is. Dat onse lie-
ue here wil dien mensche bistaen eñ ver-
troesten in die vre des doots. ende en sal
vã dien mensche niet scheyden voor dat
hi comt totten salighen eynde des eewi-
ghen leuens. Daer ons toe wil brenghẽ
die hemelsche vader/die enighe sone/eñ
die heylighe gheest Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Hier begint dat derde boec rkē inhou-
dende eñ bewisende ons hoe eē mensche
hē biechten eñ berepdē sal om waerdich
te ontfanghē dat hepligh̄e ghebenedide
sacrament: ende wat hi dan lesen sal.

Prologus.

Ego sum panis viu⁹ qui de celo des-
cēdit si quis mādducauerit ex hⁱ pane
viuet in eternū Joh. vi. In welcke woor-
dē die sone gods hē seluē gelijct bidē bro-
de seggende. Ic ben dat leuēde broot. die
ghene die vā desen brode eet die sal leuen
inder ewicheit Niet dat dat broot nader
cōsecracīē is leuēdich ghewordē. mer dat
broot wert verkeert in leuendich vleps
eñ bloet. nochtās ghelikent hi hē seluen
biden brode: ende dat om vier sakē. Ten
eerstē wāt dat broot versaet eē mensche
van sijn appetijt bouē alle spise. also ver
saet oot dat heilige sacrament alleen die
siel des mensche bouen alle dinc. Want

is een dinck vol eñ verſaet als daer niet
meer in en mach. Die ſiel vandē mēſche
is alſo groot vā begripē dat gheen crea
tuer indē hemel of inder aerdē en mach
menſe vuollen ofte verſaden dan god al
leen dieſe ghemaect heeft. Dat moechdi
mercken. want al hadt een menſche alle
die ghenoechte eñ al dat goet vāder we-
relt noch ſoude hi meer beghērē Als die
x. guldē hebbē/ wildē wel dat ſi der noch
hondert haddē. eñ die daer hondert heb
ben willender noch drie hondert hebbē
eñ ſo noch voert aen. Eñ daer om is des
menſchē herte altijt in onuredē hoe veel
dat hi heeft/ ten ſi dat hi god heeft in ſijn
ſiel die alleē ſo groot is dat hi die ſiele can
vuollen eñ te vrede ſtellen. Eñ daer om
dwalē die mēſchē die altijt roepē. had ic
dat of dat ſo waer ick te vreden. O men-
ſche al hadt ghi alle die werelt gelijc als
Alexandē dede. en hebdi ihm̄ xp̄m in dijn

re herten niet ghi en sult noch niet te vre
den wesen. Dat is dat sinte augustinus
sept Och lieue here ghi hebbet ons ghe
maect na dijn godlicke beelde. ende daer
om is ōs herte te onuredē tot dattet we-
der comet tot di Alle dinc mach mijn her
te becommeren mer ghi alleen here mo
ghet veruollen. Ten tweeden so ghelijct
onse lieue heere hem selven biden brode
want natuerlick so en machmen sonder
broot npet leuen: want dat broot sterct
dat herte ende gheeft dē mensche dat le-
uen. Also gheestelijken en mach dan een
mensche niet leuen inder sielen sonder te
ghebruken dat heilige sacrament waer
delikē. Want door waerdich ghebruken
des heiligē sacraments en wert die mē-
sche niet alleē leuendich inder sielē. mer
hi wort ooc mede bewaert al hier opter
aerden in duechdē/in voorspoet ende in
gracien/eñ ooc namaels indē hemel in

glorien dat ihũs seluer beloeft heeft seg-
ghende Die vã desen brode eet die sal le-
uen inder eewicheit. Ten derdẽ want al
ist dat eẽ mẽsche dz broot seer vã node is
tottẽ lichaem nochtãs istseer ongheson
ghegetẽ in vier manierẽ Also ist ooc met
tẽ heiligẽ sacramẽte dat een broot is der
sielẽ. Jndẽ eerstẽ broot oft spyse ghegetẽ
met gramme moede in toernichedẽ brẽ-
get een mẽsche tot groter siertẽ. Wãt die
natuerlike hette vãdẽ mẽsche die die spy
se vteert geeft hẽ seluẽ totten gramscap
eñ niet totter spisen. Also ist ooc mettẽ ge
nen die dat heilige sacrament ontfangẽ
staende in haet. wãt sỹn sondẽ die hi ghe
biecht heeft en werdẽ hẽ dan niet vgeuẽ
Eñ ghelyc als sinte ambrosius beschrijft
dat alsulckẽ vgiffenisse der sondẽ ōtfan-
ghet een mẽsche vã god/als hi sỹn euen
kerstẽ mẽsche heeft gegeuẽ. wãt alsulcke
menschẽ dencken meer om haer viandẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

te crenckē dā god te dienē. Jndē anderen
die broot oft ſpiſe neemt dat niet wel ge-
coecket en is dat meſcoemt een menſche
Alſo iſt ooc mettē ghenē die gebruckē dat
heilige ſacramēt ſondē vuerige bereptſel
der deuocīē. als vā berouwe eñ vā biecht
te dzwelcke alle mēſchē vā node is. wāt
als ſinte pauwels ſept. Do ſal'eē pegelic
mēſche hē ſelue eerſt proeuē: te wetē hoe
dat hi in ſīnre conſcienciē gheſtelt is eer
dat hi ōtfanct dz heylige ſacramēt eñ dā
ſal hi daer gaen Jndē derdē ſo wie broot
of ſpīſe te veel neemt dz is ſeer quaet eñ
ongeſont: want alle verſaetheit is quaet
biſonder vādē brode ſeggē die medecīn
meeſters. alſo iſt ooc vādē heiligen ſacra
mente. te wetē wanneer een mēſche wil
meer ſmakē eñ genoelē dan hē vā node
of benolen is tottē gelone die crīcht gro
te ſiecte indē ſielē als tot ſterue toe/ als die
ketters doen die niet en gelouē indē hep

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ligē sacramēte om dattet bouē haer ver-
stāt is Die welcke als salomon sept wer
dē beroeft vanō gracie eñ hier nam aels
indē hemel vanō glorie Dāt als sinte bo
nauentura seit. so sijn indē heiligē sacra-
mente vborgē. xxiij. misterie of wonder-
lichedē te bouē gaēde al ons vstant Jndē
vierdē so is dat broot oft spise seer onghe
sont wāneer men slaept ter stont alsmen
gegetē heeft: wāt daer comē coertsen eñ
ander siectē af. als Auicenna sept. also ist
oot mettē heiligē sacramēte. te wetē wā
neer eē mēsche na dat hi ontfangē heeft
dat sacramēt wedō valt ter stont in doot-
sondē also dz hi die gracie des sacramēts
niet wel en bewaert so verliest hi alle sijn
doechden die hi ghedaen heeft eñ die siel
is voor god doot. Eñ so lāge als hi noch
staet in die sondē so staet hi in vdomenis-
se sijnder sielē Daer ō sept sint ian euan-
gelist Diet wel toe dat ghi npet en vliest

dat ghi gedaē hebt op dz ghi indē hemel
vol loon moecht ontfaē Tē vierdē waer
om dat onse lieue here hē selven ghelyct
bidē brode. dz is wāt in alle manierē als
dz natuerlic broot tot behoef des lichaēs
wort bereit eñ gearbeit so is ooc dat leuē
dich broot tot behoef der sielē gheestelic
bereit indē heyligē sacramēte. Ten eer
stē om vruchtbaerlic te saepen dat coern
so moetmē wachten den tyt die daer toe
bequaem is/als in dat leste deel vanden
iare. Dat beteken ons hoe dat die sone
gods is mensche ghewordē in die laetste
outheit des werelts als die ghestaē had
vyfduisent/hondt eñ neghē en tnegētich
iaren Ten tweden biden sade datter ghe
saept wort in de aerde so verstaen wi die
mēschept ons herē die daer indē aerdē be
dect eñ begrauē wort. Ten derdē. biden
acker daer in dattet saet wort gheworpē
verstaē wi dat ghebenedide lichaem vā

maria daer die sone gods in gerust heeft
Ten vierdē so moet dat lant ghenist sijn
bidē miste datter lant vruchtbaer maect
eñ wort voor niet gheacht verstaē wi die
diepe ootmoedicheyt vā maria die haer
seluen npet en achte waerdich te sijn een
dienstmaecht des heeren. Ten vijften so
moet dat lant met eerploeghē berept eñ
om gekeert sijn. dat beteikēt hoe dat ma
ria omgekeert was door cōsent ō te ont-
fangē dē sone gods in haer maechdelick
lichaem. Ten sestē is daer een knape oft
dienaer die die ploech dwijft eñ om keert
Dat betekent die engel gabriel die was
die bode die maria die boodschap brach-
te eñ haer consent begheerde. Ten seuen
sten so moet dat lant vanden hemelschē
reghē vochtich gemaect sijn/anders en
soude dat coern niet voert comē. Dat be-
tekēt die heilige geest die vādē hemel ne
der ghedaelt is eñ heeft maria beruucht

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

eñ bequaem ghemaect eẽ moeder te ſijn
eñ maget te bliuẽ des ſoons gods. ¶ Tẽ
achſten ſo wort dat corẽ onder die aerde
bedect datmẽ niet en ſiet Dat beteekent
die wonderlike ontfanckeniſſe ons herẽ
daer die mẽſcheit wort verenicht metter
godheit dz welcke hoe dattet geſciet alle
creatuerẽ verborghẽ eñ onbekent was.
¶ Ten neghẽſtẽ nae dattet corẽ lant ind
aerdẽ ghelegẽ heuet eñ is nv rijp eñ vol
waſſen ſo wortet ghemaept eñ ter aerdẽ
geleit. Dat betekẽt õs hoe dz rps na dat
hi negẽ maendẽ geruſt hadde in maria
lichaẽ eñ was voldragẽ. ſo wert hi gebo
rẽ eñ lach op die coude aerde. ¶ Ten tien
ſtẽ. als dat corẽ alſo wat ter aerdẽ ghele-
ghẽ heuet ſo wertet weder vãder aerdẽ
geheuẽ eñ te ſamẽ gebondẽ. dat betekẽt
ons hoe dat maria Jhm̃ harẽ lieuẽ ſoon
heuet vand aerdẽ op genomẽ eñ ſijn lede
kẽs te ſamẽ gebondẽ mit ſnodẽ doerkẽs

105

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

¶ Ten elfsten so wert dat corē nae dattet
gebondē is optē talsch indē scuerē gheleit
Dat betekēt ons hoedz maria haer kin-
dekē heeft daer na ghelegē inder scuerē
in dat cribbeken voor den os eñ den ezel.
¶ Ten twalefstē als dat coern lāghe indē
scuerē ghelegē heeft eñ men dan dat tot
profyt brenghē wil. so werptmen vandē
talschē om te dorschē eñ te slaē. Dat bete-
kent ons hoe dat daer nae dat onse lieue
heere als hi. xxxiij. iarē gherust hadde/ so
wort hi ghenomē vant geselscap synder
apostelē eñ wort gheuanghē eñ ghewor-
pen vanden iodē ter aerdē ¶ Ten. xiij. so
wert dat corē ghesiagē eñ ghedorschen
seer herde aen allē siden bouē eñ benedē.
Dat betekēt ons hoe die ioden onsen lie
uen here voor hem setteden ende si sloe-
ghen hem seer wreedeliken van voor eñ
vā achter van bouen ende benedē tot al-
len sidē. Die dienders die dat deden dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

warē pilatus dienders eñ die iodē. ¶Tē
xiiij. so wort dat corn ghewānet eñ inder
wannē ghewerpē vāden eenen hoec tot
den anderē Dat betekēt ons hoe dat die
soete Jesus wort gestotē eñ gebrocht vā
annas tot capphas. vā caiphas tot pila
tus eñ vā pilatus tot herodes eñ vā hero
des wedē tot pilatus als vandē eenē rech
ter tot dē anderē ¶Tē. xv. so wort dz corn
gemalē also datter nz gheheels en bliuet
Dat betekēt ons hoe dat onse lieue here
aendē calōpne wort doorslaghē eñ door
wont also seere eñ langhe dat vāden op-
perstē des hoofdes tottē voeten toe niet
geheels in hē ghebleuen en is Die twee
sware molestenē die dit coren onstucken
brakē waren die ioden eñ die romeynen
als pilatus knechten. ¶Ten. xvisten so
wort dz coern aldus gebrokē sijnde noch
gheteemst door eē vat dat vol is vā clep-
nē gaetkēs. Dat betepkent ons hoe dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Jhũs na dz hi ghegeesselt was wert ghe
croent mettẽ doernẽ crone die in zyn ghe
benedide hooft heeft gemaect veel gatẽ
daer door is dat ghebenedide bloet ouer
uloedelikẽ gelopẽ ¶ Tẽ. xvij. so wort dat
soete meel vãdẽ coorn ghemenget mettẽ
suerẽ heffe oft desem. dz betekẽt õs hoe dz
pilatus gegeuẽ eñ gemẽgt heuet die bit
tere sentẽcie des doots metter soeter mẽ
scheit õs herẽ ¶ Tẽ. xviij. so wort dz broot
alst gemẽget eñ ghemaect is gedect mit
dẽ cleede Dat betekent õs hoe dat na dat
die sentẽcie vã pilatus ghegheuen was
so hebbẽ die iodẽ onsen here weder ghe-
cleet met sinẽ epghẽ clederẽ ¶ Ten. xix stẽ
so begint dat broot op te gaẽ eñ te heffen
Dat betekẽt õs hoe dat die soete here Je-
sus mittẽ swarẽ cruce geladẽ is op geclõ
men optẽ berch vã caluarien ¶ Ten. xx.
so wert daer na dẽ ouen berept õ tbroot
daer in te backẽ. Dat betekẽt õs hoe dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

die iodē dat cruys bereidē om Jhym̄ daer op te crucē ¶ Tē.xvi. so wort dē ouen ont stekē mettē vuer. Dat betekent ons die grote barmēde liefte daer dat herte ōs he rē mede ontstekē was om dat mēschelic ke geslachte te vlossen ¶ Ten.xvij. so wor den die assen eñ kolen weder wten ouen getrockē eñ den ouē wert scoon eñ bloot gemaect Dat betekēt ōs hoe dat ihs op tē berch vā caluariē weder wort beroeft vā sijn clederen eñ wort al bloot eñ naect gemaect ¶ Ten xviij. so wort dat broot in den ouen ghestekē om te backen Dat be tekēt ōs hoe dz onse lieue here wort optē cruce geworpē eñ vast gemaect met plō pē nagelen. ¶ Ten.xviij. so wort den ouē al vast toe gestopt datter gheen lucht wt noch in en mach. Dat betekēt ōs hoe dz die sonne verdupstert is gheweest in die doot ōs herē ¶ Tē leste so wort dat broot na dattet wel gebackē is weder utē ouē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ghedaē. Dat betekēt ons hoe dat na dat
onse lieue here aenden cruce hanghende
wel doorbackē is geweest door die hettē
vandō sonnē so wort hi weder vāden cru-
ce ghedaē Ēn also als dat broot wort op
ghesloten eñ bewaert so wort ooc dat lich
aem ons herē op gesloten begrauē eñ be-
waert eñ des derden daghes so verrees
hi vandō doot. Dit aldus ghedaen sīnde
is volmaect dat broot daer vā dat die soe
te here Jhs seit in mī voornoēde woort.
Jc ben dat leuēde broot dat nedō gedaelt
is vten hemel Alle die ghene die eten vā
desen broede sullen leuen inder ewicheit
O hoe soet is dat te horen indē orē vādē
sondigē menschē inden welckē die gebe-
nedide ihūs ōs armesondige mēschē die
daer bedroeft zī vā allē doechdē ōmaent
te ontfangen sīn ghebenedide lichaem
tot spīs onser sielen. Maer o lieue heere
mach die mensche wel seggē/wie ben ic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

doch dat ic mi soude dorre vmeten te ont
fangē. wāt hemel eñ aerde en konnen v
niet begripe eñ ic sal v in mȳre hertē ōt-
fanghē. O lieue here hoe soude ic mi dor
ren vmetē v te ontfanghē. wāt ic mi sel-
uē bekēne niet goets gedaē te hebbē vo-
re dinē oghē mer nv heb ic v dicwil vsto
ret eñ vtorēt dȳn godlicke godhept. Die
heplige enghelen wt groter eerwaerdic
heit beuē in dȳn teghenwoordichept. eñ
die rechtuaerdighe mēschē vreesen dȳn
mogētheit eñ ghi vmaent mi arme son-
dighe mensche daer toe dat ic soude ont-
fangē O goedertierē Jesu oft ghi dat sel
uer niet gesprokē en hadt wie soudet ge-
louen eñ oft ghi dat seluer niet ghebodē
en hadt wie soude dat dorren beghinnē
Noe die rechtuaerdighe maecte ende be
repde hondert iarē ouer die arcke om te
behouden achte menschen. ende hoe sou
de ick mi konnen daer toe berepden bin

nē cōtē tijt v te ontfanghē die daer hebt
gemaect hemel eñ aerde eñ alle mēschē
Moises dijn ghetrouwe knecht eñ dijn
goede vrient heuet ghemaect vā costelijc
kē houte ouerdect met vergulden platē
op dz daer in beslotē soude sijn die tafelē
der ghebodē. eē costelike arcke eñ ic onsu
uer creatuer soude mi vmetē te ontfan-
gē dē genē die gemaect heeft die wēt eñ
allē creatuerē Salomon die wise coninc
heeft gemaect enē costelikē tempel seuē
iaer lanc om v daer in te louen. eñ heeft
daer in gheoffert dusent offerhādē eñ ic
arme mēsche hoe soude ic v doruē ontfaē
in mijnre sielē die nauwe een vre binnē
den daghe hebbe deuotelikē toe bracht.
Och lieue here wat groter naerstichept
hebbē si indē oudē testamēte gedaē om
v te behagē eñ hoe luttel tijts ghebruke
ic ō v waerdich te ontfangē. Het is noch
tās eē groot onōschept tusschen mopses

arcke met haer reliquiẽ eñ dijn ghebene
dide lichaem Jst dat sake dat si alsulken
deuocie getoont hebbẽ voor die arc des
testamẽs hoe veel te meer sal ic mi berei
den tottẽ heyligen sacrament om te ont-
fangẽ dat gebenedide lichaem ons herẽ
ihũ xpi O hemelsche vad̃ al waert dat ic
mi bereide dusent iaer eñ had die heylic-
hept vã allẽ heiligẽ/liefte vã alle engelen
eñ archãgelẽ/begeerte daer toe vã allen
rechtuerdighẽ mẽschẽ.nochtã bekenne
ic mi onwaerdich te õtfangẽ dijn enigẽ
sone ihm̃ xpm̃ inden heyligẽ sacrament
Dit suldi o mẽsche vstaẽ nad̃ groothept
ende eerwaerdichept des heiligen sacra
ments.wãt niemant en is inden hemel
so heylich noch opter aerdẽ so rechtuaer
dich die dat soude moghẽ ontfangẽ eer-
waerdich Mer ghi sult weten õv te ver
troostẽ/dat wãneer een mẽsche hẽ daer
toe bereit heeft mz warachtichberouwe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

eñ biechte dat god den mẽsche npet aen
en siet wat hi is oft wat hi gheweest is.
mer hi siet alleẽ aẽ of eẽ mẽsche ooc gaer
ne beter waer dã hi is. wãt god heeft dã
alle die sonden vghеten eñ worden indẽ
heiligen sacramente ghesmolten. Daer
om en sal een mẽsche npet groot weghẽ
wat hi na tberepsel is of wat hi geuoelt
mer wat hi gaern waer eñ also ondsoe-
kẽ sijn cõsciẽcie in dese drie puntẽ Tẽ eer-
stẽ of sijn cõsciencie hẽ niet en berispt vã
enighe doodsondẽ. Ten anderen oft sijn
wille ooc si vereenicht met tẽ wille gods
also dat hẽ behaget dat god behaget eñ
dat godlijc is eñ hẽ mishaghet dat sonde
is Ten derdẽ of die mensche in hem vin
det dat door dẽ heyligen sacramente die
liefte gods in hem seluen dair door meer
der altijt wast eñ die vrese gods niet ver-
mindert en wert. Hier in dese puntẽ sal
een goet mensche hẽ seluen examineren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Eñ vint hi dat door dicwil gaende totte sacramẽte die liefte gods in hem niet en wort ontsteken eñ die vrese gods in hem wort vmindert so sal hi altemet wt oot-moedicheit niet gaen Wãt wat des eens menschen leuen is dat is des anderẽ mẽ schen doot. Mer vint hi dat syn herten daer door wort ontsteken ende die vreese gods npet vermindert. soo sal hi dicwil gaen na rade van een goeden biechtua-der Want die begheerte ons heren is dz hi mach wonẽ in dat herte der menschẽ Eñ door dat inwonen eñ teghẽwoordic-heyt des heiligẽ sacraments so wort eẽ mensche ghetrocken van verganckelijc ke dinghen ende onstekẽ tot hemelsche dinghen Oot van sinen heyligheen lich-aem wort õs lichaem vernieuwet ende mit hem vereenicht also dat altemaelõs werde dat hem toebehoort. als dat ons herte ende syn herte syn een. ons lichaẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

eñ sijn lichaem/onse sinnē eñ sijn sinnen
onse crachtē eñ al onse ledē worden door
theplich sacramente met hē vereenicht.
Daer om seit hi door dē propheet dauid
Ic heb ghesprokē O mēschen ghi sijt go
den eñ alte samen kinderen des hemels
Want inden sacramēte so wort die siele
des mēschē also in god vereenicht eñ ge
uesticht dat alle die enghelē noch cheru-
binnē noch seraphinnē en cōnē niet vin-
dē dat onderscheit tusschē hē bepdē wāt
waer si die siel ruerē daer rueren si god.
Nopt dinc en was also seer veenicht als
god wort veenicht metter sielen Ja veel
naerder dā siel eñ lijf opter aerden is die
nochtā een mēsche maken. Dat moghē
wi merkē in veel sanctē die door groote
pijn die si leden vanden tyrannen totter
doot toe haer lichaē vsceidē werdē vand
sielē. Mer si en cōdē god vā haerder sielē
niet vscepdē met alle haer pinē een oghē

blic tijts Dese vereeninge is meerder dā
of een dropelkē waters waer ghestortin
eē seer groot vat met wijn datter stōt vā
den wijn vslondē eñ indē wijn verkeert
wert. Ende daer om mēsche wildi voort
gaen vā duechdē in duechden/vā gracie
in gracie.vā liefte tot liefte.vā begeerte
tot begeertē.vā lichte der gracie tot dat
licht der glorie eñ comē tot volmaectheit
der goed werkē.so oeffent v in die passie
ons herē eñ gaet dicwilwaerdich tē hey
ligen sacramēte Wāt gheen dinc en ver
licht also die sinnē noch gheē dinc en ont
steect also dz hert in deuocie noch opheft
dē mēsche in hoger cōtemplacie als dat
lichaē ons herē te ontfangē eñ sijn passi
ouer te denckē Wildi ooc o mēsche volco
melic gesuuert sijn vā sondē/merckelijc
riken in duechdē/hoghelic verlicht wer
den inder scriftuerē.vromelic vwinnē v
viādē.vtroost werdē in al v lidē/deuote

likē leuē opter aerdē. vuerichlic beroert
werdē in dīnre hertē soetelic wenē in dī
gebedē Dicwil onstekē werdē in dīn be-
geertē. volstādich bliuē in goede werckē
vnolt werdē met geesteliker blischapē op
getrockē werdē tot hemelsche dingē. be-
kennē dat god heeft vborgē. voorsienlic
eñ salich sterue eñ met god eewich leuē
so venicht v hier met god indē sacramēt
eñ met sīn bitter lidē. Want een mensch
mocht dz heilige sacramēt also aendach-
telic begeren eñ met alsulckē liefte eñ de
vocie ontfangē dat hī vāden onderste
choor der enghelē soude werdē gheset in
den alre hoochsten choor. Wāt god en lo
uet alleen dē mēschē niet indē hemel na
veelheit der werckē mer ooc na grootheyt
sīnre liefte ende begheerten Daer om
dwalen veel mēschē die hē ontreckē vā-
dē heiligē sacramēte eñ seggen Ic soude
wel dicwil willen gaen ten hepligen sa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

tramente. mer ic en heb in mi gheē ghee
stelijc rijcdō der duechdē om mij sieldaer
tamelikē mede te vchierē om den grotē
coninc indē sacramēte te ontfangē. Die
ander seggē Jc en heb in mi niet dat wa
ter der tranē om te suuerē eñ te wasschē
dair mede mijn cōsciēcie vā allē onsuuer
heit Die derde seggē Jc en heb gheē vue
righe deuocie in mijn gebet. maer ic ben
cout flau eñ traech tot god Aldus willē si
vertoeuē tot dat si rijck syn vā doechden
tot dz si hebbē oueruloedichept vā tranē
eñ vierichept in haer deuocien Siecht oft
si hier door seker soudē zij god weerdich
indē heyligen sacramente te ontfangen
O mēsche en laet u dat nz dunckē. want
daer syn veel turkē eñ heydenē die veel
duechden hebben ghedaen ende hebbē
grote deuocie in haer sacrificie. nochtās
staen si in verdoemenissen haerder sielē.
Dat en ist niet alleē dat god soecket. mer

god begeert vã ons dat wi na ons cranc
vmogẽ mz warachtige biecht eñ berou-
we eñ met vasten opset niet meer willen
te sondigẽ ons daer toe sullẽ bereidẽ. Eñ
daer na ist dat god vleent so sullẽ wi ons
kerẽ tot deuocie eñ traenkẽs eñ connẽs
wi ooc niet vcrigẽ so sullent wyt beuelẽ
god eñ en latẽ nochtã daer õ niet te gaen
tottẽ heiligẽ sacramẽte bisonder ist dat
v hertkẽ dz seer begeert Dat dese mẽschẽ
seer dwalẽ sal ic v bewisen met drie redẽ
Ten eersten. Het waer een sot mensche
die arm waer vã goede die van een ryck
conine rycdom begeerde eñ quaẽ tot hẽ
gecleet met costelike clederẽ eñ verchiert
met gout eñ siluer. Mer het waer beter
dat hi quaẽ als een arm mẽsche eñ gaef
syn armoede te kennẽ eñ begheerde also
rycdom Also doen die arme lieden die sit
ten voor die kerke die thonen den riken
haer naecthept eñ haer ghebrec eñ daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

door werdē die ryke beweecht tot barm
hertigheit Also sullē wi ooc thoonē gode
ōs naecktheit vā duechdē hoe cranc dz wi
sijn in tēptatiē/hoe traech eñ flau in de-
uotiē/hoe onbehoet in woorden eñ hoe
gheneicht tot alle sondē. Dese ghebrekē
eñ dier ghelike godē tonēde sal die rijcke
coninc vā iherusalē onse armoede te hul
pe comē mz die scat sijnd godliker gratiē
eñ sal onser ontfermē Als hi gedaē heeft
dat vroukē vā chananeen die begeerde
in ootmoedicheit te etē mettē hondekēs
vā die cruymkēs die daer vallē van des
herē tafel Eñ wāt si haer seluē niet waer
dich en kende een grote gracie van gode
te ontfaen. so heeft haer god ghegeuē al
dat si beghheerde. eñ had si noch meer vā
gode begeert god soude haer noch meer
ghegeuē hebbē. Eñ dat is dat hi spreect
door dē propheet dauid. Die arme sullē
eten eñ si sullen werden versaet. ende die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

god soekē sullē god louē eñ haer hertkē
sal leuē met gode ind̄ eewicheyt. Hier in
moechdi merkē. ij. dingē. Ten eerstē dat
god is der armer mēscē spise ind̄ sielē Tē
and̄ mael dz si ooc sullē genoech eten tot
dat si v̄saet wordē Eñ wāt dat niet moge
lic en is te ghesciē so langhe als wi noch
sijn opter aerdē tot dat wi comē indē he-
mel dair wi sullē v̄saet wordē. dairō sullē
alle deuote mēscē daer toe hē kerē dicwil
te gaen tottē heilighē sacramēt. wāt als
gregori⁹ seyt. so ist eē groot onderscheyt
tusschē gheestelike spise eñ vleeschelijcke
spise Wāt vleeschelike spise of ghenoech
te mach een mēsche also veel nemē dats
hē verdriet Mer gheestelike spise of ghe
noechte en mach een mēsche so veel niet
nemē dats hē verdriet. wāt hoe hi meer
neēt hoe hi meer begeert Eñ dz spreect hi
door ecclesiastico eñ seit. die mi etē die sul-
lē noch hōger hebbē. daer ō die werdich

wil gaen tottē heyligē sacramēte die sal
doē dat in hē is eñ beuelē hē dā gode die
welc sal voldoen dat dē mēsche gebrekē
sal. Die ander menschē beclagen hē dat
si niet en hebbē dat waterkē der tranē ō
mede te wasschē haer cōsciēcie dus latē si
dat varē eñ beroeuē haer siel vā so grotē
vruchte Dese mēschē doē als dwasen die
niet en willē gaē tot die fontein ō water
dā met volle crukē Eñ waert niet wijsli-
ker gegaē totter fonteyn met ydelē vatē
eñ puttē wter fonteinē oueruloedelic al
so veel als hē vā node is Dese fontein is
xp̄s ihūs v̄borgē indē heiligē sacramēte
met sijn godliker gracien bereit allē mē
schen oueruloedelick te schencken als hi
sprac totten vroukē optē putte. Wie dat
drinct vā desen water dat ick hē gheuen
sal die en sal nz dorstē inder eewichz. mer
in hē sal springē een leuende fontein int
ewich leuē Eñ daer ō die niet en cā gecri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ghen of niet en heeft in sijn vaetken dat
water der traenkens die gae vrijc sond
vresen met vastē betrouwē tot die ouer-
uloedige leuende fontepn die allen men
schē open staet. te weten totten heyligen
sacramēt eñ putte daer wt oueruloedeli
ken also vele als hem vā node is. wāt is
dat die fontepn te diep is. so bint v vaet-
kē aen dat hout des cruces ouerdēckēde
sijn bitter passi eñ ghi sult v vaetkē ouer
uloedelic vuollē mettē water der traen-
kens Eñ daer om heeft hē god ghegeuē
indē heyligē sacramēt ō dat hi wel weet
dat de mēsche gebreckelic is eñ geneicht
tot alle cranchept Warē wi al volmaect
als die engelē sijn indē hemel so en had
god hē seluē niet dorē gheuen tot onser
crāchept indē sacramēte Daer om sal eē
mensche doē dat in hē is eñ beuele hē al-
so gods barmhertigheit. wāt also hebbē
ghedaē alle gods vriendē eñ si sijn also sa

lich ghewordē Die derde menschē becla-
gē hē seggende dat si niet vierich en sijn
ind lieften gods/eñ dat haer hertkē niet
altijt ontstekē en is ind lieftē gods eñ dz
si cout sijn daer ō en willē si niet gaen tot
tē heiligē sacramēte Dese doen ooc als
onwise menschē. als die gheen die grote
coude heeft eñ en wil bidē vier npet gaē
voor dat hi sweet Het waer beter dz hi bi
die vuer ghinc als hi coude heeft eñ ver-
warmde hē daer dan dat hi vandē vuer
bliuet eñ wort noch couder. Dit vuer is
die here ihs xps vborghē onder dē sacra
mēte als die prophect seit Onse god is eē
vier dat vblindet. welc vier is god gheco
mē opter aerdē in ons herte te ontstekē
door al de weldadē die hi ōs heeft gedaē.
Deuocie en is niet gelegē in veel vasten
in veel lesens of in veel biechtens. Mer
deuocie is ghelegē dat eē menschē si oot-
moedich vā herten/vuerich op gekeert

tot god ontstekē inder godlijcker liefden
barmhertich tot sijn euen kerstē mēsche
god altijt voor oghē hebbēde. wāt het is
god behaechliker dat eē mēsche na dz hi
gesondicht heeft hē ootmoedelikē te go-
de keert dan oft hi nopt ghesondicht en
hadt eñ niet ootmoedich en waer Aldus
sullē alle mēschē die cout sijn inder liefte
gods hē seluē bereidē om waerdich alte
met te gaē tottē heiligen sacramēte om
aldaer heel ontstekē te wordē ind liefden
gods. sond welcke liefte alle onse meeste
goede wercken/als paulus seit god niet
behaechlic en sijn Niet dat ic alle mēschē
wil raden so seer dicwil te gaē tottē hey-
ligen sacramente. Mer ic seg als augu-
stinus seit Alle dage ten heyligheh sacra
mente te gaen en prise ic niet noch ic en
onprijst niet. mer alle sondaghe ende op
hoochtiden so rade ict wel te ontfangen
Dit spreket sinte Augustijn als vanden

ghenen wiẽs cõsciẽcie men niet en weet
Daer op seit die glose Dat vãdẽ goeden
ist ghepresen dicwil ten heiligẽ sacramẽ
te te gaen als die staen in een inwendich
gheestelic leuen vliende die sonden ende
die oorsake der sondẽ nemende ooc haer
selfs waer tot allen tidẽ eñ becommerẽ
hem dicwil met dat lidẽ ons herẽ. Dese
menschẽ die aldus leuẽ ende nyet nader
sinlicheyt des vleisch ist seer te prisen dat
si dicwils gaen ten heyligẽ sacramente.
Eñ wãt niemãt en weet des anderẽ mẽ
schẽ consciẽcie oft si gods waerdich is te
ontfangẽ of niet Daer om raden die hei
lighe leeraers dat een yeghelic mensche
sal dair in doen na sijn gheloue. dat is na
sijn consciencie eñ liefte die hi heeft tottẽ
heiligen sacramẽte. Wãt na grootheyt
der lieftẽ tottẽ sacramẽte geuoelt de mẽ
sche deuocie eñ soeticheit in sijn siele. Eñ
meerd̃ eerẽ doet die mẽsche gode gaẽde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

deuotelikē wt liefte ten heiligē sacramē-
te dā hi dat laet wt ootmoedicheit. Wāt
gaende deuoteliken eē mēsche totten sa-
cramente so keert hi hē totter godlijker
liefte/staēde stille so keert hi hem tot oot-
moedicheit Eñ wāt onder alle doechden
te bouen gaet liefte. so ist beter wt liefte
tē sacramente te gaē. eñ liefte met liefte
gesocht dā stille gestaē Want die nz belet
en is vā sondē eñ hē daer toe wel mocht
bereidē/eñ en doet dat niet teghen vnma-
ninghe sijnre cōsciēscie Die berooft also
verre als in hē is die heilighe drieuuldic
heit vā haer eere. dē engelē vā haer glo-
rie. die heilige kercke vā haer scatte. den
rechtuerdigē menschē vā veel graciē. dē
sondigē mēschē vā veel ghenadē/eñ den
sielen indē vegenier vā vlosslinge der pi
nen Nochtan so ist goet altemet wt oot-
moedicheit dat hē eē mēsche vādē sacra-
mente ontrecke eñ daer niet en gae. wāt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

alſo behagelikē waſt onſen lieuē heer dz
Cēturio de edel ridder hē wt ootmoedic
heit onwaerdich kende in ſijn huis te ōt
fangē Al waſt dat zacheus die rycke mā
hē eerwaerdich eñ violikē ontfinc. Dat
en ſal nochtās niet dicwil geſchiē biſon-
der als hi hē ſeluē vindet onbeſmet van
allē dootſondē. wāt dz heilige ſacramēt
is een medicijn der ſielē. teghē ſelderhā-
de crācheit daer ſi is mede beuaen. ¶ Tē
eerſtē wāt eē mēſche is cleen eñ ōwillich
tot allē doechdē eñ niemāt en doet ſo ve
le doechdē hi en is ſchuldich meer te doē
Daer om heeft hem god clepn gemaect
indē hepligheu ſacramente. op dat npe
māt vā hem veruaert om ſijnre mogēt-
heit en ſoude ſijn. dz wi mogē merckē in
twee manierē. Indē eerſtē ſo ſchijnt dat
hi cleender is dā die mēſche. wāt hi ſinē
wille ouergheuet indē wille vādē mēſcē
alſo dat hi neder daelt wtē hemel inder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

aerden optē outaer. alst dē mēschē. te we
ten den priester bliuet. Eñ laet hē gebru
kē also veel vā sȳn viādē als vā sȳn vriē-
dē eñ en toont nv ghēē wederstoot noch
ongunste. Also schȳnet vā buten dat die
mēsche meerder si dā god wāt god is dē
mēsche gehoorsaem Jndē anderē mogē
wi noch merkē die cleenhept gods indē
sacramēte. wāt het gaet hē seluē wt also
dat die mēschē moghē doē met hem dat
si willen. hi laet hādelen eñ ontfanghen
also men wilt. op dz alle mēschē die cleen
eñ arm sȳn vā doechdē/door dē heyligē
sacramēte grote rȳcdom inder sielē sou
dē ontfaē. ¶ Ten anderē so is een mēsch
cranc eñ bereit tot allē sondē. Daer ō hi
uet xp̄s ih̄s hē seluē gegeuē indē heilig
sacramēte op dz eē mēsche daer door so
de verwinnē alle tēptatiē eñ gheneigē
heit tot sondē. ende daer door versoen
den hemelschē vader. Wāt die veelhey

nſer ſonden. teghen die crachte vandē
heilighē ſacramente en is mer een drop
el waters teghen die geheel zee. Alſo us
noghē wi door dē ſacramēte altijt ghe-
oech doē voor al onſe ſondē. Daer om
eit ſinte Ambroſius. hoe dicwil dat dat
heilige ſacrament ontfaen wert. ſo wer-
et altijt ontfaen in vergiffeniſſe der ſon
en. Daer om ſal ic altijt ghebruken. op
at altijt wordē vergheuē mijn ſonden
nde wāt ic altijt berept ben tot ſonden
aer om ſal ic altijt bi mi hebbē die mede
ijn mijnre zielē. want niet bat en mach
en mēſch hem verſoenē met gode. dan
oor den heyligē ſacramente. Daer om
ie daer niet en gaē die bewiſen daer in
at ſi gods gracie ende ghenade niet en
begheren. ende wanen indē hemel te co
men ſonder god. nochtās door den hey-
ighen ſacramente is den naeſten patz
comen inden hemel Hier om ſeyt dauid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

proeuet eñ smaect hoe soet dz is die here
¶ Ten derdē mael so is een mēsche met
sinen viandē ombeuaen. als metten bo
sen viāt. mettē lichaem. eñ metter werlt
Waer om dz een mēsche altijt leuet met
anxte eñ en is nēmermeer vri nochseker
Eñ op dateē mēsch in desen grotē ellen-
de eñ perikel niet en vrese eñ dz hem sijn
viāden niet en verwinnē of en wonden
totter doot. daer om heeft hē god ghege-
uen indē sacramēte als een ghetrouwe
ghesel die hē stadich bi wil bliuē sonder
afscheidē. tot dz hi heeft vwonnē alle sijn
vianden. Dat welke god heuet belouet
sijn discipulē inden lesten auontmael eñ
alle mēschē die hē ontfangē seggēde Ick
wil bi v sijn tot int einde des werelts De
se goede ghesel behoet eñ leert cleedet eñ
besorghet dē mensche al dat hē vā node
is. Eñ neemt dē menschē waer. in liden
in temptaciē. in tribulaciē. in armoede

des geests.eñ in alle die ghebreke die dē
mēsche mogē toe vallē. Daerom salmē
aēroepē eñ begerē die toecoēst vā desen
gheselle.wāt hi maect dē traghē vlytich
dat swaer is licht.dz suer is soet.die arm
sijn maect hi rijc.eñ die bedruct sijn ma-
ket hi blide Daerō seit sinte pauwels Ic
vermach alle dinc in hē die mi starct.dz is
indē heiligē sacramēte In sijn geselscap
so vindet eē mēsch veel soeter ghenoech
ten Ja conde die mēsche soekē hi vonde
al dat hi wilde Als ī tēptacie victorie.in
tribulacie ghenoechte.in siecte paciēcie
in veruollinge vroechde. Daerō seit da-
uid. Ic en sal mi niet ontsien wat mi die
mēschē doē.wāt die heer is met mi ¶ Tē
vierdē mael so vreest eē goet mēsch god
om sijn vloriē tijt die hi ouer gebrocht he
uet in sondē.sondē eenich oftluttel doech-
dē te doē. Hier in machmē merkē groot
iāmer der mēschē dat seer is te beclaghē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

eñ dat om twee saken. Indē eersten dat
die mensche also lāge als hi staet in doot
sondē. so staet hi in die maledictie gods.
eñ werden alle daghe meer dā hondert
dusent weruē van allen goedē mēschen
die haer seuē ghetijdē lesen vermaledijt
door dē propheet dauid indē souter daer
staet. O here vermaledijt moeten si alle
sijn. die sijn geboden niet en houden. In
den anderē so verliest die mensche die in
dootsondē staet also langhe alle sijn goe
de werken die hi doet eñ ghedaeu heeft
alle sijn leuen lanc eñ sterft hi in eenighe
dootsonden so ist al verloren. Och lieue
here hoe luttel mēschen denckē daer op
O mēsche ouerdenct doch dat Goet ver
loren niet verlorē. mer siel verlorē. al ver
loren. Eer verlorē veel verloren. mer siel
verlorē al verlorē. Eñ op dat die mēsche
in desen iāmer niet en bliue. eñ en valle
in gheē mistroosticheit so heuet de goed

tierē ihūs hē seluē gegeuē indē sacramē
te. op dat alle die ghene die te vorē warē
vermaledijt. door hē soudē wed̄ om wor
dē gebenedijt. Eñ die haer werkē warē
doot door dē heiligē sacramēt soudē we
der wordē leuēdich. Te weten die goede
werckē die eēs leuēdich geweest sijn die
alleē wordē wed̄ ō leuēdich Aldus bereit
de mēsche mittē heilighē sacramēte al si
nē v̄lorē tijt Eñ in dat ontfangē des hey
ligē sacraments so werct een mēsche so
grotē werc dat hi niet beters ghewerkē
en mach. Also verde als hi dat sacramēt
ontfaet so als behoorlijc is na ordinācie
der heyligher kercken. want daer door
so wort des mēschen iammer ghebetert
¶ Ten vijften mael so is eē mensche seer
arm vā doechdē. also dat hi van hem sel
uē niet goets en heeft noch en vermach
Daer om so heeft hem god ghegheuen
indē heilighē sacramēte tot eenē troost

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ende solaes als een coopmā met al sinen
scatterycdom sijnre gracien eñ ghena-
dē Also dat eē mēsche mach vā hē eyschē
al dz hi wil vuliкē/god wilt hē al gheuē
indē heiligē sacramēte. op dat die mēsce
also dair mede voldoe sijn armoede hi
af spreect salomō eñ seit Het is geworde
als eens coopmās schip dz sijn broot brē
ghet vā verre lādē. Dese coopmā is die
godheit Dat schip is die mēscheit die de
godheit gebrocht heuet vā verre landē.
als wtē hemel in die zee vā deser werelt.
Dat broot dat hi ī desen scepe heeft ouer
gebrocht. is dat heilige sacrament. Also
hi vā hem seluē sept Ic ben dat leuēdich
broot dat wten hemel neder is gecomē.
Dat broot is also vruchtbaer in hē seluē
dattet ghenoech is alle dē ghenē diet be-
gherē eñ daer liefte toe hebbē Daer om
seit hi indē euāge. Alle mijn goet is des
mēschē goet wāt al dz ic heb dat behoort

dē menſchē toe O god hoe milde eñ hoe
ōtfermhertich biſtu/dattu alle dīn goet
dattu alſo ryckelikē alleē beſitſte mettē
mēſchē verterē wilſte ſeggēde Alle mīn
goet der gracīē eñ der glorīē hoort di toe
ch lieue heer wat cleinder ghiftē ont-
fanct ghi vā mi wed ōme dattu indē hei
ligen ſacramēte mi geues. god ſcepper
der creaturē. voor eē creatuer Een onno
ſel menſch. voor eē ſondich mēſche. Een
edel ſalige ſiele. voor een onſalighe ſiele
Daerō ſpreke ic mettē prophect dauid.
O here wat ſal ic di wed gheuē voor alle
dat ghene dattu mi hebbes ghegeuē Ic
ſal nemē dē kelc der ſalichept. eñ ſal aen-
roepē die naē ons herē Alle menſchē die
daer arm ſyn vā doechdē ind ſielē ſullen
vrilikē eñ onuermaert gaē tottē heyligē
ſacramēte. als tot eenē rykē coopmā die
alle dīn begheertē ſal vervollē wt ſynre
miltheit ſonder gout of ſilver daer voor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

te gheuē ¶ Ten seste mael so is een men
sche alte verre vā sijn eynde des eewigē
salicheits daer hi toe geschapen is op de-
ser werelt. also dz hi vā hē seluē daer niet
comē en mach. Op dat die mēsche noch
tās nz mistroostich wesen en soude dair
te comē so heuet god hē seluē gegeuē in
eēre geesteliker spisen daer door dat die
mensche in god wordet gesalicht eñ ver
eenicht. Als hi selue spreect in den euāge-
li. Die mijn vleesch eet. ende mijn bloet
drinket. hi bliuet in mi eñ ic in hem. Eñ
het en si dat ghi eet dat vleesch des men
schen soen. ende drinket sijn bloet ghi en
sult gheen leuē in v hebben. te weten in
der sielen. hier opter aerdē. eñ namaels
inden hemel. Daer om spreect sinte Au-
gustijn in de persoon ons herē ihū cristi
Als ghi mi eet so en sal ic niet verwande
len in di. mer du sulste di verwandelē in
mi Om dese vereeninghe badt die soen

gods sinē hemelschē vader seggheēde O
vader behoutse in dinē naem die ghi mi
ghegeuē hebt. Dat si eē sijn met ons als
wi te samen een sijn. ic in di. eñ ghi in mi
Och goedertieren god hier in hebdi ge-
toont dyn onsprekelike barmhertigheit
wāt door dese spise wordē wi verenicht
in v. tot. v. eñ met v. Veel mēschen lopē
pelgrimagie in verden landē tot dynē
profijt. eñ met grotē arbeit. eñ dat hepli-
ghe sacramēt ontfangē si met clepnder
begheertē in groter flauheit Het is alte
seer te beclagē dat so veel mēschē so clein
deuocie hebbē totten heiligē sacramēte
also dat si lichtelikē oorsaec nemen daer
niet te gaen daer si nochtās hem seluen
wel toe hadden moghen berepden. mer
om dat hē verdriet te biechtē endewep-
nich te vastē so latent si voorbi gaē Dat
welc is een tepkē vā cleenre lieften die si
hebbē tot god Want als gregorius sept

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Die liefte gods in een menſche en is nē-
mermeer ledich. wāt dair ſi is daer wer
ket ſi grote dingē. ende daer ſi niet en is
daer ſtaet ſi inden mēſche ledich. O ofte
mer eē mēſche en waer inder werelt die
weerdich waer dat heilige ſacrament te
ontfangē hoe ſoudē die mēſchē lopē om
dien mēſche te ſien eñ te ſpreken. Nv ge-
uet hē die goede ihūs tot allē mēſchē ge
meen daer om ſijn veel mēſchē die daer
niet op en achtē. Eñ daer om werden ſi
als ſi ſteruē geuōdē inder ſielē naect eñ
bloot vā alle doechdē. eñ verdreuē vādē
eewich leuen Dat alleē ſullē ghebruken
alle die gheē die vā deſen brode etē wāt
die ſullē leuen inder eewicheit Amen

¶ Dat eerſte capittel. wat een menſche
van node is die waerdich wil ontfangē
dat heylich ſacrament.

Als ons doctorē beſcriuē ſo ſijn alle
mēſchē drie dingē principalikē vā

node/die vruchtbaerlikē wil ontfanghē
dat gebenedide lichaem ōs herē ihū xpi
¶ Dat eerste dz vā node is. is suuerhept
inder cōsciēciē Also dat hi staet sondē doot
sondē in warachtich berou biechte ende
in vastē opset niet meer willē doot sonde
te doen. eñ te volbrēgē die gebodē gods
eñ der heiliger kerken. wāt die heilighe
kerc verbiet alle dē ghenē die sijn inden
ban of in eenich doot sondē dat si niet en
sullē ontfaē dat sacramēt. tē si dat si eerst
sijn gebiecht eñ gheabsolueert. wāt an-
ders daer gaēde doen si eē doot sonde. al
so veer als si eenē biechtuadē cōnen crigē
Daer om sal hem eē mēsche daer toe be
reiden oft hi ter stōt nader biechte soude
steruen. ende dat is voor god ghenoech.
¶ Dat anderde is dat eē mēsche sal heb-
ben vierichheit inder deuociē Also dat die
mēsch hē dair toe sal bereidē also deuote
liken alst hē moghelikē is. kerēde vā hē

al dat ghene dat hẽ dier tijt mach treckẽ vã god eñ vã sijn deuocie Daer ō sal een mẽsche hebben eer hi te sacramẽte gaet na sijnre biechtẽ eẽ ghemeyn berouwe vã alle sijn dagelixe sonden. bisond daer hi gheuoelt daer hi ald gebreckelicste in is dagelicx Het si vã ydel woordẽ te sprekẽ. bouẽ noottruftricheit te drinckẽ. of te eten. oft gheẽ pacięcie in lidẽ te hebbẽ eñ dier gelike wãt de dagelixe sondẽ behin derẽ die deuocie in een mẽsche. Deuocie mach eẽ mensch vercrigẽ in twe manieren Als door die vrese gods ouerdenckẽ de die grootheit ende veelheit sijnre sonden ende die rechtuaerdicheit gods. Ten anderen door die liefte gods ouerdenkẽ de die passie ons herẽ eñ de weldadẽ die hi ons bewesen heuet. ¶ Dat derde dat vã node is om waerdelikẽ te ontfangẽ dat heilighe sacramente is reinicheit in den lichaem vã butẽ. also dat hi niet be-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

sinet en si in sondē indē lichaem door ge-
brec der naturen dat welcke oock mach
gheboren in doot sondē. te weten alst co-
met wt dieper vlepscheliker ghedachtē
tot onbehoorlike personē. Of alst comt
wt gulsicheit vā spise ofte drancke. ende
dan ist beter dat hi tottē sacramēte npet
en ga op die tyt om der eerwaerdichept
willē Het mach ooc geschien sonder son
de. Als wt crancheit der natuer. wt ver-
coutheit indē lichaem wt temptacie des
viants. of wt groter deuocien. Daer ick
niet meer af sprekē en wil ō der eerbaer-
heit wille. mer een peghelīken diet van
node is mach hē dā beradē inder biech-
ten met sinen biechtuader.

¶ Dat tweede capittel. Hoe eē mensche
gaet totten sacramēte in doot sonden in
drie manieren.

EEn mensche mach staē in doot like
sondē eñ nochtās ontfangē dat hei

lige sacramẽte in drie manieren. ¶ Ten
eerstẽ so mach eẽ mẽsche wesen in doot-
sondẽ dat hi niet en weet. of hi hopet aẽ
gode dattet hẽ vergheuẽ is. want het en
staet hẽ niet voor Hier op ãtwoordẽ doc-
toren eñ seggẽ Jst dat sake dat een men-
sche voor syn biecht heuet na syn vterste
vermogẽ syn cõsciẽcie ondersocht na lãt
heit vã tiden dat hi laet ghebiecht heeft
eñ verkiest dã eenẽ biechtnaẽ die hẽ kã
magẽ eñ helpẽ in dz gheẽ dat hi niet en
weet Die also gaet tottẽ sacramẽte met
berouwe vã sondẽ. die ontfaet inden sa-
cramẽte vergiffenisse vã allẽ sondẽ. ghe
biecht eñ vgetẽ Mer loopt hi roekelose
te biechtẽ als eẽ hõt ter soppẽ/sondẽ ouer
denckẽ syns sondich leuens so en salt hẽ
gheen offlach voor god doẽ dat hise ver
ghetẽ heeft. Wãt het schynt dat hi daer
niet op en acht eñ dz vsmaet. ¶ Ten twe
den so mach een mensch twifelẽ in doot

sondē ouermits een dwalēde conscīēcie.
also dat hi cōscīēcie maect daer gheen te
makē en is dair groot perikel in gelegē
is. wāt de dwalēde cōscīēcie ūbint eē mē
sche te verkiesen eenē goedē gheleerden
biechtuader die daer verstāt af heeft. eñ
also sal hi vā hē doen die dwalēde cōscīē-
cie eñ gaē dā ten heiligē sacramētes Mer
also lāge als die dwalēde cōscīēcie duert
int meeste deel. so en sal die mēsche totte
Sacramēte niet gaē Mer twifelt de mē
sche sekerlikē of die sonde doetlikē is oft
niet. so sal hi eerst biechtē eer dz hi tē Sa
cramēte gaet of anders soude hi eē doot
sonde doen. settēde hem in perikele van
doetsondē ¶ Ten derdē so mach een mē
sche noch wesen ī doetsondē dz hi sekerli
ken weet dair hi niet af ghebiecht en he
uet ende mochtet nochtās wel gebiecht
hebbē. Of hi doet een doetsonde dat hi
nz en weet dattet doetsonde is nochtās

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

is hȳt sculdich te weten Also gaende ten sacramēte is dootlike sonde eñ die ōwetēheit en onsculdicht niet voor god wāt hi mocht gaē daerment hem lerē soude

¶ Dat.iij ca. oft eē mēsche mach qualikē gaen ten sacramēte oft verdoēt worden om eenige dootsondē die hi vergetē heuet ende niet enweet.

¶ Aer op ātwoort sinte Bonauētura Dat also verde als eē mēsche ouer hem heuet vȳf punctēso en sal hem god niet rekenē vergetē dootsondē al waer der ooc seer veel. ¶ Ten eersten so sal een mensche hē wel beradē eñ bedenckē eer hi voor de biechtuader gaet. examinerē de sȳn conscīēcie in de.x. gebod en eñ die seuē dootsondē. eñ voort in sȳn hāteringhe eñ officie. ¶ Ten anderē so sal hi gode naerstelic biddē dat hi doch mach kēnisse vercrighen vā sȳne onweten ende verghetē sondē die hi bereyt is te biech-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

tē eñ penitētie daer voor te doē na rade
sijns biechtuaders Tē derdē so sal hi gaer
ne te sermoon gaē om daer te horē eñ te
leerē wat doetsonde is of gheē Ten vier
den so sal hi hē beraden met eenē goedē
gheleerdē biechtuader eñ vraghen dair
hi mach twifelen. oft die sonde is doetlic
of dagelijcx wāt veel menschē en makē
vā veel sondē gheen sondē wanende al-
so te verscalkē dat nochtās voort aēsciin
gods grote sonde gherekent sal sijn. Ten
vijften so sal eē mēsche hem wachtē dair
hi can ende mach voor doetsondē. want
die also sondighē int hondert ende npet
en achten of si der. x. doen oft. xx. dien en
ist gheen wonder al verghetē si der veel
dat god nochtans al oordelē sal ten ionc
sten daghen.

¶ Dat. iiij. ca. waer aen eē mēsche mach
hopē dz hi waerdich ōtfaet dz heilige sa-
cramēt eñ dat hi staet in staet vā graciē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ons beſcriuet ſinte thomas dat nie
mant alſo lange als hi leuet opter
aerdē ſekerlikē en mach wetē of hi ſtaet
in ſtaet vā gracie eñ of hi ōtfanget weer
delikē dz heilige Sacramēt of niet ten ſi
dat hē god dat opēbaer Wāt ſinte Pau
wels ſpreect vā hē ſelue Ic en kēne mi ſel
uen nz ſculdich in enigē dootſondē daer
om en bē ic nochtās voor god niet ghe-
rechtueerdicht die alle herten bekennet
Nochtās na dat eē mēſche ſijn cōſciēcie
voor ſijn biechtuader nerſtelikē vclaert
heeft vā allen dootſondē. ſo ſijnder noch
tans vier tekenē daer bi eē mēſch mach
wetē eñ vaſtelic hopē dz hi wel gebiech-
tet is eñ dat hi ſtaet in ſtate vā gracie. eñ
alſo waerdich gaet totten Sacramente
Dat eerſte es Iſt ſaecke dat eē mēſche
na ſijnre biechtē gaerne hoort dz woort
gods eñ vā god ſpreken wāt onſe lieue
here ſeit Die vā god is die hoort gaerne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

van god ſprekē. ¶ Dat tweede is dat al-
ſo lange als eē mēſchē hē ſelue ghenoelt
bereit goet te doē eñ god te dienen dats
eē teekē dz die mēſchē is in̄ lieften gods
Want daer die liefte gods is daer werct
ſi altijt wat goets eñ en can ſijs niet doē
mettē werkē ſo doet ſijt metter begeertē
Eñ als gregorius ſeit Dat eē tepkē der
lieftē is eē bewijs der werckē ¶ Dat der
de is dat eē mēſchē moet hebbē een vaſt
opſet voort aē niet meer doetlikē te ſon-
dighē want alſo langhe als een mēſchē
ſtaet in eē quadē wille doetſonde te doē
alſo lāge ſtaet hi in eē ſtaet der v̄doeme-
niſſe. ¶ Dat vierde is dz die menſche vā
voorledē ſondē moet hebben groot leet-
weſen eñ berouwe. Daerō en ſal hē een
mēſchē nietv̄heffen noch genoechte ma
kē of v̄trechē ſijn ſondē in ſondē. wāt be
hagē eñ genoechte in doetſondē mach
noch werdē eē nieuwe doetſonde. eñ is

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

groot perikel der sielē Jn dese vier punc
ten als Gregorius seit is ghelegen vol-
maecte penitencie.

¶ Dat.v.ca. Of eē mēsche sculdich is in
eenige sake meer dā eēs iaers te biechtē

Allen kerstē menschē die tot haer ia
ren ghecomē sijn grote noot saken
wt geslotē wert gebodē indē ghees telyc-
kē rechtē te minstē eens iaers te biechtē
ende te sacramente gaen of die dat nyet
en doet salmē indē ban doē in sijn leuen
eñ na sijn doot sal hi vandē kerchof wor
den begrauē mettē beesten opter stratē
Nochtās na gheuoelē vā allen doctoren
so is eē mēsche sculdich op die pein vā eē
doot sonde in vier sakē ter stōt te biechtē
eñ niet te vwachtē tot paesschen. ¶ Ten
eersten also dicwil als een mensche gaet
oft is in perikel van sinen liue Als vrou-
wen voor harē arbeit. oft die willen rep-
sen ouer zee. of die gaē te stride om vech-

ten. ofte die in eenich maniere pet te hã-
den trecket daer die menschē veel in ster
uen of in sorghen sijn van steruen als in
pestilēcie ¶ Ten tweedē die alsulcke son-
den heuet dathem gemeē biechtuaders
niet absoluerē en moghen eñ die ghene
die hē absoluerē moghē die coēt daer hi
is oft hi mach lichtelic bi hem comē. als
in aflaten oft in andere manierē so is hi
sculdich dan te biechtē ¶ Ten derdē wā
neer dat die cōsciencie is seer ongerusti-
get eñ si tuget vastelic die doetsondē ter
stont te biechtē wāt die consciencie geeft
ghetugenis hoe eē mēsche binnē gestelt
is ¶ Ten vierdē so wāneer een mensche
wil ontfanghen dat heylige sacrament
ofte eenich vandē seuen sacramentē In
dese vier sakē is eē mēsche schuldich sijn
doetsondē meer dan eēs iaers te biecht-
ten Nochtās behaluē dese pnnten so sul
len alle goede kerstē mēschē te minsten

vierweruē tsiaers biechtē al en zy̅ si ooc
niet bereit so dicwil te sacramēte te gaē
Wāt een vat datmē alle dē dach besicht
eñ datmē mer eens iaers en reinicht dz
wort seer vuyl ende besmet also seer dat
ment ten laetsten niet en can schoon ge-
maken so ist ooc metter consciencien.

¶ Dat. vi. ca. Hoe eñ waer in dat eē mē-
sche hē ondersoeckē sal die waerdich tē
heyligen sacramente wil gaen.

EEn mēsche die wil tē heiligē sacra-
mēte waerdich gaē die sal sijn con-
sciēcie seer nerstich ondsoekē. recht of hi
rekeninge soude geuē voor eenē grootē
here vā veel sculdē Eñ op dat alle simpe
le mēschē die qualikē biechtē connē sou-
den moghē wetē enich manier om wel
te biechtē. so sal ic bescriuē eē ghemeyn
corte maniere daer alle ghemeyn sondē
sijn in beslotē achterlatēde dat gene dat
niet behoorlikē en is te bescriuē. op dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

sommige niet en lerē dat si niet en wetē.
Ēn hier af mach eē mēsche hem biechtē
doende daer af of daer toe nae sīnē staet
of hātieringe is na sīn cōsciēcie hē tuicht
Wāt ten waer gheē profyt of moghelyc
alle mēsche sondē te beschriuē. Daerō sal
men verkiesen eenē goedē biechtuader
eñ bliuē daer bi eñ en lopē nz vādē eenē
tot dē anderē so mach hi uwē staet eñ v
leuē wetē op dz hi v also te bat mach hel-
pē int ghene dat ghi vergeet oft niet en
weet. Ēn ghi sult ooc bi tyts te biechten
gaē so en wert ghi oock niet vhaest of so
en leggē die ludē so na bi v niet als ghy
opt leste biecht Al biechte ghi eenē dach
te vorē. eñ coemt v tusschē beydē eenige
dagelixe sonde te vorē daer om en dorft
ghi niet weder te biechtē gaen merct aet
voor v herte met berouwe eñ segget. O
lieue here ontfermt mi armsondige mē
sche eñ wacht v dien dach so ghi best mo

ghet van verstoren of ydel woorden eñ
vā hanteringe des vleesch eenē dach na
den sacramēte om die eerwaerdicheyt
des sacraments eñ eenen dach voor.
¶ Dat.vij.ca. Hoemen sal biechten.ten
eersten van die.xij.articulen des heiligē
kerstens gheloofs.
Als ghi eerst te biechtē coemt so valt
let op beide v knien eñ slaet eē cru-
ce voor v eñ segt. In nōmē naē des vaders eñ
des soens eñ des heiligē geests amē Dā
segt Cōfiteor is dz ghyt cōt tot Ideo pre-
cor toe. en condijs niet so segt benedicite
eñ segt Here ic gene mi sculdich voor go
de eñ voor v vā alle de sondē die ic gedaē
hebbe vander eerster vren dat ick sonde
doen mochte tot deser vren toe Ten eer-
sten dat ic gesondicht heb tegē die.xij.ar
ticulen des heyligen kersten gheloues
Dat ic mietter herten metten monde en
de metten wercken niet so vaste gelooft

en hebbe als ic sculdich ben. Ic heb alte-
met getwifelt aendē sacramēte of andś
daer ghi v sculdich in kent Hebdi ooc ge
meenscap gehadt mit iodē. heidenē. ket
ters. of weet ghi eenich dat suldi seggen
¶ Dat. viij. ca. Van twalef doechdē des
hepligen gheests. Daer suldi v aldus
in biechten.

Ic ghene mi sculdich dat ic vsume-
lic geweest heb in die. xij. vuchten
des hepligē geests. Dat ic niet ghehadt
en hebbe liefte noch blischap indē dienst
gods noch vrede met mijnē euen kerstē
menschē. noch paciencie in teghenspoet
noch lancmoedichz in god te dienē noch
heilicheit in mijn leuen/noch sachtmoe-
dicheit int verkeeren metten menschen
noch seecheit in mijne manieren. in mij
ne cleederen ende werckē. noch ooc goe-
dertierenheit mettē ghenen daer ick da
ghelijcken mede omme gaen. noch oot-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

moedicheit in mijn gedachtē eñ werckē
noch warachticheyt in mijn woorden.
noch reinicheyt in mijn begheerten.
¶ Dat.ix.ca. Dā.xi.hooftsonden dienē
heet Crimen capitael.

IC gheue mi sculdich ist dz ic gesondicht heb in eenich vādē hooftsondē weet ghi wel dair ghi inne besmet sijt dat moechdi seggē Als sondighē teghē tgeloue des heiligē drieuuldicheit Sondigē tegē natuerē Sondigē in mālacht Sondigē int misdoē teghē die rechtuerdige maiesteit vā eenighen here oft prelate Sondigē i kerkē te berouē bi crachtige opbrekinge Sōdigē yemāt vleesceliken te bekennē vā sijn geslachte. Sondighen in ouerspel indē huwelikē staet. Sondigē in cōspiracie of oploop te maken bi crachte ond die gheneente. Sondighē in valsche getuge te gheuē wetēs Sondighē in symonie. Sondighen in

in woecker te hanteren.

¶ Dat.x.capi. Van die thien gheboden die alle menschē sculdich sijn te weten.

NOch geef ic mi sculdich in die tien gebodē ons herē Jhū xpi. ¶ Vādē eerstē ghebode Dat ic niet bemint noch lief gehat en heb mijn heer eñ mijn god bouē alle dinc Jc en heb hē nz aenghebeden so ic soude Noch ic en hebbe so vast gheloue eñ hope in hē niet gehadt als ic sculdich ben Mer ic hebbe altemet gelouet die mittē swarten constē omme gaē oft die segenē ofte waersegghersen. ofte ketters die sprakē tegē die heilighe scriftuer of tegē die heilige kerke ¶ Vanden tweedē ghebode Dat ic die naem gods pdel in minē mont genomē hebbe sonder noot Om een cleē sake hebbe ic altemet gesworē/eñ dicwil dz ic wel wiste dat soe niet en was daer ic ooc altemet mede bedrogē heb mijn euen kerstē mēsche. Jc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

heb ooc ander menschē verwect tswerē
tot vloekē ō dat icse met eenē woorde nz
gelouē en wilde Jc heb ooc gesworē niet
alleen bi god eñ bi sÿn gebenedide ledē
eñ passie mer ooc mede bi sinen heyligē
als bider moedē gods. sint iā. eñ in ande-
re manierē. ¶ Vāden. iij. ghebode. Dat
ic dē sondach eñ dē heiligē dach niet hey
lich gemaect en heb met warachtich be
rou vā allē doot sondē met minē gebede
met misse eñ sermoō te horē eñ aelmisse
te geuē Mer op de tÿt heb ic gesocht mÿ
profÿt manēde mÿn sculdenaers copen
de eñ vcopēde dz nz seer vā node en was
Jc heb mÿn huisghesin des heiligē da
ges latē werckē bouē noot dz si ooc haer
misse dair mede vsuimt hebbē ic heb mi
ooc dien dach becōmert meer dan op an
derē tiden met genoechte nader werelt
in eten in drinckē eñ in vleeschelike hāte
ringhe ¶ Vanden vierden gebode Dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ic mÿn vad eñ moed niet gheeert en heb
noch gehoorsaē gheweest noch te hulpē
ghecomē in haer siecte eñ in haer noot.
Mer ic hebse dicwils vstoort eñ in mine
herte qualikē of doot gewenst Ic en heb
ooc na haer doot nz getrouwelikē voor
haer siel gebedē eñ laten bidden. Mÿn
gheestelike prelatē eñ vaders ende onse
moeder die heilige kercke en heb ic niet
onderdanich eñ reuerēcie bewesen so ic
sculdich ben Mÿn offerhāde eñ rechten
der heiliger kerken eñ ttenden en heb ic
niet te volle betaelt. Ic heb ghesproken
ende geselscap gehadt mettē ghenē die
inden ban warē als met lombaerts ket
ters of ander ongelouige mēschē. ¶ Bā
den vyften ghebode Dat ick mÿnē euen
kerstē menschē mettē wille eñ begheer-
ten al en heb ict metten werken niet ge-
daen doot ghelagē hebbe of te onrech-
te doen vanghen. ende schade ghedaen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

in sijn lijf of in sijn goet. Ic hebbe yemãt
gequetst totten bloede toe oft ontcledet.
Eñ mijn kinderkẽs heb ic verluimt eñ
qualikẽ bewaert also dat si gestoruẽ sijn
gedoopt oft ongedoopt; ¶ Dãden. vi. ge
bode. Dat ic onsuuer werkẽ heb gedaẽ
met ongebondẽ personen Ofte in ouer-
spel met gebõden personẽ. Of maechdẽ
vã haer eer gelet Oft met gehoude per-
sonen Oft met v maechscap ofte geuaer
Oft teghẽ natuer Oft met v seluẽ Ofte
met uwen geesteliken vader. Oft hebdi
yemãt heimelikẽ trouwe ghegeuẽ son-
der ghetugẽ offond gebodẽ der heiliger
kerkẽ eñ also malcãder bekẽt eer ghi ge
trouwet waert voor die heilighe kercke
¶ Dãdẽ. vij. gebode. Dat ic ander luden
goet te onrecht vã ghewide plaetsen oft
ongewide plaetsen heb genomẽ oor mz
ghewelt Eñ heb ghedragẽ oft ghestaen
na officiẽ daer ick dẽ armẽ heb in vduct

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

eñ meer ghenomē dan mi vā recht toe-
behoorde of daer ict niet afnemē en sou-
de Ic heb ghewoekert heymelic oft opē
baer. of vercoft mijn goet dierder te bor-
ghe dan om ghereet ghelt Ic heb ōtfan-
ghē goet vā geestelickē personē vā diēst
boden/kinderē. of vandē ghenē die niet
gheuen en moghen sonder oerlof Ic en
heb niet getrouwelikē geweest in mijn
arbeit Ic heb mijn goet beter eñ hoger
ghepresen dant was leggende dat beste
bouē eñ dz quaetste onder. Ic heb ooc ye-
mant bedrogē met valschen gelde Ooc
onrechtuerdich goet of dat ic gheuondē
heb en heb ic niet wed̄ gekeert Gheeste
lijc goet of mijn eyghen goet heb ic qua
liken eñ onnuttelikē ouergebrocht. Eñ
dat testamēte vā mijn ouders gemaect
en heb ic na mijn v̄mogē of macht niet
v̄uolt als ic soude/of also gheringe nyet
als ick mochte ¶ Vanden. viij. ghebode

133

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat ic tegē mÿn euen kerſten mēſce wt
quaetheit heb ghegeuē hepmelic of opē
baer valſche getupchniſſe valſce brieuē
gheſcreuē eñ teghē hem valſche getugē
ghelept of om gecocht met giftē oft mit
drepghē of ic hebber gelt ofte ghiften of
ghenomē om valſche ghetuge te gheuē
eñ ic heb die waerheit die ic wiſte tot pro
fÿte van mÿnē euen kerſten niet willen
ſeggē alſt mi gheuraechtis geweeſt. Ic
heb ooc ander lieden goedē naē eñ faem
genomē ſprekēde achterclap vā hē ach-
ter rugge. eñ heb hē begect beſpot eñ be
ſcaemt ¶ Vādē. ix. ghebode die ic gewil-
lichliken eñ met vollē cōſente hebbe be-
geert eñ daer na gegaē om met ongeor-
loofde perſonē te ſondigē in onſuuerhz
eñ heb in onrepne gedachtē genoechte
gehadt Ic heb mi ooc gechiert eñ toe ge
maect in houerdien om ander menſchē
te behaghē ende te trecke tot mÿnre be-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

gheertē in sondē. eñ heb gaern ghegaē
tot sulcke plaetsen daer ic onghelike per
sonē mochte sien eñ tot quad begheertē
ghesien mocht werdē daer ic dicwil qua
de dromē eñ gebrec inder naturē af ge-
hadt heb ¶ Dādē. x. ghebodē Dat ic and
lieden goet metter hertē teghē recht be-
gheert hebbe al soudens si ooc ghebrec
hebbē. eñ ghestaē daer na om haer goet
te crighē met bedroch eñ met valscheyt
hebbe ic mi beholpē om dat te vercrigē
Ic heb ooc ghecocht dat ic niet copen en
mach sonder sondē als dat goet vandē
lombaert of dat ic wel wiste dat ghesto-
len oft dat gerooft was. Of ic hebbe ooc
heymelijken ghestaē ende begheert ye-
mant te vermahē om dat ic sinen dienst
of officie eñ neringhe soude besittē Dan
segget Dan alle dese sondē ende van alle
sonden dien ick hebbe ghedaen teghen
die ghebodē gods geue ic mi hertelickē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

sculdich eñ begheer daer voor penitẽcie
Dat.xi.capittel. Vanden.ix. vreemde
sondẽ hoemẽ dair af te rechte biechtẽ sal
Ic geef mi ooc sculdich in die neghẽ
vreẽde sondẽ of ic dair god in mach
vtoernt hebbẽ. Tẽ eerstẽ dat ic ander lu-
den heb bevolẽ sonde te doen. Als die va
der beueelt sijn kinderẽ. die meester sinẽ
knecht. die vrou haer ioncwijf dat gheẽ
dat sonde is teghẽ god eñ lieft/of profijt
vãdẽ euen kerstẽ mẽsche eñ dat en is nie
mãt sculdich te doen Ten.ij. dat ic een an
derẽ heb gegeuẽ quadẽ raet daer sonde
of scade af ghecomẽ is. daer door ooc an
dere mẽschẽ bedoruẽ eñ verdruct sijn ge
weest Ten derdẽ dat ic cõsent heb ghege
uẽ in mijn officie in quaet te latẽ geschiẽ
om gelt int geẽ dat sonde is al en heb ict
niet gheheten ic hebt nochtans met con
sente toe ghelwegẽ. Ooc vã quaet dz in
mijn huis geschiet is van mijn kinderẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

eñ vã mijn boden of and̃ menschen. had
icker toe gheseit het hadde ghebetert ge
weest. Ten vierdẽ dat ic ander liedẽ heb
gepresen in haer quaet eñ om sondẽ ge-
lacht die si v̇trockẽ daer ic mi in deelach-
tich heb ghemaect haerder sonden Ten
vijftẽ dat ic heb geherbercht eñ bescher-
met quade misdadige menschen. als die
uen/rouers/moordenaers/eñ ongelike
personẽ leuende in sondẽ. Ten sesten dat
ic mede ghedeylt hebbe in dat gheẽ dat
ghestolẽ eñ gerooft of in sondẽ v̇creghẽ
is Ten seuensten dat ic heb geswegẽ eñ
niet berispt en heb dat ic vã gods wegẽ
vã mijnd̃officie was sculdich te doẽ mer
heb dat gelatẽ wt vresen/wt lieftẽ of om
mijn vrede te behoudẽ Ten achstẽ. dat ic
niet gekeert en heb mijn ond̃satẽ eñ die
naers als si den armẽ scade of hind̃ heb-
ben gedaẽ met harẽ beestẽ hondẽ of vo-
ghelen in haer coeren oft houen of wijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

gaert Ooc dat si dē armē hebbē geslagē
gequetst eñ beget eñ bespot dat si vloec
ten eñ swoerē quadē eet. Ten negēsten
Dat ic niet geopēbaert en hebbe quaet-
heit van eenē anderē den ghenē diet be-
terē moghē eñ sculdich sijn te corrigerē.
Ooc dat ic weet eenich goet ūborgē bi ie
mant dat gestolē is. dat ic dat niet te ken
nē ghegeuē en heb diet toebehoort Ooc
dat ic gesien heb perikel aen penās siel
lichaem eñ goet. dz ic hē daer niet af ghe
waerschout en heb na mijn vermoghē.
¶ Dat. xij. ca. Hoemē cortelic sal biechtē
van die acht salicheden der sielen.

Ic geue mi noch sculdich in die ach
te salichedē mijnre sielen Ten eer-
sten dat ic niet arm vā gheest gheweest
en hebbe Ten anderen dat ic gheen goe
dertierēheit gehadt en hebbe in mijn li-
den eñ siectē. Ten derdē dat mi niet ghe-
dorst en heest na de doecht der rechtuer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

dicheit Ten vierden dat ic niet barmher
tich geweest en ben ouer den armē Ten
vijftē dat ic niet reinich vā hertē en ben
gheweest vā allē creaturē Ten sestē dat
ic niet vreedsaē geweest en ben met allē
mēschē Ten seuenstē dat ic niet gedooch
saemheit en heb gehadt om te lidē voor
de rechtuaerdicheit Tē achstē dat ic niet
gheweent en heb voor mijn sonden.

¶ Dat. xiij. ca. Dāden seuē gauēdes hey
ligen geests hoemē daer af biechten sal.

Ic geue mi oocsculdich dat ic in mi
niet en heb de seuen gauē des heili
gen geests Ten eerstē in mi en is gheen
wijsheit om te verstaē dat god aengaet.
Tē āderē in mi en is geē vstāt tottē vier
vterste te ouerdencken. Als die doot die
pijn der hellen dē dach des oordels ende
die vroechde des eewigē leuēs Ten der-
den in mi en is gheenen wisen raet om
te vlien dat quaet eñ te vkiesen dat goet

Ten vierden in mi en is gheen sciēcie of
conste ō mi seluē eñ myn werckē wel te
bekēnē Tē vyftē. in mi en is gheen sterc
heit om wed̄ te staē quade ghedachtē eñ
tēptacie Ten. vi. in mi en is niet goed̄tie-
rēheit tot medelidē vter herten tottē ar-
mē Tē seuēstē. in mi en is niet die vreese
gods ō quaet te vliē eñ goet te v̄kiesen.
¶ Dat. xiiij. ca. Hoemē biechtē sal vādē
seuen sacramentē der heiliger kercken.
IC gheue mi noch sculdich dat ic die
seuē sacramētē der heiliger kerckē
niet gheeert en heb als ic sculdich bē. Tē
eerstē al ist sake dat ic gedoopt ben. noch
tan en heb ic dē bosen viant eñ sijn pom
perie als ic indē doopsel beloeft heb niet
versaect Ten tweden. al ben ic gheformt
gheweest. nochtā dat aēgaet dat kerstē
geloue eñ die waerheit heb ic latē seggē
wt vresen. Ten derdē dē huwelijkē staet
en heb ic niet geeert noch gehoudē Ten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

vierden so en heb ic dē priesterlickē staet noch die oerdē vanō heiliger kerkē niet gheeert om gods wille. Tē vyftē. die penitēcie mi geset voor mijn sondē i vastē. in lesen/in aelmissen te geuē. oft anders te doen en heb ic niet gedaē. Ten sesten. mijn biecht en heb ic altijt mit sulken berou vā sondē eñ so volcomelic nz gesproken als ic sculdich was te doen. Tē seuēsten. dat heilige waerdige sacramēt des outaers en heb ic nz so eerwaerdelic ōtfangē eñ aengesien als dat behoorlic is.

¶ Dat. xv. ca. Hoemē biechtē sal van die seuen dootsonden eñ datter toehoort.

Ic geue mi noch hertelikē sculdich dat ic gesondicht heb tegē mijn here eñ mijn god in enich vādē dootsondē Ten eerstē in houerdichept: in woorden in gedachtē eñ mettē werckē. Dat ic mi seluē heb vheuē eñ heb willen wesen vā anderē mēschē gesien eñ gehoort Ic heb

ooc põpoes eñ vmetẽ gheweest in mijn
woordẽ eñ werckẽ. eñ pdel glorie heb ic
gehadt metter hertẽ Vã mij rijchz mijn
edelheit eñ scoonhept heb ic mi vmeten
eñ and mẽschẽ vsmaet dies nz en haddẽ
Die ordinãcie vãder heiliger kerkẽ heb
ic niet geacht sprekẽde mettẽ ghenẽ die
indẽ bã warẽ. Die benedẽ mi warẽ heb
ic versmaet Die bouẽ mi warẽ heb ic ge
haet. Eñ die gelijc mi warẽ heb ic benijt
Mijn eygẽ wille wildic altijt gedaẽ heb
bẽ eñ heb altijt willẽ rechr hebbẽ õtscul-
dighẽde mi seluẽ. eñ beschuldigẽde eenen
anderẽ Ick en heb ooc god niet dancbaer
gheweest of dẽ menschẽ van allen goet
dat mi gheschiet is vã hẽ. Ten tweeden
gheue ic mi schuldich in ghierichept wãt
onmanierliken eñ bouẽ minẽ staet heb
ic begeert rijcdom eñ eer oft beneficien.
Ander lieden goet heb ic bi mi gehoudẽ
eñ hebber mijn wille mede ghedaẽ. Mi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ſelven heb ic ontrockē. eñ mÿn euē ker-
ſtē menſche aelmiſſe te deplē wt ghieric
hept dat nochtās van node was Ic heb
ghespeelt menigerhāde spel. eñ gehoob
belt met taerlingē des ſondaechs ende
des heiligē dages wt gierichept Ic heb
ooc om gelts willen om eer eñ om bene
ficien te crighē ghelogen eñ valſche brie
uen ghescreuē. bedroghē ghewoeckert.
gherooft. ghestolē. ghekeuen ghesworē
gheuochten eñ valſche vonnis gheghe
uen. Ten derden ſo bekenne ic mi noch
ſculdich in onſuuerheit. inder gedachte
indē woorden ende in wercken. mit mÿ
ſelven oft met ongheoorloſde perſonen
in hantieringē. in omhelſen ofte cuſſen
oneerlÿcken Oft in mÿnen huwelÿckē
ſtaet hebbe ic oneerliken onbehoorlikē
ende onnatuerliken geleeft. Al hebbe ic
mettē werckē niet ghedaen ouerſpel of
onſuuerheit ic hebbet nochtans metter

hertē consenteert ¶ Nota hier sculdi v bi
raden cortelick eñ eerbaerlic met uwer
biechtuad. wāt in huwelike staet mach
mā eñ wijf te samē in vijf manierē doo
like sonde doē. dat niet te beschriuen en is
om der eerbaerheit wille Ten vierdē so
geef ic mi sculdich in nidicheyt dat ic wt
nidicheyt die eer vā mijn euē kerstē mē
sche eñ sijn goedē naem eñ sijn weluarē
heb benijt eñ behindt of mijn beste daer
toe gedaē mz logenē ouer hē te verlierē
Ic heb ooc wt nidichz mi bedroeft in sijn
welkarē eñ vblijt in sijn qualic varē. eñ
hē gehinderт eñ bedruct dair ic conde eñ
mochte. Ic heb ooc achterclap achter si-
nen rugge gesproken. eñ die mi daer af
gesproken hebbē heb ic gaern ghehoort
eñ hebbe hē onrede gemaect dair pais
eñ vrede was Ten vijften bekēne ick mi
noch sculdich in gulsicheit dz ic die vaste
dagen eñ gebodē vand heiliger kerken

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

niet gheuaſt en heb. Ic heb ooc ghegete
voor dē tijt eñ vre vanō maeltijt eñ alte-
met ſonō appetijt meer tot ghenoechte
des vleeſch dā tot noottruftichz der natu
rē Spiſe eñ dranc heb ic ghenomē gulſe
likē eñ oueruloedelikē dat ic daer af qua
lic gheuarē heb eñ mijn reden eñ vſtant
vloren Alte coſtelike ſpiſe heb ic laten be
repdē eñ daer heb ic ſeer mijn genoecht
in gheſet Ende heb altemet ooc ſpiſe ge
geten die niet behoorlikē en was op diē
dach te gebrukē wt dz gebodt vanō hey
liger kerckē. ¶ Ten ſeſten ſo heb ic noch
geſondicht in grāſcap. dat ic dicwil ver-
ſtoort heb geweeſt op mijn man of hupſ
vrou/op mijn kinderē/op mijn hupſge-
ſin eñ op mijn euē kerſtē mēſche. Ic heb
mi wt gramſcap willē wrekē of wraeck
begeert. eñ dat mi miſdaē was heb ic in
mijn herte gedragē wt grāſcap eñ hebt
niet willē vgeuē. eñ ic heb hē latē toe te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

sprekē eñ dē wech gescouwet Ic heb ooc
wt grāscap geuloect ghesworē eñ mynē
euē mensche gehindert in syn persoon.
oft in syn goet Ic en heb ooc gheen redē
willē verstaē mer heb willēs eñ wetens
teghē die waerheit geroepē eñ gestredē
tweedracht eñ onurede heb ic gemaect
eñ heb te onrecht meer mettē eenē ghe-
weest dan metten anderen. ¶ Ten seuen
sten gheue ic mi noch schuldich in traec
heit dz ic veel goets versuymt heb daer
ic toe v̊bondē eñ vā myn consciencie toe
vermaēt was. Ic heb traech geweest in
den godlikē dienst te biechtē eñ tot peni
tencie. Myn penitēcie gheset voor myn
sondē eñ gelooftē dien ic ghelooft hebbe
en hebbe ic niet volbracht oft hebbe tra-
ghelyken volbracht ende met verstroy-
der herten heb ic ghelesen myn peniten
cie. Ooc heb ic traech eñ ledich geweest
eñ heb mynē tyt qualykē in sondē ouer

gebrocht eñ al heb ic altemet wat goets
ghedaē dat heb ic ghedaen met cleenre
deuocien. met droefheyt. met scaemte of
met ydel glorie Ic heb ooc versumelickē
gheweest om te leerē dat ic sculdich ben
te weten In alle dese seuē doodsonden of
in enich vā desen daer ic god in vtoorne
heb gheefick mi schuldich.

Dat. xvi. ca. Hoemē biechtē sal vādē
vij. werkē der barmhertichz lichamelic

Ic gheue mi noch sculdich in die se-
uen werkē vā bermhertichz licha-
meliken. dat ick den armen daer niet be
hulpich gheweest en heb. Ten eerstē dē
hongherighen en hebbe ic niet gespijst.
Ten tweesten dē dorstigen en heb ic niet
gelaeft. ten derdē den pelgrim en heb ic
niet gheherberget ende die daer dwael-
den en hebbe ic indē rechten wech nyet
gheweesen. ten vierden den sieckē en heb
ic met mijn aelmissen niet gheuisiteert.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Tē vÿftē. dē naestē en heb ic niet gecleet
Ten seste. dē gheuāgē te onrecht en heb
ic niet vloſt Ten seuenste. dē dodē en heb
ic niet begrauen of doen begrauen.

¶ Wat. xvij ca. Vandē seuen werckē der
barmhertigheit gheestelīken.

IC gheef mi ooc sculdich in die seuē
werckē der barmhertigheit geeste-
likē nad sielē dair ic toe vbondē ben Ten
eerstē dat ic dē ongeleerdē nz en heb ghe
leert dz hē vā noot was te wetē tot sÿnd
sielē salichept diē ict sculdich was te lerē
Ten anderē. en heb ic niet ten bestē ghe-
raden diet vā mi begeerdē daer nochtā
scade af ghecomē is inder sielen oft indē
lichaē. Tē derdē die daer dwaeldē in son
dē eñ daer ic profÿt in ghedaē soude heb
ben en heb ic niet berispt ende ghecorri-
geert Ten vierdē. die daer bedroeft ende
mistroostich sÿn gheweest en heb ic niet
ghesterct eñ vtroost Tē vÿftē die mi ghe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

stoort of qualikē toe ghesprokē hebbē en
heb ict niet willē verghenē Ten sestē on-
recht. versmaethept. ongenoecht. tēpta-
cie. siecte of dat mi ouer ghecomen is. en
heb ic niet paciētelic ghedraghen Ten
seuēstē dat ic niet hertelikē ende getrou-
welikē ghebedē en heb voor mijn vrien-
den eñ viandē eñ voor den ghenē daer ic
sculdich ben voor te biddē. Alle dese son-
den sijn mi hertelijcken leet.

Dat. xviij. ca. Hoe eē mēsche hē mach
biechtē vādē ses sondē indē heiligē geest

Ic gheue mi noch sculdich of ic in ee
nich manier mach gesondicht heb
ben in die ses sondē teghē dē heyligen
gheest Tē eerstē in wāhope of mistrooi-
ticheit dz ic niet en heb gelooft wt mistro
sticheit dat god barmhertich is eñ mijn
sonden vgheuen sal na beroue eñ biechte
Ten anderē dat ic willēs eñ wetens heb
gesprokē tegē tgeloue Eñ tegē dz ghene

141

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

dat vā node was tot salichept mȳnre sie
lē heb ic vermetelic gesprokē Ten derdē
dat ic vhart heb geweest in quaet eñ in
sondē ¶ Tē vierdē dat ic wt vmetenheit
niet en heb geureest god. die doot. of dat
oordel gods mer heb mi latē dunckē dat
ic sonder penitēcie eñ goede werkē sal be
houdē syn Ten vȳftē. dat ic benȳt hebbe
die gracie gods in eenē anderē mensche
die hem keerde van sondē te doechdē in
een beter leuē. Ten sestē dat ic versmaet
heb tot geenē tȳt willēde voor mȳn son-
den penitencie doen.

¶ Dat. xix. ca. hoemē biechtē sal vādē. v.
sinnē eñ vādē anderen ledē des lichaēs.

Ic gheue mi noch sculdich dzic god
vertoornt heb in mȳn vȳf sinnē eñ
met alle mȳn ledē Ten eerstē dat ic mȳn
haer vā minē hoofde eñ mȳ wȳnbraeu-
wen tot houerdie hebbe vchiert. mz mȳ
hooft en heb ic god noch minen ouerstē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

gheen reuerẽcie bewesen. Noch mijnen
hals en heb ic gheneicht tot ghehoorsaẽ
heit. Ic heb ooc mijn oren genepcht om
te horen oneerlijke woorden achterclap
eñ onnutte redẽ Mijn oghẽ heb ic qualijk
ken bewaert aẽsiende dat oneerlic ende
pdel was om sien Met minẽ nose heb ic
gheroken tot pdel glorie eñ dat mij ghe-
brocht heuet tot sonden Ic heb ooc open
ghedaen mijn mont tot vloeckẽ tot swee
ren tot lieghen eñ bedrieghen Mijn ton
ge heb ic ooc dicwil misbruict tot lecker-
lic te etẽ eñ te drincken. Eñ mijn kele om
te singẽ vleesselijke liekẽs aẽdẽ danse of
op andẽ plaetsen Mij hãdẽ heb ic ooc leeli
kẽ misbruict aẽ mi selue of aẽ andẽ psonẽ
tot onsuuerheit Vã mijn lichaem heb ic
ghemaect mijn god in ouerloedicheyt
van etẽ eñ van drinckẽ eñ van onsuuer
heit In mijn hert heb ic gehadt veel ghe
dachtẽ vã temptacie vã idelheit dat ic te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

wert gestelt soude hebben hadde ict niet
gelatē wt scaemtē vāden menschē Met
minē beenē eñ voetē heb ic gegaē totter
plaetsen daer ick god vertoornt heb me-
nichfoudelikē dat mi hertelikē leet is

¶ Dat. xx. capittel. Hoemen biechten sal
vanden vier roepende sonden.

IC geue mi ooc sculdich oft ic mach
in eniger manierē gesondicht heb
be in die vier roepēde sondē. Ten eerstē
in die sonde tegē natuere Dat welcke es
wāneer dattet āders gesciet ter plaetsen
dāt die natuer eñ god geordineert heeft.
Ten anderē dat ic onnosel bloet ghestort
hebbe of yemant te onrechte totter doot
ghebrocht hebbe. Ten derden dat ick be-
druct hebbe onredelike veruolcht hebbe
den armē weeskens. weeukēs eñ den ar
mē mēscē Tē vierdē dat ic onthoudē heb
eñ niet te vollē geloont en heb die mi ge-
trouwelikē gearbeit hebbē also si v̄diēt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Dat.xxi.ca.hoemē biechtē sal (hebbē
vā de vier doechdē diemē heet cardinael
Ic bekenne mi noch sculdich in die
vier doechdē cardinael Daer ic mȳ
leuen ben sculdich te lepen ende te keerē
Ten eerstē in mi en is geē wȳsheit oft
voorsienichept om te volbrēgē alle mȳn
werckē op tidē eñ stondē also ic sculdich
ben te doē Ten tweedē in mi en is gheen
starcheit om wedᵒ staē mȳn quade genei
genthept eñ tēptacie tot sondē. mer ic bē
lichtelikē ᵛwonnē eñ gheuallē in sondē.
Tē derdē in mi en is ooc geē tēperācie of
gematicheit wāt arbept. vastē biddē pe-
nitencie eñ ander goede wercken heb ic
ghedaē sondᵒ discretie so dz ic mȳn lichaē
daer doorᵍ ghecrenct heb. Ten vierdē in
mi en is ooc niet die doecht der rechtuer
dicheit. wāt ic en heb mi niet gekeert vā
sondē en de doecht die ic sculdich was te
doē heb ic achter gelatē. eñ ō mȳns selfs

profijt heb ic achter gestelt dat gheneen
¶ Dat.xxij.ca. hoemen biecht. (profijt
ten sal vanden drie principael duechden
diemen heet theologicael.

Ic gheue mi ooc sculdich in die drie
principael doechdē sonō welc ic niet
en mach salich werdē. Tē eerstē dat ic in
mi niet en heb vast gheloue mettē goedē
werckē Ten anderē in mi en is gheē va-
ste hope vāt dat opperste goet dat god is
Ten derdē in mi en is gheē liefte tot god
eñ mijn euen kersten mensche.

¶ Dat.xxiij.ca. Hoemē biechtē sal vā de
twee gebodē daer al die anō in beslotē zijn

Ic gheue mi noch sculdich dat ic mijn
here eñ mijn god niet beminde noch
lief gehadt en heb wt al mijnre hertē wt
al mijnre sielen eñ wt al mijnre crachtē.
Ick heb dicwil mijn herte meer ghestelt
tot liefte vanden menschen ende tot eere
ende ghenoechte van deser werelt tot cp

ragie ende ghenoechte van minen licha
me tot goet rijcdōme. eñ tot anderē ydelen dinghen dan tot god almachtich.
¶ Dat ic oock mijnen euen kersten mensche niet bemint en heb als mi seluen hē anders doende dan ic wilde dat mi gheschiet ware. dat is mi leet.
¶ Dat. xxiiij. ca. Hoemē biechtē sal oock vander ghedachten des herten.
IC gheue mi ooc hertelikē schuldich dat ic ghesondicht hebbe oueruloedelijcken metten ghedachten ¶ Ten eersten dat ick van gode hebbe ontfanghē veel goeder inspraken. vermanende mi dat ic mijn sondich leuen soude beteren ende keeren mi tot penitencien. Dat ick goet soude doen ende dat quaet soude laten. Dese ende veel ander goede inuallē die ic in mijnre consciencien ontfangen heb vā gode ende van minen heilighen enghel heb ic altesamē wederstaē als eē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ondanckbaer mẽsche. ¶Ten anderen die quade gedachtẽ die mi gecomẽ sijn door tẽptacie des vleesch of des bosen viants en heb ic niet wederstaen. mer ic hebber met vrijen wille op ghelet met consente had ic gheconnẽ of ghemogẽ. oft en had ict niet meer ghelatẽ wt scaemte eñ vrese vandẽ menschen dan om die vrese gods ic soude mijn gedachtẽ mittẽ werckẽ hebben volbracht. Hier in eñ in veel andere dagelicxe sondẽ eñ dotelijke mettẽ hertẽ gedaẽ bekẽne ic dz ic god dicwil vtoomt heb. wiste ict ic soudet bisonder seggen. ¶Dat. xxv. ca. hoemẽ vã alle dagelixe zõdẽ int generael of int gemeẽ biechtẽ sal.

Ic gheue mi tẽ laetstẽ noch sculdich vã alle mijn dagelixe sondẽ die secr veel sijn Als vã ydel gedachtẽ woordẽ eñ werckẽ. dz ic minẽ tijt qualikẽ eñ õnutte liken toegebrocht heb. Dat ic veel meer goets mochte gedaẽ hebbẽ dz ic vslupm

heb Dat ic mȳ gebet noch mȳ penitẽcie niet so vierichlikẽ eñ aẽdachtelic geleſen en heb. Dat ic mȳn biechte nȝ so aẽdachtelic eñ deuotelic geſproken en heb Dat ic god in al ſȳn wercken niet gheloeft eñ ghedanct en heb. dat ic mȳn lichaẽ meer dant van node is gheweeſt met eten eñ drinckẽ geſpȳſt heb ¶ Vã dese sonden eñ vã alle sondẽ die ic mȳn leefdage heb gedaen. het si dotelic of daghelicx. wetende of onwetẽde. slapẽde of wakẽde bi dage of bi nachte. alleẽ of met pemãt gemeen daer vã ghene ic mi voor god eñ v vader eñ prieſter gods ſculdich eñ begeer daer van/vã gode genade eñ vã v prieſter absolucie om gods wille ¶ Eñ iſt dat ghi cont so ſegt Ideo precor al wt.

¶ Dat. xxvi. ca. Wat eẽ mẽſche ontfanct die waerdelȳcken staende in graciẽ gaet ten heyligen ſacramente.

NV hebdi ghehoort hoe eñ wat ma-

nierē ghi sult v door warachtige biecht
eerst bereidē te gaē tottē heyligē Sacra-
mēt. Nv staet ōs voort te declarerē wat
vruchtē dz die mēsce in sijnre sielē ōtfaet
die hē aldz bereit heuet. Ten eersten so
ontfaet die mēsce indē heiligē sacramēte
Dat selue ghebenedide lichaē eñ vleesch
dat maria die moed gods gedragē heeft
in haer maechdelic lichaē eñ dz aēdē cru-
ce heuet gehāgē Daer door wert een mē
sche deelachtich alle tgoet dat Jhūs xps
ghedaē heeft in alle sijn leuē in vasten in
biddē in prekē. in wakē. eñ in sijn bitter
lidē eñ passie Oc so wert een mēsch deel
achtich alle de doechdē eñ vdienstē vā al-
len heiligē indē hemel eñ vā allē goeden
menschē opter aerdē Ten tweedē so ont
faet die mēsce indē sacramēte dat heilige
duerbaer ghebenedide bloet ons heren
Daer om wert eē mēsch ghesuuert van
alle sijn sondē gebiecht eñ vghetē Eñ na

grootheyt der deuociē tottē Sacramēte
wert v̄gheuē die veelheit der sondē Ten
derdē so ontfaetmen inden Sacramēte
die edel siel ons herē die hi beual sinē he-
melscē vad̄ aēdē cruce Dair door wert eē
mēsche ghegeuē eē onderpant des eewi
ghē leuēs Want gheuende god den mē-
sche dat meeste is als sijn eyghen siel hij
sal hem ooc gheuē dat minder is als dat
ewich leuē Ten vierdē so ontfaet die mē
sche indē sacramēte ooc dat leuē vereeni
ghet mettē lichaē ons heren Daer door
wert de mēsce verwādelt in god wāt ge-
likē als den hemelschen vader wert toe
gescreuē almachtichz den soen wijsheyt
eñ dē heiligē geest goedertierēheit Also
wert eē mēsce door dat sacramēt mach-
tich in sijn gebet ende teghē die tēptacie
des viāts crachtich om weder te staene.
Hi wert ooc wijs ō te v̄kiesen die doech-
dē eñ te vliē vā dz quaet is Ooc v̄crijcht

eē mēsche goethept. als liefte tot god pa
ciencie ootmoedicheit Ten vyftē so ont-
fanct eē mēsche indē sacramēte die god-
heit ons herē Daer door wert de siel des
mensce vervolt met soeticheit der godli-
ker gracie Wāt als eē mēsche waerdich
te sacramēte heeft geweest eñ dat broot
vergaet so blyft xps Jhs met syn gracie
inder sielē vā dien menschē wonēde als
in een spise der sielē. also ontfanghet die
mēsche lichamelikē eñ geestelīken. Mer
ontfanget die mensche in doodsonden so
ontfanct hyt alleē lichamelyken als dat
warachtich lichaem ons heren maer in
synre sielē en ontfanct hi niet die vrucht-
ten voorghenoemt Want als dat sacra-
ment inden lichaem vāden mēsche ver-
teert is so keert god weder inden hemel
daer hi wt gedaelt is met synre gracien
eñ laet die siel berooft staē vā allē duecht-
den beletē mettē bosen viant. als iudas

was die verrader die Xps ontfinc inden
sacramēt int auōtmael eñ wāt hi stōt in
doot sondē so en ōtfinc hi die gracie gods
niet noch Jhūs en bleef bi hē niet ¶ Ald?
sijnre vierrehāde menschē die dat sacra-
ment ontfangen Die eerste ontfangent
lichamelyckē eñ niet geestelikē Die an
dere ontfangēt gheestelikē eñ niet licha-
melikē Die derde ontfangēt noch ghee-
stelikē noch lichamelic Die vierde ōtfan
gent lichamelikē eñ gheestelickē. alsoot
hier na staet vclaert sijnre sielē salichept
¶ Dat. xxvij. ca. Dā vierrehāde menschē
die dat Sacramēt alleē lichamelickē tot
haerder verdoemenisse ontfanghen.

OAt waerde heylige Sacramēt ont-
fangē lichamelikē tot harer vdoe-
menisse Ten eerstē alle die ghene die wil
lens eñ wetens staen in doot sondē als si
daer gaē wāt die mēschē sijn doot indē sie
lē Eñ als Augustin? beschriuet. dat ghelē

kē als dat leuē vāden lichaē is de siel vā
den mēsche. so is ooc dat leuē vāder sielē
god wonēde inder sielen. Eñ god eñ die
doetsonde en moghē niet te samē wonē
in een plaets Daer om seit Paulus Dat
een mensche hē wel sal proeuē eer dat hi
dat Sacramēt ontfaet Een sondich mē-
sche sal hē seluē examinerē in drie dingē
eñ also mach hi waerdich gaen ten heili
gē Sacramēte ¶ Ten eerstē of ooc alle si
ne voerleden sondē hem leet sijn. ¶ Ten
anderē of hi ooc een opset heuet inder ee
wicheit niet meer te sondigē ¶ Ten der-
den of hi ooc wille heeft. ende dien wille
eerst volbrenget al sijn sondē te biechten
eñ na rade sijns biechtuaders voor de zō
de te voldoē. Alle die ghene die dese drie
punten hebbē die staen in state van gra
cien ende buten doetsondē. Ende al stor-
uen si haestelic god sal hē ghenadich sijn
Eñ moghē vrlic opter barmhertigheit

gods ontfangen dat heylige sacrament
¶ Die anderde die dz heilige Sacramēt
noch qualiken ontfangē dat syn die ghe
ne die gheen dootsonde en wetē. Mer si
staen in eenen quadē wille van dootson
den te doē. Als noch willende naemaels
pemāt crencken ofte onsuuerheit hante
ren. gulsich wesen eñ dier gelijcke. Wāt
in alle dootsondē daermē noch die siele
in verdoemē metten wercken machmē
ooc die siel verdoemē sonder dat werc al
leē mettē wille eñ gedachtē Also ontfinc
iudas dat Sacrament staende in eenen
quaden wil Jhm̄ noch te verradē. Ende
daer om ontfinc hi dē bosen viāt in hem
eñ werde boser na den sacramēte dan hi
te voren was also werdē ooc die menscē
quader sondiger ende verharder in son-
den diet in eenē quaden wille ontfangē.
¶ Een quaden wille hebbē alle die menscē
die die oorsaec der sondē nz vā hē en doē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

daer door si vallen in sondē. ¶ Die derde
diet sacramēt niet wel en ontfangē Dat
sijn die ypocritē die heylich eñ goet scinē
vā butē. mer vā binnen sijn si vol van al
le onsuuerheit vol haet ende nijt Alsulke
mēschē sijnt ooc die alle iaer eēs te biecht-
tē comē so gelouē si beternis. maer daer
en coemt niet af Alsulcke mēscē sijnt ooc
die sonder oorsaec wt valscer ootmoedic
heyt laten te gaē dicwilen ten heyligē
sacramēte. seggēde dat si niet waerdich
en sijn eñ verspreckē ander menschen die
daer dicwil gaen. O als wi willē sprekē
vāder waerdicheit so en is niemant dat
waerdich inden hemel oft opter aerden
Noch maria die moeder gods noch dapo-
stelē noch god en begeert vā ons niet al
sulckē bereytsel als sijn mogenthept eñ
godheit toebehoort Mer alsulckē bereit
sel begeert hi van ons als na ons cranc
vermogē mogelic is Noch hi en begeert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

dēt niet dat wi niet ſondigē en mogē oft
gheen ſonde ghedaē en ſullē hebbē Maer
hi begeert alleē dat als wi ghеſondiget
hebbē dattet ons leet ſi. eñ maken eē op-
ſet niet meer te ſondigē. want int auont
mael ontfinc petr⁹ mettē apoſtelē waer-
liken dat heylige ſacramēt. nochtās een
luttel tijts dair na ſo vlaecte petrus xpm
eñ alle die apoſtelē dedē met hē een doot-
like ſonde Daer om ſal eē mēſche doē dz
in hem is eñ gaen alſo ten heyligē ſacra-
mente eñ beuelēt voort god. ¶ Die vier-
de die dz ſacramēt noch qualikē ōtfangē
Dat ſijn die ghene die vmeteliken gaen
totten ſacramēte in grotē ſondē hopēde
te ſeer op die barmhertigheit gods. Die
wanē datter gheē ſonde en is daer si geē
ſonde af en makē. die haer cōſciēcie niet
eerſt en onderſoeckē. noch haer ſondich
leuē niet en ouerleggē noch die daer geē
berou en hebbē noch biechte en ſpreken

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

eñ alsulcke menschē al en wetē si gheene sondē. gaēde nochtās ten heiligen sacramente so doen si eē doot sonde wāt si stellē hē in perikel. Ende dat is tgheen dat Paul? seit Dat eē mēsche hē eerst examinerē sal O wat sÿnder menschē die grote sondē ouer hem draghē daer si gheen werc af en makē. eñ verkiesen dan eenē biechtuader die simpel is die welck hem beyden leydt inder hellen.

¶ Dat. xxviij. ca. Wat groter sonde dz si doē diet sacramēt onwaerdelikē ōtfanct

O Jse grootheit eñ swaerhz der sondē vādē ghenē voorgenoēt sÿn die dz heilige waerdige sacramēt ontfangē in doot sondē tot haerd ewiger vdoemnisse moechdi merckē wt seuē redenē of sakē.

¶ Tē eerstē wāt die mēschē sÿn voor god ghereckē als doot slaghers vā Jhm̄ rp̄m dē soen gods. Eñ als sinte Gregorí? seit So doē si meerd sondē die god vsmaden

regnerēde indē hemel dā die hē cruisten opter aerdē O wat penitēcie soude een kerstē mēsche doē die Jhm̄ gecruist had wat penitēcie is hi dā sculdich te doē die dat lichaē ōs herē ōwaerdelikē heeft ont fangē. ¶ Ten tweedē so werdē die mēscē dicwil indē lichaē geplaecht met siecten of mettē haestigē doot. Eñ daer om ghe meenlic na paesschen comen pestilenciē siectē eñ andē plaghen Wāt die saecke vā veel plagē is dat die mēsce so onwaerde likē in dootsondē ontfangē dat heylige sacramēt ¶ Tē derdē wāt de mēscē sondi gē swaerder dā die iodē wāt die iodē son dichdē onwetēde. Eñ als sinte pauwels sept Haddē sÿt gewetē. si en soudē diē he re der glorien niet hebbē ghecruist Mer die sondighe kersten menschen bekennē god eñ weten wel dat si in grote sonden sÿn Die iodē en cruistē Xpm maer eens mer die kerstē crucē hem so dicwil als si

wetens gaē in dootsondē ten sacramēte
¶Ten vierdē so ontfangē die menschen
ouer hē dz strēge oordel gods dat god ge
uē sal ouer dē verdoemdē indē dach des
oordels als hi sal seggē Gaet ghi vmale
dide in dat eewighe vier. ¶Ten vijfsten
so sijn die menschē die dat sacramēt qua-
liken ontfangē. gelikē iudas die verriet
eñ leuerde Jhm̄ dē iodē eñ hē sal ghescie
inder hellē als iudas wāt doe iudas qua
licken hadde ontfangē dat sacrament so
ginc die bose viant in hē also dat hi Jhm̄
verriet eñ wert daer na mistroostich eñ
verhinc hē seluē Also werdē ooc vhardt
in sondē die dagelicx ontfangē dat sacra-
ment ons herē in dootsonden. also dat si
derrē doē dat veel menschen niet en sou-
den douren denckē Ja si doen dat die bo-
se viant niet en soude dourē doen Eñ ghe
likē als iudas Jhm̄ heeft ouer gheleuert
den iodē. so leuerē die menschē also veel

als in hē is Jhm̄ dē bosen viandē wāt si ontfangē Jhm̄ in dier plaetsen die de bose viant besit eñ toebehoort. ¶Ten sestē dat is een ondancbaer mensche want hi god versmaet die om sinent wille is ghestoruen den bitterē doot Dat is noch eē grote ondācbaerheyt daer die moghentheit gods berept is te comē diē mensche te visiterē met sijn godlicke gracie inden heyligē sacramēte beslotē. eñ die mēsche maect hē onwaerdich dat te ontfangen.
¶Ten seuensten so sijn alsulcke menschē onsaliger dan ander sondighe menschē wāt dat opperste goet dat god is is hem scadelic eñ verdoēlic Eñ die medecijn der sielē is hē crancheit eñ die doot wāt ghelikē als dat sacramēt is een eewich leuē diet wel gebruke. so ist ooc een ewighen doot diet qualiken ontfanghen.
¶Dat. xxix. ca. Vanden ghenen die dat heilige sacrament ontfangen geestelijc

ken ende niet lichamelijcken.

TEn tweedē so sijnd noch vierderhā de menschē die ōtfangē dat gebene dide sacramēt geestelikē eñ niet lichamelic. dz is si ontfangē de gracie vādē sacramēte inder sielē heimelikē. al en ontfanghē sijt niet indē lichaem sienliken Ende sullē voor god geloont sijn of sijt ontfanghē haddē lichamelikē ¶ Die eerste diet geestelikē ontfangē. dat sijn die gene die wt crāchept der siectē gheen spise inden lichaem en houdē oft die seer hoestē oft die hem oueruloedelic flumen quijtmakē eñ dier gelijc. Dese menschē sullē dat hertelic begheren te ontfanghen eñ aen sient met groter deuocien ende seggheN O here ic dancke v dat ic v met eenē goeden wille betalen kan. O heere ic danc v dat ic v in allen plaetsen vindē can O here ic dācke v dat mi niemāt teghē v vermaken en can O here ic dācke v wāneer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ic v heb dat mi v niemant ghenemen en
kan ¶ Die anderde diet noch geestelickē
ontfangē dat sijn die ghene die verhaest
werden onuersienlickē metter doot. Als
scippers inderzee ruters indē velde vrou
kens in arbeyt eñ dier gheliicke die niet
en konnē hebbē eenē biechtuader om te
biechtē eñ dat sacrament te ontfanghen
Alsulcke mēscen met berouwe vā sondē
eñ begeerte dat sacrament tontfanghen
hebbē voor god geestelijken inder sielen
dat heylige sacramēt ontfangen. Noch-
tans sullē alsulcke menschē te vorē biech
ten eñ dat sacramēt ontfangen ist moge
likē. eñ hem daer op upet verlatē op dat
hem god sijn gracie dā niet en ontrecke.
¶ Die derde sijn die ghene die god dienē
in suuerheit der consciencie nochtās wt
ootmoedichz so laten si altemet ten sacra
mēte te gaē mer hoorē mit deuocie misse
eñ aenschē dat sacrament eerwaerdelic eñ

begeerte te ontfangē Alsulcke menschen
ist dat si also misse horē si sullen voor god
geloont sijn of si dat sacramēt ontfangē
haddē Die vierde die dat sacramēt geest-
telic ontfangē dat zijn die ghene die hem
daer toe bereit hebbē. eñ begerē dat oot-
moedelikē ende die biechtuader wepge-
ret hem te cōsenterē Oot gheestelike per-
sonē die vāder oorden weghē en moghē
daer gaen mer op daghē vā haren ouer-
sten daer toe gheordineert. nochtās sou-
den sijt wel begheren altemet binnen ti-
dē Die sullē paciēcie hebbē wāt voor go
de hebbē si dat geestelic ōtfangē eñ is go
de dicwil behaechliker dz eē mēsche met
Centurio deuotelic vāden sacramēte ab
stineert als die met Zacheum den here
werdich ontfaet Dese mēschē sullē ouer-
denckē dz god pet in haer voorsien heeft
waer om dat si npet toe gelatē en werdē
te ontfangē lichamelikē dz sacramēt Eñ

alſo moghen ſi gaē voor dat gebenedide ſacramēt eñ leſen deuotelijc deſe na ghe-ſcreuē ghebekēs die ſinte franciſcus alle daghe plach te leſen met groter deuociē Of eē menſche macht leſen in ſijn came-re voor tcruis ons herē eñ laten hē dunc kē dz die gods ſoen daer ſelue aen hāget ¶ Dat.xxx.ca. Wat een menſche leſen eñ bidden ſal die gheeſteliken dat heilige ſa-crament begheert te ontfanghē metter godlijcker gracien.

EEn mēſche die geeſtelikē begeert te ontfangē dz lichaē ōs herē Jhū xpi mit ſijnre godliker graciē eñ vruchtē die ſal hē ſeluē voor god diep vootmoedigē eñ leſen deſe vijf ghebekens deuotelicop ſijn knien oft in ſijnre camer in dier ma-nierē ſoot gheteekēt is ¶ Hier ſuldi op u knien vallen eñ ſeggen O heere Jheſu xpe. ic knpele hier voor dijn gebenedide oghen. als een misdadich menſche voor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

eenē strengē rechter. Eñ ic bekenne dat
ic na dyn rechtuerdicheit verboert heb
lyf eñ siel Daer om bid ic v o goedertierē
Jhū almachtich god door dat onrecht oꝛ
deel dz ouer v gegaē is tot indē doot dat
ghi mi doch eē genadich rechter wilt zyn
als myn siele sal scepden wt minē lichaē
Amen pr̄ nr̄ Aue maria. ¶Nu suldi
eerwaerdelic weder op staē eñ seggben.
O here ihū xpe Jc stae hier voor dyn ogē
als een dienstknecht voor sinen here ende
meester. dien ic eñ alle creatuerē sculdich
syn te dienē ind eewicheit Jc bid v o min
nelike here dz ghi mi doch wilt latē ken-
nen dinē alder liefstē wille. in alle dinghē
te doen ende te laten dat di behaechlic si
Eñ en laet mi nv noch nēmermeer ghe-
noelē daer door dz ic uwe liefte soude mo
ghē vliesen inder ewicheit Amen pr̄ nr̄
Aue Maria ¶Hier suldi weder ootmoe
delikē neder knielē eñ seggen hertelickē

O heere Jhū xp̄e Jc kniel hier voor dīn̄e
ghebenedidē aenschyn als eē arm broot
bidder voor eenē rycken coninck. Jc bid v
coninclder glorie wilt doch mȳ arm naect
te siel cledē met dat cleet d̄ godliker liefte
eñ ryc makē mit dȳre gracie ī allē duech-
dē eñ vchierē mettē paerlē der pacieciē.
Op dat ic also vchiert mach comē tot die
opperste bruloft daer ghi mi toe geropē
hebt Amē P̄r nr̄ Aue Maria. Hier suldi
met vreesen weder op staen eñ seggben.
O here ihū xp̄e Jc sta hier voor dȳn eer-
waerdige tegēwoordicheit als een men
sche voor sȳn alre liefste vriēt die hi heeft
dien ic eñ alle menschē sȳn sculdich lief te
hebbē. wāt ghi ōs gescapē eñ vlost hebt
met dinē dierbaren bloede Jck bidde v o
goedertierē Jhū dat ghi mi altȳt wilt be
waren in uwen ghenadē. eñ gheuet mi
te gheuoelē hoe goet ende hoe soete dat
ghi sȳt Op dat daer door mi alle pȳne eñ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ghenoechte bitter eñ alle creaturē bitter
si Amen. Pater noster. Aue Maria.
¶ Nv suldi weder neder vallen eñ seggē
O here Jhū xpe Jc kniele hier ootmoe-
delikē voor dinē oghē als eē kint voor sī-
nē vader daer ic af siel eñ lijf heb ontfan-
gen. al en heb ic v niet altijt onderdanich
geweest als eē goet kint sculdich is telijn
sinen vad Jc bidde v o mijn vader inder
eewicheit door v vaderlike liefte dat ghi
doch mi wilt voedē opter aerdē met dat
hemelsche broot eñ ghenadelīken castiē
in mijn misdaet Op dz ic also gesuuert vā
allē sonden sonder middel in di eñ met di
met allē lieuen hepligē mach vblīden in-
der eewicheit Amē Pr̄ nr̄ Aue maria.
¶ Dat. xxxi. ca. Vanden ghenen die dat
heplighe sacrament noch lichamelīken
noch gheesteliken en ontfanghen.
O Jse derde mēschē die noch lichame-
likē dz heilige sacramēt ontfanghē

noch geestelickē.eñ ontrecken hē selven
vā die leuēdige fonteyn der graciē daer
om dat sī inder sielē verdrogē eñ vdoirē.
als een tack ghesnedē van eenē boom
¶Ten eerstē die mēschē die verhart sijn
in haer sondich leuē eñ en willē dat niet
achterlatē.Als die sittē in ouerspel. Als
die sittē int ghemeen leuen.Als die hou-
dē quade herberge of sondige hanterin-
ghe doen.oft onrechtuaerdighe goeden
besittē ofte die staen in haet ende nijt eñ
dier ghelijc in anderen dootsonden Dese
menschē al ist saecke dat sī minder sonde
doē dā of sī in dat sondich leuē ghingē tē
heiligē sacramēte nochtans so doē sī een
dootsonde als sī des iaers eēs daer niet
en gaen Want sī mochtē die sonde laten
eñ biechtē eñ also daer waerdelikē gaen
daer sī nv staen in dootsondē eñ in state
des eewigē vdoemenisse in welkē sī alle
vren moghē sterue ¶Tē tweedē dat sijn

alle ongelouige menschē Als die turken die saracinē. die ioden die heyden eñ ander menschē die niet en ghelouē in Jhym xpm den soen gods eñ inden heiligē kerstē geloue Alle dese menschē die syn verblint in haer quaetheit daerō dat si versmaden dat gebenedide sacramēt eñ bespottē die keerstē diet ontfangē Eñ want si indē soen gods niet en gheloven eñ hē inden sacramēte niet en ontfanghen die nochtās is dat leuē der sielē daer om bliuen si indē doot. ¶ Ten derden so synder noch die niet en ontfangē als de ketters Dat syn menschen die ghedoopt syn eñ verstaen die scriftuere anders danse die heylige gheest ghesprokē heuet door die prophetē eñ gheordineert van die heylighe kercke Als van biechten. van vastē vā ten heyligē sacramēte te gaē vanden vā niet te houdē. vā die heilige dagē niet te vierē. vā Maria of ander erē heyligē uz

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

te eerē of niet te besoekē of gheē aelmisse
tot haerder eerē den armē te gheuē van
dē aflatē nz te houdē Dier ghelike articu
lē hebbē die ketters vele. Ēn dese en gaē
niet ten sacramēte daer si moghē Wāt si
en gelouē daer npet in eñ ist dz si biechtē
of tē sacramēte gaē dat doē si sonō gelo-
ue eñ om dz si vādē menschē niet bekēt en
soudē sijn eñ so comē si ootk ter kercken
om misse te horē ¶ Tē vierdē dat sijn die
menschē die hē seluē so veel te doē makē
met tijtliker sorgē. met repsen achter lā-
de met comenscapē. ende met ander ver
ganclike dinghen. dat si god inden hep-
ligen sacramēte versumē te ontfanghē
wāt dair sijn sommighe menschē waert
dat si haer daer toe voechden die souden
wel meer dan eens iaers ten hepligheu
sacramente gaē. als op die vier hoochti-
den eñ ons vrouwē daghen. mer wāt si
dorre sijn in deuotiē eñ hē vorliet haer te

bereiden eñ te biechtē. eñ also latē si lichtelic varen dat si daer niet en gaen Daer si noch so grotē redē af gheuē sullē ist dz si gheē onscult en hebbē Wāt die mēsche die seldē ten heilighē sacrament gaet die wert so traech. so cout so ongeuallich tot god dat hē dicwils vdriet vā god te denkē. vā god te horē. eñ god te dienē. Eñ leset hi een pr̄ nr̄ het wert een Aue Maria onder die handē Dat coēt om dat die siel niet dicwil ghespijst en wort. eñ daer om wert si flau eñ seer siec totter doot toe. eñ berept tot doot sonden daer si in sterft

¶ Dat. xxxiij. ca. Vanden ghenen die dat heylige sacramēt waerdelikē in gracien ontfanghē eñ hoe eē mensche mach wetē oft hijt in gracien ontfanghen heeft.

¶ En vierdē so sijnd noch mēschē diet heilige sacramēt ōtfangē lichamelikē eñ geestelikē in gracien tot haerder sielē salicheit Dat sijn alle goede kersten

mẽschẽ die hẽ daer toe hebbẽ bereit met
alder naerstícheit mz warachtich berou
we ende biechte als te voren beschreuẽ is
Dese menschẽ en sullẽ hẽ niet alleẽ tottẽ
heiligẽ sacramẽte te ontfangẽ waerdeli-
ken berepden mer sullẽ seer sorchfuldich
wesen den here bi hẽ altijt te behoudẽ Al
dus sijnd. vij. teekenẽ daer bi eẽ mensche
vasteliken mach hopẽ dat god noch rust
in zijre sielẽ indẽ heiligẽ sacramẽt ¶ Dat
eerste teekẽ is Also lange als een mẽschẽ
berou heuet eñ sucht voor sine voorledẽ
sondẽ. als hi die ghedenct so leeft hi noch
inder sielen ¶ Mer als die mensche weder
om heuet genoechte te ouerdenckẽ sine
voorledẽ sondẽ eñ te verhalẽ in genoech
te. dã so begint die siel wedõ om te sterben
eñ Jhũs vãdaer te sceidẽ met sijnre god
liker gracie. ¶ Dat anderde tekẽ is Also
langhe als eẽ mẽsch naerstich is alle sijn
ghedachtẽ woordẽ eñ werkẽ profitelikẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ordinerē tot sijnre sielen salicheit ende
tot sijns euē menschē stichticheit eñ doet
sijn wercken met vresen op dat nyemāt
in hē quade exēpelen nemet eñ begheert
dat god alleē gheeert si in sijn goede wer
kē. Alsulcke mēschē hebbē Jhym in haer
herte beslotē. ¶ Dat derde is. also lange
als eē mensche heeft in sijn lidē paciēcie
wāt men en cā niet wel ghewetē wat eē
mensche binnē is voor dat hi vā buten
geproeft wort Sommige menschen la-
tē hē duncken dat si heilich sijn. nochtās
en connen si niet om gods willē verdra-
ghē eē cleē woort dats nochtās eē teekē
dat si noch verde sijn vādē wech der vol-
maectheit wāt heilichz is ooc ghelegē in
liden. Beter eñ verdiēsteliker is paciēcie
in lidē te hebbē dan veel goets te doē oft
doden te verweckē eñ paciencie te deruē
¶ Dat vierde is Also langhe als een mē-
sche smaeck heuet ende ghenoechte int

ouerdenckē des ewighē leuēs. int woort
gods. inder passien ons herē eñ dier geli
ke so is god noch in sÿnre sielē Want is
dat sake dat hē dese dingē niet en smakē
het is eē teekē dat sÿn herte vuult is mit
waerlike dingē eñ met vleeschelike ge-
noechtē eñ die mēschen hebben Jhm̄ wt
haerder sielē verdreuē wāt vleeschelÿcke
genoechte eñ geestelike cōsolacie en mo-
ghen niet te samen staen in een plaetse.
¶ Dat vÿfte is. also lāghe als eē mensce
is vuerich in sÿn ghebeken te storten tot
god. eñ doet op die tÿt alle verstroptheit
wt zÿnre hertē na sÿn vmogē Eñ spreect
godlike eñ vruchtbaerlike woorden Eñ
danct god vā al sÿn goet also wel voor te
ghēspoet als voor veorspoet Die mēsche
heuet noch die gracie gods in sÿn herte.
Mer als hi begint achterclap te spreken
te vloeken. oft ander onnutte woorden
oneerlÿcken te hanterene ende voor te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

brenghen. het is eē teikē des doots. wāt
die vā god is hoort gaern vā god sprekē
¶ Dat seste is also lange als een mēsche
hē seluen geuoelt bereit gode te dienē eñ
is wacker tot allē goeden werckē het is
eē tekē dat die mēsce waerdich is gegaē
tottē heiligē sacramēte Wāt Xps Jhūs
beroert dat hertken eñ die siel vā binnē
hoe dat si voort leuē sullē eñ hē wachten
vā sondē wāt die liefte gods indē mēsce
en is nēmermeer ledich vā goet te doen
¶ Dat seuēste is Also lāge als die mēsce
heeft de liefte gods eñ die liefte zyns euē
kerstē mensche. beminnēde god bouē al
eñ doende sȳn euen kerstē in allē dinghē
als hi wilde dat hē soude geschien Als te
vertroostē dē mistroostighē. te helpē inō
noot dē armē eñ dier gelyc. Dese mensce
en sal nz twifelē hi en leeft noch inō sielē
¶ Dat. xxxiij. capi. Van die. xij. vruchten
die een mēsche ontfanget die waerdich

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

gaet totten heylighen sacramente

Als nv tē lestē staet ōs te declareren wat vruchtē dat eē goet mēsch ont faet gaende waerdich ten heyligē sacramēte Sint iā in apocalipsi sach int paradijs eenē boom draghēde twalefterhāde vruchtē Die boō is christꝰ Ihs die ōs gedragē eñ gelatē heeft indē heyligē sacramēte twalefrehāde vruchtē teghen twalefrehāde maledictiē die onse siel ōtfaet doende een dootsonde ¶ Ten eersten die dootsonde maect die siel cranck tot allen doechdē eñ bereit tot alle quaet Mer dat heylige sacramēt geneest die siel vā sonden eñ maect bequaē eñ bereyt tot allen doechdē ¶ Ten anderē door die dootsonde wort eē mēsche verbondē totter eewigher pinē Mer door dat eerwaerdich sacramēt wert een mēsch geabsolueert vā alle dootsondē eñ na grote deuocie tottē heiligē sacramēte vā veelheyt der pijnē

¶ Ten derdē so wert een mēsche door die
dootsodē berouet van al sijn goede werc
ken die hi ghedaē heeft binnē alle sijn le-
uen also lange als hi in dootsondē staet
Mer als hi weder keert totter gracien.
doende ootmoedelic penitēcie eñ ontfan
ghē waerdich dat heilige lichaē ōs herē
so gheuet hē god alle sijn goede wercken
wederom ¶ Tē vierdē so v̄blint die doot
sonde eē mēsch met onwetēheit in traec-
heit ende in verdriet die sonden te laten.
Mer dat sacrament door sine crachte in-
stort die siele des mēschē eenrehāde licht
der kennisse. die welcke die siel v̄licht eñ
suuert also dat hi voort aē bekēt die wil-
le gods eñ die grootheit der sondē. ¶ Tē
vijften so maect die dootsonde eē plaetse
den bosen viant met sijnre temptaciē in
die siel den mēschen Mer dat heilige Sa
cramēt wapēt die siel tegē dē bosen viāt
eñ sijn scutten of tēptaciē want waer die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

viãdē sien dat bloet ōs herē daer vlien sī
eñ die heilige engelē helpē dē mēscē strij-
den ¶ Ten.vi.die een doetsonde nepget
eñ trecket eē mēsche tot meer doetsondē
ten si dz si ter stōt af werdē gewassē met
warachtige penitēcie ¶ Mer door dat ghe
benedide sacramēt so wert een mēsch ge
uesticht inder gracien tot allen duechoē
also lange als hi niet weder en sondicht.
¶ Tē.vij.door die doetsondē wert eē mē-
sche besetē mettē bosen viant.mer door
dat eerwaerdich sacrament so wert een
mensch veenicht met god also dz hi god
beminnet eñ een voorsmaec des eewigē
leuēs daer door vercrighet ¶ Tē.viij.so
sterft die siel des menschen ouermits die
doetsonde den eewighē doot also dat si
niet en can doē dat god behaechlikē eñ
haer seluē profitelikē is.mer dat heylige
sacrament bewaert die siel des menschē
vādē doot der sondē also dat hi blijft int

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

leuē der graciē eñ haer wercken sijn god
behaechliken eñ haer seluē profiteliken.
¶ Ten.ix. so maect die dootsonde een mē
sce droeuich eñ swaer vā hertē eñ onwil-
lich tot allen duechdē Mer dat ghebene-
dide sacrament maect eē mēsch bequaē
eñ bereit tot allē doechdē eñ alle die bin-
nēste crachten keert si tot god eñ tot vro-
gedē ¶ Tē.x. door die dootsonde so wert
eē mēsch berooft eñ onwaerdich vā dat
gebenedide lidē ons heerē Jhū xp̄i Ma-
ria die moeder gods eñ vā allen heyligē
Ooc vā die goede werckē eñ gemeēscap
der heiliger kerkē eñ vā alle tgoet dz ge-
schiet in hemel eñ aerde Mer door dz hei
lige sacrament wert eē mensche deelach
tich alle des goets dat die soen gods ghe
daen heuet opter aerden eñ ooc alle goe-
de rechtuaerdige menschen ¶ Ten.xi. so
wert eē mēsche ouermits die dootsonde
vā god eñ vanď heiliger kerkē alle dage

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

vermaledijt. daer om heuet die mēsce al-
tijt eē ongeruste consciēcie Mer door dat
sacramēt vercrijcht eē mēsce ind̄ sielē eē
soete geestelike ghenoechte eñ bliscap eñ
grotē vrede inder cōsciencien. Dat welc
gaet bouē alle genoechte die eē vleesche-
lic mēsche mach hebbē binnen alle sinen
leuē op deser werelt. ¶ Tē. xij. so wert eē
mēsche ouermits die dootsonde geslotē
eñ gekeert butē die poorte des eewighē
leuēs eñ wert ōterft vā dz opperste goet
Mer door waerdich eñ vuerich ōtfangē
des heiligē sacramēts wert een mensche
weder om gestelt als een kint eñ erfghe-
naem vāden costeliken schat der glorien
inden hemel die alleē sullē besittē eñ ghe
brukē inder eewicheit alle die ghene die
waerdich lichamelikē eñ geestelikē hier
opter aerdē ontfangē dat heilighe sacra
ment Als xp̄s Jh̄s selue seit in dat woort
dat ic voor mi genomē heb int beginsel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

van dit derde boecxkē Hic est panis. ꝛc.
Dit is dbroot dat neder gedaelt is vāde
hemel alle die daer af etē sullen leuē ind
eewicheit Tot welckē ons wil brenghen
Jhūs xps warachtich god eñ mēsce ver-
borgen indē heiligen sacrament. Amen
¶ Dit gebet salmē lesen allsmē gaet tē hei
ligen sacramēte of deuotelic misse horen
Ic gruet v o alre heilichste lichaē ōs
herē Jhū xpi onthoudē in desen sa-
cramēte ¶ Met minē lippē belie ic di met
mīre hertē begeer ic di Jc bid v geweer
dicht di doch hudē te comē eñ te troostē
gracioselic mīn arme crancke siel die di
salige offerhāde eñ fontepn alre gracien
begeer te ōtfangē Op dat ic met blisscap
v vindē moet vā dīnre tegēwoordicheit
vertroostinge in siel eñ lijf O goedtieren
here en siet niet aē mīn menichfoudige
quaetheit eñ versumenisse. mer aē siet v
orsepntlike ontfermherticheit Wāt ghi

sÿt door wien alle die werelt ghescapē is
ende verlost is. Ghi sÿt dat onbeulect lā
dat hudē dē hemelschē vader gheoffert
wert voor alle die werelt O alder soetste
hemels broot O alre genoechlicste dranc
gheuet doch minē monde eenen honich
uloepndē smaec dÿre saliger teghēwoor
dicheit Onsteect in mi v minne. doet wt
mÿn boosheyt. eñ instort die duechde eñ
gracie tot mÿnder sielen salicheit O eer-
waerdich sacramēt. ic bid v dz ouermits
dÿn teghēwoordicheit alle mÿn viandē
moeten werdē vdreuen alle mÿn sonden
vergheuē. eñ alle quaet der tēptaciē bu-
ten geslotē Verleent mi een heylich leuē
corrigeert mÿn seden eñ alle mÿne wert
ken keert tot dinē wille O heere schoret
die hemelē eñ coemt wederom tot mi eñ
wilt met desen nieuwē licht mÿn vstan-
denisse vlichtē mÿ begeertē ontstekē eñ
mÿn hope sterkē Op dz voortaē mÿn le

uē also gebetert werde dz ic tē lestē mach comē tot eenē goedē saligen eynde Amē
¶ Noch een ander deuoet gebet datmen lesen sal alsmē gaet tē heyligē sacramēt.
O Here Jhū xpe hudē begeer ic te ontfangen uwē ghebenedidē lichaem also volcomelic als Maria v eerwaerdighe moedere dat ōtfangē heuet in haer maechdelike lichaē also wilt ooc neō dalen in eē spise mijnre sielē Niet lieue heere op mij gerechticheit mer op v grōdelose barmhertigheit O here ihū xpe huiden begheer ic te ontfangē v ghebenedide bloet in afdwaen alle mijnre sonden.
O here ihū xpe huden begheer ic te ontfangen uwen gebenedidē gheest in een inbriengē alle mijns verloriē tijts O goedertierē here Jhū xpe huden begheer ic te ontfangen v gebenedide siele in eenē inuloet dijre godliker minnē O minnelike here ihū xpe huden begeer ic te ont-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

fangen v gebenedide waerdige godheit
in een sekerheit des eewigē leuēs Amē.
¶ Dit veerstē segt drieweruē eer dz ghi
gaet ten sacramēte O here ic en ben niet
waerdich dat ghi coemt onder mijn dac
mer spreket alleen een woort eñ mijn ar
me siel sal worden ghesont. ¶ Dan gaet
voort eñ ontfanct dē soen gods met alē
ootmoedichept ende vuerigher begeer-
ten Eñ als ghi hem ontfaen hebt so leest
dat ghebet dat Maria sprac doen si den
sone gods ontfangen had Dat was een
psalm. Magnificat anima mea dñm.

¶ Den Magnificat in duptsche

Mijn siel maect groot den heere Eñ
mijn geest heeft hē vblidet in god
mijn gesontmaker Wāt hi heuet aenge
sien die ootmoedicheit vā sijnder dienst-
maget. daer om sullen mi ghebenedidē
alle geslachtē Wāt hi heuet mi groot ge
maect die daer machtich is. eñ sijn hepli

ghen naem. Eñ sijn barmhertichept is
vā gheslachte tot geslachtē opten ghenē
die hem vresen. Hi heuet macht ghedaē
in sinen arme hi heuet verstropt dē hoo-
uaerdighē wt sijnre hertē Hi heuet den
machtigē afgeset vā haer stoel. eñ heeft
verheuē dē ootmoedigē. Den hōgerigē
heeft hi v̇uult met goede eñ dē rijckē he
uet ydel gelatē Hi heuet ontfangē ysra-
hel sijn kint gedachtich sijnde zijre barm
hertichz Als hi gesprokē heeft tot onsen
vaders abrahā eñ sijn saet inḋ eewicheit
Glorie si den vader eñ den soon eñ den
heylighen gheest inder eewicheyt.

A M E N

¶ Dit gebet salmē lesen alsmē gheweest
heeft ende ontfanghen waerdelickē dat
heylighe Sacrament.

O Here ihū xp̄e lofeñ danc si dijnre on
sprekeliker goeḋtierēheit die mi so
minlikē deelachtich gemaect heuet dijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

re gebenedidē lichaēs eñ dierbaer bloet
daer ghi nv mijn siel mede gespijst hebt
O doorscinich licht O licht lichtēde bouē
alle lichten vlicht doch mijn verstant eñ
doorscynt alle de hoeckē mijnre sielē also
dat daer nz en bliue enigerhāde beulect-
heit daer nv in is gecomē dijn grote eer-
waerdichz Lofsi dē vader indō mogētheit
Lof si dē sone gods indō wijsheit. Lof si dē
heiligē gheest indō minliker goedtierēhz
O here in dese drie dingē bistu eē O min
like here Jhū xpe lof si di. wāt ghi v ghe-
waerdicht hebtte horen mi onwaerdich
mēsce eñ te vblijdē mijn bedroefde herte
wat dat ic begeerde vā di hebstu mi ghe
gheuē eñ dat ic lāge begeert heb dat om-
helse ic nv O heere du bist eē vruchtbaer
boom onser salicheit die du selue geplāt
hebst in Maria dijnre moed Eñ du heb-
ste vāder suuer maghet vleesch ontfan-
ghē. daer mede dat ick nv ghespiset ben

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

O lieue here nv is die selue boō gheplāt
in eē acker daer geē vuchticheit der gra
cien in en is Daer om bid ic dynre grōde
loser goedertierēheit. dat ghi daer instor
tē wilt den soetē dau des heyligē gheest
die sal doen groeyen die edel wortel die
du here in mȳn siel geplāt hebste O mo
gentheit des vaders ganc in mȳnre ge-
dachtenisse O wȳsheyt des soons ganc
in mȳnre vȳstandenisse O goedertierēhz
des heiligē gheests ganc doch in mȳnen
wille Also dat dese drie mogētlike crach-
ten antwoordē moghē dȳnre drieuuldic
heit daer si wt ghesproteē sȳn. Eñ ic bidde
v o goedertieren here Jhū criste door die
lieft die ghi hebbet tot dȳnre lieuer moe
der Maria eñ tot allē heyligheu dat ghi
mi voort gracie geuē wilt voort aē niet
meer te sondigē eñ in allen dingē dinen
godliken wille te volbrenghē Dit ons te
verchierē wil ons helpen die vader die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

sone ende die heylighe gheest Amen.

¶ Noch een ander gebet te lesen alsmen gheweest heuet ten heiligen Sacramēt daer die twalefste paeus Benedictus vele aflaets toe ghegeuen heeft.

O Alder heilichste siel xp̄i heylige mi O alre reynste lichaē cristi behoet mi O ald̄ soetste bloet xp̄i in uwer minnē dronckē maket mi O alre puerste water der siden xp̄i vā allen sonden wassche mi O alder bitterste doot Cristi starcket mi O alder crachtichste sweet des aensichs xp̄i gesont maeect mi O goede Jhū verhoort mi Eñ in dinē ghebñdidē wōdē so verbercht mi Ooc en laet niet v̄sceyden syn mi vā di vāden bosen gheest bescher met mi inder vren des doots staet mi bi bescermt mi eñ set mi bi di Op dat ic ind̄ eewicheit met allen engelen mach louē ende dancken di Amen.

¶ Een and̄ gebet datmē lesen sal alsmen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

gheweest heuet ten heiligē Sacrament

O Here Jhū xpe dyn heylige lichaem eñ duerbaer bloet datic sondich mē sche ontfangen heb moet versadē mine arme siele. Eñ verlenē mi dat in mi niet en moet bliuen eenighe smette vā sondē daer in ghegaen is dat heilighe Sacrament O goede Jhū behoeder alō creaturen die niet en willes die doot der sondaren Jc bidde v ootmoedeliken door dyn ghebenedide lichaem eñ duerbaer bloet dattu mi willes vrien vā alle vreesen eñ verleenen pays eñ vrede met allen menschen eñ verghiffenisse vā alle myn sonden Op dat mi dat Sacramēt niet en si tot mynre verdoemenisse. mer moet syn mynre sielē een medicyn tot salichept Jc bidde v oock o lieue heere verleent ons gracie. den leuendē salichept. den doden rust inder ewicheit Eñ bisondē wilt doch ontfermē ouer die siele van myn vad eñ

moeder. suster oft broeder. ende van alle
mijn vriendekēs die mi goet gedaē heb-
ben of daer ic sculdich ben voor te biddē
Eñ als die laetste vre mijns leuens sal co
men dat die engelē mi moetē ontfangē
eñ brengen in die ewighe blisscap Amen
¶ Dese nauolgēde gebeckens machmen
noch lesen alsmē ten heyligē Sacramēt
ghewees heuet eñ alsmen daer gaet Of
te alle daghe vāder weken alsmen misse
ghehoort heuet.
¶ Ghebet des sondaechs van allen heili
ghen inden hemel.
O Alre heylichste engelē des hemels
des Seraphin Cherubin Thronē
Principaten Potestatē Virtutē Domi-
nationen Engelen eñ archangelen met
allen patriarkē prophetē apostelē mar-
telarē cōfessoren maechden ende alle wt-
uercorē geestē eñ vriēdē ons liefs heren
Jhū xpi Die daer sijt sonō ophoudē god

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

louende danckēde beminnēde sȳn min-
lic aensc̄yn gebruikende eñ sȳn glorie ind
eewicheit smakēde. Ic bid v allen als eē
arm sondich mēsche met gebogen knīē
met vuerigher begeertē eñ mit gheeld
hertē dat ghi onsen lieuē heere ghetrou
weliken voor mi wilt biddē eñ voor alle
ghemeyn kerstē mēschē in wat state. in
wat node. eñ in wat ghebrekē dat si sȳn
aen siel eñ aen lichaē Ock voor alle ge-
louige sielē daer god voor ghebedē wilt
hebbē. Eñ bisonder daer ic sculdich ben
voor te biddē. het si leuendich of doot dat
hi alle onse sondē wil vergheuē misdaē
teghē sinen godlikē wille Op dat wi al-
le te samen ouermits uwer alder heilich
ster gebedē eñ verdienstē moghē vercri-
ghē gracie inder sielē eñ ontgaē die pine
der hellē beslittēde met v allē ind eewich
dat ewich leuē Des gōne ōs allē onse he
re Jhūs xp̄s ghestouē wt liefte Die ghe

looft gedãct eñ ghebenedÿt moet weſen
vãnv tot allẽ tidẽ Amẽ Pr̃ nr̃ Aue maria

¶ Gebet des maendaechs totten drien
archangelen eñ tot uwen heyligẽ engel
die v bewaert.

O Heilighe archangel sinte Michiel
prince eñ getrouwe behoed der hei
liger kerkẽ. stercke verwinre der helscer
viãdẽ O sinte gabriel getrouste eñ soetste
bode onser salicheit O sinte Raphael eer
waerdich minnelic toebereider eñ mede
cyn gods O ghi drie hoge bodẽ der heili
ger drienuldicheit v roepe ic aen mit mi
nẽ heiligẽ enghel die mi heeft te bewarẽ
eñ alle salige geestẽ die dair staen voor dẽ
almachtighẽ god met ontsprekelike bli-
scapẽ. louẽde god met eenre stemmẽ seg-
gẽde Sanctus Sãctus Sanctus dat is
heylich heylich heylich here god des he-
melschẽ heers Ic bidde alte samen door
die onbegripelike barmẽde liefte die ghi

voot dat aenschyn gods gebruket ouer-
uloedelikē dat ghi mi arme sondige mē
scheen alle myn vriēdē eñ viādē te hulpe
comē wilt in alre noot in allē tiden ende
op allē plaetsen bewarē wilt Eñ wilt ōs
hertkē doch onstekē metter selfder godli
ker liefden daer ghi mede sijt onstekē eñ
beuaen Eñ wilt ōs te hulpe comē in allē
temptaciē. vtroosten in allē lidē. eñ ster-
ken in allē doechdē Eñ sonderlinge wilt
ons bi staē in de wterste noot eñ vlossen
vā des bose viāts strickē eñ tēptaciē Op
dat wi mogē vcrigē met uwē gebodē in
deser tijt eē heylich leuē ende voort te ga-
ne in allē doechdē also vromelic te stridē
vduldich te lidē eñ salich te sterue op dat
wi na dit leuē mogē comē in dat ewighe
leuē daer wi met v eñ met allē heyligen
onsen scepper louen eñ dancken sullē in
der eewicheyt Amē pr̄ nr̄ Aue maria.
¶ Ghebet des dinxdages totte patriar-

ken ende propheten.

O Heilige glorioſe eerwaerdighe vaders Adã Abrahã Ysaac eñ Jacob Mopſes Aaron eñ Joſue Samuel Dauid Helpas eñ Helizeus Ysapas Jheremias eñ Daniel met allen den anderen heyligen patriarcken eñ prophetẽ voorboden der ewiger waerheyt gods ons heren ihũ xpi Die welcke om ons menſchẽ ſalicheit is geborẽ eñ geſtoruen ghelijck als ghi eerwaerdige patriarckẽ hebbet indẽ oudẽ teſtamente ghefigureert. Eñ ghi warachtige propheten door dẽ heyligen gheeſt hebt gheprofiteert. ic bid v o heylige vaders dat ghi onſen here ihesum criſtum voor mi arme ſondige mẽſche wilt bidden dat hi mijne herte doch wil verlichten met ſinen heyligen geeſt op dat ic die wterſte eñ toecomẽde dingẽ als die doot dat oordel die helle ende dat eewich leuẽ altijt voor oghẽ moet hebbẽ

eñ alſo ouermits ſyñre gracien mi daer
toe bereidē dat ic altyt biſondē in die laet-
ſte vre bereit moet wordē gheuondē Eñ
inden dach des oordels betrouwē in hē
moet hebbē Eñ ouermits ſyn barmher
ticheit ontgaen mach die pine der hellē.
Eñ dat ic onder dat ghetal mach werdē
geuondē die daer comē ſullē wt dē ooſtē
eñ wt den weſtē ruſtende indē ſchoot vā
abrahā yſaac eñ iacob int ryc der hemelē
Dat ōs vleē die daer ſonder eynde leuet
inder eewicheit Amē Pr̄ nr̄ Aue Maria

¶ Gebet des woonſdaechs tot allē ap o-
ſtelen. Ende tot die apoſtel die ghi dient

O Hemelſce ſenatoers claer lichtē eñ
rechterē der werelt. eerwaerdighe
heilighe apoſtelē eñ euangeliſten Sinte
peter eñ ſinte pauwels Sint andries eñ
ſint iacob Sint iā eñ ſinte philips Sint
Jacob en ſint mathys Sinte ſimō eñ iu-
das thadeus Sinte thomas eñ ſinte bar

tholome? Sinte mathe? Sinte lucas sin
ce marc? sinte barnabas mit allē heiligē
discipulē ōs herē Jhū xpi Eñ bisondē mīj
apostel die ic diē eñ wruercoren heb voor
mi te biddē eñ tot een voorspraec Sinte
N. Ic bid v allē ootmoedelickē wt grōde
mijns hertē dat ghi onsen lieuē heere v
lieuē meester voir mi wilt biddē dz hi mi
vleene volcomē recht. vast geloue. vaste
hope in hē. eñ warachtige liefte tot god
eñ tot allē mēscē. Eñ gelikē als hi v ghe
trockē heeft vā deser werelt die te vsina
den Also mi ooc wil treckē vā alle vleisce
like genoecht eñ lieft deser werelt eñ van
alle vganclike dinghē. Eñ dat hi mi wil
verlenen sijn godlicke gracie sijn leuē eñ
leringe ōs doorv ghebootscapt eñ uwer
alre leere na te volgē Op dat ic ten ione
sten daghe voorv vierscare comē mach
een goet kint der heiliger kerkē mit v te
leuē indewicheit Am Pr nr Aue Maria

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Ghebet des donredages tot alle martelaren Ende tot dien ghi dient.

O Salige edel ridderē gods eñ glorioſe martelarē ons heren Jhū chriſti Sinte ſteuē. ſinte laurens. ſinte criſtoffel Sinte ioris Sinte cornelis Sinte adriaē Sinte ſebaſtiaen ſinte lābrecht met allē heiligē martelarē geſtoueē den doot om die naē ōs herē Jhū xpi die nv met hē ſalich regneert eñ vblyt indē hemel. Eñ biſonder mijn wtuercorē martelaer diē ic diene om voor mi te bidden eñ voor mi te ſprekē Sinte. N. Ic bid v allen tſamen door die minne des gheēs die v wtuercorē heeft om wiens naē eñ belidē ghi ont faē hebbet die glorioſe martelie Dat ghi voor mi arme ſondighe mēſche bidden wilt Dat ghelijcken hi v ghegheuen heuet ſtarcheyt ende verduldicheit teghen ſine vianden in allen den grooten ende ſwaren pinen die ſi v aendeden. Dat hi

mi ooc verlene door shn glorioſe ōtferm-
hertichept eñ uwer alre gebet in alle tēp
tacīē aēstotē eñ becoringe des viāts des
werlts eñ mijns vleesch godlike starchz
cracht eñ vdouldicheit dat ic in allē temp-
tacīē vwinnē mach. Eñ dat hi mi verlee
ne gracie alle vgāclike dingē te versma-
den eñ godlike dingē alleē in mijnre her
tē te beslutē ℣ ghi blinckēde robinen ro
de rosen eñ hemelsce banierē verchrijcht
ons vāder hepliger drieuuldicheit v val
telic inden gelouc eñ in volstādichept na
te volghen. Op dat wi vā onsen hemel-
schē coninc Jhm̄ xp̄m met v moetē wair
dich gecroont worden met die croon der
gheesteliker martelaren inder ewichept
Amen Pater noster Aue maria.

¶ Shebet des vrdaechs tot allē cōfesso
oren ende tot dien ghi dient.

Oheilige gebñdide cōfessorē eñ beli-
ders ōs herē ihū xp̄i sinte gregorij sinte

Hieronimus sinte ambrosius sinte au-
gustinus sinte martinus sinte frãciscus
sinte alexius sinte bernardus met allẽ cõ
fessorẽ uwẽ lieuẽ hemelscẽ geselscap die
god opter aerdẽ belyet hebt eñ nv mꝛ hẽ
regneert indẽ hemel Eñ bisondꝛ myn eer
waerdighẽ cõfessoꝛ dien ic diẽ eñ wtuer
coren hebbe om vooꝛ mi te biddẽ cñ mi
bi te staen Sinte. N. Ic bid v o hemelsce
trompettẽ dooꝛ wien god gehooꝛt is ge-
weest dat gelikẽ ghi god beledẽ hebt op
ter aerdẽ metter hertẽ metten mõde eñ
metten werckẽ dat ic ooc dooꝛ v ghebet
mach vercrigẽ metter hertẽ te ghelouen
mettẽ monde te sprekẽ. eñ mettẽ werckẽ
te volbrẽgẽ dat ghi hebt beleuet eñ ons
geleert Op dat ic dooꝛ v heyligher leer eñ
predicatie dẽ gebñdidẽ naẽ Jhs met sijn
re godlijker gracie ontfangẽ moet daer
dooꝛ ic heilich eñ salich werdẽ moet O sa
lige vriendẽ gods eñ besitters des eewi-

ghen leuens. bid voor mi dē almachtigē
god dat hi mi door uwe v̇dienste wil ver
leenē voor mijn sondē te doē warachtige
penitēcie voor mijn doot eñ v̇gheuē alle
dat ic misdaē heb teghē hē eñ mijn euen
kerstē mēsce in alle mijn leuē Eñ en wilt
mi arm sondich mensche niet versmadē
om de veelheit mijre sondē mer wilt mi
nv tot god bekerē eñ met hem versoenē
Op dat hi v doch tegēwoordich wil sein
den te wesen als ick steruē sal dē bitteren
doot eñ v̇lossen mijn arme v̇uaerde siel
vā alle vrese eñ anxte eñ pinē der hellē eñ
voerense in die vroechde des eewighē le
uens Amē. Pater noster Aue Maria.
¶ Ghebet des saterdaechs tot Maria
die moeder gods eñ tot allen maechden
eñ tot dien ghi dient.
O Edel maget eñ eerwaerdige moed
ōs herē ihū xp̄i maria ic groet v bo
uē alle maechdē op desen dach. wāt ghi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

ſyt eē coningūe alre maechdē die waer
dich is gheweest bouē alle vrouwē te hi
ghē in dyn maechdelic lichaē dien ic on
waerdich sondige mēsce begeer waerd
likē te ontfangē indē heiligē Sacramē
te voor myn doot Daerō bid ic v o scoon
Maria met allen saligē glorioſen hepli
gē maechdē eñ wtuercorē brudē ōs herē
Jhū xpi Sint katherina. sinte barbara
sinte agniet sinte lucia. sint cecilia Sint
agata. sint dorothea. sint margareta. sin
te clara. sint geertruyt. sint vrsele. mz allē
anderē maechdē iōcfrouwē eñ weduwē
Sinte Anna. sinte elizabeth. Eñ bisondr
die wtuercorē maget die ic dien sinte. N.
Ic bid v allē te samē wt grōde myns her
ten dat ghi getrouwelike wilt biddē dyn
nē brudegom voor mi arme sondige mē
sche dat hi mi wil afnemē alle quade ge
noechte des vleesch eñ alle houerdie eñ
ydelheit des werelts. ende dat hi mi wil

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

erlenen ghewarighe ootmoedicheyt.
i in lidē verduldicheit eñ der sielen wel-
aren in salicheit warachtich berou vol
amen biecht penitencie voor alle mijn
nden. In allen doechdē eñ goede werc
ē een vierich beghinsel eñ een start vol
erden tot indē doot. Dat gonne mi die
ader die sone eñ die heilighe geest amē
Pater noster Aue Maria.

Hier epndet een deuoet boexkē ter ee-
en gods ende Maria sijn ghebenedide
noeder sinte Franciscus eñ allen lieuen
epligen gheordineert Bi broeder Ghe
rit vander Goude van sinte Franciscus
oorden ghenoemt vanden observantē.
Ende ghepnent Tantwerpē Bi mi Hen
rick eckert van Homberch int huys vā
Delft bi die camer poorte. Int iaer ons
heren. M.CCCCC. eñ.xx.den.viij.dach
van Junius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
229 G 13